

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 9 6. marca 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ZOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski odddelek:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

O posvetovanju:

Narodnoosvobodilni
boj v pisani besedi
str. 6–7

Nihče ne more po
čisto samotni poti
str. 8

Boris Kutin

Obramba-naloga vseh
str. 11

Tito o ženskah in
ženskem vprašanju že
leta 1937
str. 13

8. marec, mednarodni praznik žensk

V dneh, ko so naše mi-
sli nenehno ob bolniški
postelji našega tovariša
Tita, je samoumevno tudi
letošnji 8. marec v naših
srcih bolj kot doslej enot-
no povezan z njegovim
imenom. Tovariš Tito je
boj za emancipacijo
žensk vztrajno in odločno
povezoval s programom
boja delovnih ljudi za
srečnejšo bodočnost.

Leta 1910 je bila druga
mednarodna konferenca
žensk-socialistk. Sedem-
deset let je torej minilo,
odkar je bilo žensko vpra-
šanje internacionalizira-
no. V teh desetletjih so se
v svetu bistveno spreme-
nile zgodovinske, politi-
čne, ekonomske in social-
ne razmere, s tem pa tudi
vsebina in smisel proslav-
ljanja dneva mednarodne
solidarnosti žensk po
vsem svetu in še zlasti pri
nas.

Obletnice – prelomnice...

Slovenske ženske so že
pred šestdesetimi leti,
zlasti s sodelovanjem v
veliki železničarski stav-
ki, prelomile ozke meje
feminističnega gibanja in
se vključile v skupni boj
naprednih revolucionar-
nih sil. Vse od takrat zla-
sti pa pod Titovim vod-
stvom je KPJ vključevala
žensko vprašanje med
strateška vprašanja revo-
lucije.

Komunisti s Titom na
čelu so na peti državni
konferenci KPJ (pred 40.
leti) v pripravi na usod-
ne dni ponovno ocenili
velike revolucionarne
energije, ki leže v žen-
skah, in zato poudarili po-
trebo po silejšem
vključevanju žensk v ak-
tiven boj za revolucionar-
ne spremembe.

Res, vojna strategija
splošne ljudske osvobo-
ditne vojne, kakršno je
zasnoval tovariš Tito, je
vsebovala tudi vsestran-
sko in množično aktiv-
nost žensk. Tako zasno-
vana NOB je preprečila
poizkuse, da bi naša zem-
lja postala drobiž za obra-
čune velikih.

... In tudi danes, ko se-
di svet na sodu smodni-
ka, smo obdržali v delo-
vanju splošnega ljudske-
ga odpora in družbene sa-
mozaščite v osnovah kon-
cept NOB. Pri nas ni zato
nihče v rezervi, ampak
smo vsi, od otrok do
starčkov, na straži.
Obramba je postala se-
stavni del našega življe-
nja in uprli se bomo sle-
hernemu, ki bi poskušal
rušiti pridobitve naše re-
volucije in naše samo-
upravne, socialistične
družbene ureditve.

Dragica Rome

Ljudstvo je s Titom

Teško zdravstveno stanje predsednika Tita se še nadaljuje. Zdravniki si prizadevajo, da bi z intenzivnimi zdravstvenimi metodami premagali bolezen. Obenem pa ves svet bedi nad njim, nad enkratno osebnostjo našega časa.

Ljudstvo je s Titom. Tisk po svetu rad poudarja, da je tovariš Tito priljubljen med Jugoslovani vseh starosti, in da je z besedami težko povedati, kakšna je ljubezen, s katero je obdan v vsakem kotičku svoje države. Londonski Times piše: »Tovariš Tito je pogumen, odločen, če pa je treba, tudi brezkompromisen.« V takem smislu označuje lik našega predsednika ves svetovni tisk, radio in televizija. V neuvrščenih državah pa še naprej veliko pozornosti posvečajo poslanicam, ki jih je tovariš Tito naslovil na voditelje držav ali vlad, da bi jih seznanil s svojimi pogledi na aktualne probleme in poslabšan položaj v svetu.

Želimo zdravje predsedniku Titu

V imenu sekcije ANPI na območju, ki zajema 10 občin srednje in južne Val d'Arno in Val d'Arno Inferiore, in v katero je vključenih več kot 100 partizanov-borcev in pripadnikov odporniškega gibanja 1943-1945, med katerimi se je 18 partizanov borilo v Jugoslaviji v italijanskih ali jugoslovanskih enotah NOV in POJ, dalje v imenu vseh partizanov-borcev province Pise, ki so se borili v enotah NOV in POJ, jugoslovanskih ali italijanskih, in končno v svojem imenu, v imenu vašega stalnega prijatelja pošiljam najboljše želje za čimprejšnjo ozdravitev tovariša Tita.

Želje so namenjene tudi vam, dragi prijatelji Jugoslovani, da bi še dolgo imeli v vrhu svoje socialistične domovine takšnega moža z neprimerljivimi sposobnostmi.

Tovariš Tito je heroj oboroženega odpora v času, ko so nacifašisti divjali in netili ogenj v velikem delu Evrope. S pomočjo političnih tovarišev, vojske, za zaupanjem ljudi vseh narodov, povezanih z enotnim ciljem – enotno Jugoslavijo, je peljal te ljudi do zmage in svobode skozi dolgo in krvavo bitko. V težko doseženem miru je z velikim pogumom in ljubeznijo do ljudi dal pobudo za oblikovanje socialistične skupnosti in jo dalje neprestano razvija. Pomagal je Jugoslaviji do različnih uspehov, ne da bi pri tem omejeval svobodo ljudi in brez kakršnihkoli pritiskov. Tako je ustvaril enkratno obliko socializma, kakršnega svet do danes še ni poznal, deželo z visoko razvito industrijo, v kakršno nasprotniki in prijatelji vašega režima še pred desetimi leti niso verjeli.

Tovariš Tito je velik državnik, neizmerne ugleda tako znotraj države kakor med državami sveta. S tako visoko avtoriteto se je boril neprenehoma, boril se je po mirni poti, z veliko ljubeznijo do vseh ljudi sveta, boril se je za mir, za svobodo v svetu. Svet ga potrebuje.

Za nas številne tovariš Tito v letih po vojni, pa tudi potem, v 50., 60. in 70. letih, ni bil le star vojskovodja partizanov brez madeža in brez strahu, ampak tudi moder in pogumen državnik, ki zna diktatorju pogumno reči »ne«. Njegovo delo za mir med narodi je neprecenljivo. Tudi to je eno od dejstev, zaradi katerih ves svet potrebuje Titovo pomoč.

GINO LUPERINI
predsednik »sekcije območja« članstva pokrajinskega komiteja pri predsedstvu regionalnega toskanskega komiteja ANPI

Neznana deklica in naš narodni junak

Pred nedavnim sem skozi okno svoje sobe opazoval kaj nenavaden in morda tudi redek dogodek. Zagledam žensko in poleg nje deklico, staro kakih pet let, ki sta prišli izpod dravskega mostu v Ptuj. Šli sta mimo spomenika narodnega heroja Dušana Kvedra-Tomaža.

V bližini ceste sta se ustavili. Trenutek zatem je z nekam počasnimi koraki odšla deklica proti spomeniku s prižgano svečo, jo odložila, se spoštljivo priklonila ter takoj nato pohitela spet k svoji materi, ki je opazovala njeno dejanje.

Žal sem bil prepozen, da bi ju dohitel. V mestnem vrvežu sta se izgubili. Rad bi izvedel vsaj za ime deklice in od kod je prišla, pa morda še, zakaj je odnesla svečo k doprsnemu kipu narodnega heroja. Morda nikoli ne bom zvedel za ime deklice.

Sicer pa to ni pomembno. Pomembnejše je samo dejanje deklice, ki se ga morda v tistem trenutku niti ni prav zavedala. To je več ali manj storila na pobudo in željo svoje spremljevalke.

Vse to lahko človeka navdaja s ponosom, ko vidi, da znajo mnogi starši svoje otroke že v zgodnji mladosti vzgajati v duhu patriotizma, ljubezni do svoje domovine, njenih junakov. Zato, hvala ti neznana mati, kajti prepričan sem, da bo ta deklica še mnogokrat nesla šopek na neznan grob padlega partizana in prižgala svečo kot simbol zmage. In tedaj se bo tudi že zavedala svojega lepega dejanja.

FRANJO HOVNİK
Ptuj

Devetnajst žrtev NOB

Odmev na Slovenske zastave v Zakojci, št. 6 TV-15

Tovariš Evstahij Špik iz Bukovega se je oglašil z pojasnilom, da Zakojca beleži 19 žrtev NOB in ne 9, kot smo mi povzeli po njegovem prvem pismu. Popolnoma pravilno, tovariš Evstahij. Morda smo bili nekoliko nejasni, toda razumeli smo vas prav. Z devetimi žrtvami smo mislili na »devet žrtev od 21 fantov in mož, ki so odšli med partizane«, ne pa na 19 žrtev, katerih imena nosi spomenik in med katere spada poleg devetih padlih še osem umrlih v internaciji in dva talca.

Za pomanjkljivost se opravičujemo.

Uredništvo

Ostanimo tovariši

Odmev na Tovariš ali gospod?, 7. številka TV-15

Sem aktivistka pred 9. 9. Sedaj sem priklenjena na bolniško posteljo na Polikliniki v Ljubljani. Vendar imam še toliko moči, da naš TV-15 preberem od začetka do konca. Odkar sem prebrala zapis Ivana Urbančiča iz Mirne o nazivu tovariš ali gospod, mi vest ne da miru, da se vam ne bi oglasila. Tovariš Urbančič se upravičeno huduje; izraz tovariš gre v pozabo.

Nisem in nisem mogla spraviti iz ust besede gospod, zato sem nekoč doživela hud opomin: »Saj nismo skupaj pasli krave, da me boste ogovarjali s tovarišem!«

Delala sem v hotelu, pa pravijo, da v hotelih niso tovariši, pač pa gospodje. Pa vendar mislim, da bi vsaj med uslužbenci lepše zvenela beseda tovariš.

Popolnoma nasprotno pa sem doživela lani v Rimskih Toplicah. Tam smo bili tovariši in tovarišice. Temu primerno je bilo tudi počutje.

Tovariš Urbančič, pridružujem se vaši pobudi, da moramo skupaj držati, kar nas je še tovarišev. Vem, da bi še marsikdo rad kaj rekel k temu, toda vsak si ne upa.

ŠTEFKA PLATISA Bled

Poimenovanje cest in ulic po enotah NOV in POS

Ena od osnovnih nalog organizacije zveze združenj borcev je razvijanje tradicij naše revolucije. Zato je med ostalim naša naloga, da bi bila NOB čimbolj prisotna v javnem življenju, posebno pri mlajših generacijah.

Mislim, da je ena takih možnosti poimenovanje trgov, cest in ulic po dogodkih, organizacijah, osebnostih in enotah iz NOB.

Kakor sem mogel ugotoviti iz karte mesta Ljubljane (druga dopolnjena izdaja, marec 1978) je sedaj v mestu le nekaj trgov in cest, poimenovanih po narodnih herojih in akterjih oziroma dogodkih iz NOB. Po enotah NOV in partizanskih odredov Slovenije pa nosi ime samo Cesta Dolomitskega odreda, Cesta II. grupe odredov, Ulica Koroškega bataljona, Ulica Pohorskega bataljona ter Trg Prekomorskih brigad in ulica 29. Hercegovske divizije, ki je sodelovala pri osvoboditvi Ljubljane.

Upravičeno in politično zelo koristno bi bilo, da v glavnem mestu Slovenije Ljubljani poimenujemo ceste in ulice po vseh večjih vojaških enotah NOV in POS, od korpusov do brigad in partizanskih odredov Slovenije. Po grobi oceni bi bilo to približno 80 do 90 enot.

Istočasno bi bil to pomnik vsem partizanskim borcem, trajno prisoten v vsakdanjem življenju sedanjih in bodočih generacij.

Ta predlog bi lahko izpeljali na tri načine:

1. S preimenovanjem že obstoječih cest in ulic:

a) na primer tistih, ki danes nosijo rimske številke (Gornji Rudnik – Cesta I do IV, Novo Polje – Cesta I do XXIII itd.). Teh cest je skupaj več kot 130;

b) preimenovanje obstoječih cest in ulic, ki so opisnega značaja, oziroma ne odgovarjajo novonastali situaciji. Tako na primer: Cesta na Bokalce, na Brod, na Kope, na Laze itd., Cesta v Hrastje, v hrib, v Kostanj itd.; Cesta za šolo, za krajem itd., Na brežini, Na cvetači, Na delih, Na dolih itd., Ob izvirih, Ob potoku, Ob zelenici, Pod gozdom, Pod hrasti, Pod hruško itd.; Pot čez gmajno, Pot do šole, Pot na grič itd.; Pri borštu, Pri brvi itd.; Za garažami, Za krajem, Za ograjami, dalje Mala vas, Tiha ulica, Ovinki, Nova ulica, Novi trg, Novo naselje itd. Takih cest, ulic in poti je več kot sto.

2. Drugi način bi bil, da odgovorni naredijo načrt za poimenovanje samo novih cest in ulic po enotah NOV in POS. V prihodnjih letih bi morala imeti realizacija tega plana prednost. Stroškov ne bi bilo, potrebovali pa bi veliko časa, da bi plan realizirali.

3. Tretji način bi bil kombinacija prvega in drugega. Mislim, da bi bil v sedanjih gospodarski situaciji najprimernejši kajti materialni stroški ne bi bili veliki, posebno če predvidevamo, da bi sama realizacija plana potekala nekaj let. Težave bi bile le pri spremembi naslovov v osebnih izkaznicah in drugih dokumentih, vendar verjamem, da bi večina prizadetih prebivalcev to sprejela z razumevanjem. S pravočasno akcijo preimenovanja cest in ulic bi v veliki meri olajšali omenjene spremembe, saj pričakujemo zamenjavo osebnih izkaznic.

Poleg tega mislim, da bi posebno v današnji politični situaciji lahko prispevali k realizaciji vedno aktualne parole bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov na ta način, da bi v Ljubljani poimenovali ulice

po vseh jugoslovanskih republikah ter pokrajinah in njihovih glavnih mestih.

To je vsekakor lažje uresničiti, ker že imamo ulice: Zagrebška, Skopska, Novosadska in Prištinska. Manjka torej samo še Beograjska, Sarajevska in Titograjska. Od cest naših republik pa imamo samo Slovensko in Hrvatski trg, namesto Kosovo polje II pa bi lahko bila samo Kosovska. Tudi za ostalih pet republik, mislim, da ne bi bilo težav.

Poleg poimenovanja cest in ulic po enotah NOV in PO Slovenije v Ljubljani, bi po mojem mnenju bilo primerno, da bi občinske organizacije ZZB predložile poimenovanja cest in ulic v svojih mestih in območjih po vseh enotah, katerim so te občine podelile domicil, seveda, če tega niso že storile.

DANILO PERČIČ
Ljubljana, Adamičeva 3

Kje si, naš slovenski ponos?

Ko se pred nedavnim koroški borci in akivistami na svoji letni skupščini v Mariboru obravnavali uspehe svojega minulega dela, so med drugim tudi ogorčeno razpravljali o res malce nenavadnem primeru, ko je nek ansambel (predstavljaj ga je Janez Kalšek) v slovenski narodni noši izvajal po Gorenjski pa tudi v sami Ljubljani svoje »viže« s ponemčeno slovensko narodnozabavno glasbo. Vse to je januarja letos prenašala avstrijska televizija na svojem prvem programu, ki ga gleda tudi mnogo Slovencev.

O tem se je dokaj obširno razpisal v Večeru Miroslav Slana, znani kulturni delavec in pisec besedil narodnozabavne glasbe, ki je med drugim dejal, da do tedaj sploh še ni slišal za ta ansambel, ki pa se hvali, da so si v svetu prislužili že dve zlati plošči. In nadaljuje: »Bolje bi bilo, da še sedaj ne bi zvedel zanj« ter »Ali smo res že tako daleč s slovensko zavestjo in našo jezikovno korenino, da nam ni mar, na kakšen način si utirajo pot v svet nekateri ansambli, vse pod etiketo, da so slovenski narodnozabavni ansambli«. Pri tem ga je celo spreletela misel: »Kdor ponižuje se sam, podlaga je tujčevi peti!«

Borce je še posebej motilo to, da je imel omenjeni ansambel na sebi lepo slovensko narodno nošo, ki je prav gotovo naš narodni in nacionalni ponos, kot naša zastava. Motilo pa jih je tudi to, da so peli slovenske pesmi z nemškimi besedilom, med drugim tisto »Lepa Sava, kjer jaz sem rojen«, ki se glasi v nemščini nekako tako: »Schöne Sava, vo ich geboren bin...« Miroslav Slana se pri vsem tem čudi, da jih ljubljanci niso izžvižgali.

Morda kaj takšnega niso doživeli samo zato, ker so bili poslušalci prepričani, da imajo pred seboj ansambel iz zamejske Koroške. Pa še tisti bi verjetno in z veseljem pri nas nastopil s slovensko popevko. Sicer pa je znano, da naši zamejci prepevajo na avstrijskem Koroškem kljub temu, da so sicer avstrijski državljani, slovenske pesmi v slovenščini.

Spomnimo se znanega tržaškega partizanskega pevskega zbora. Večino njegovih članov živi onstran meje, pa vendar imajo v svojem sicer bogatem pevskem repertoarju mnogo znanih slovenskih, zlasti partizanskih pesmi. Verjetno še nikomur izmed njih ni prišlo na misel, da bi jih prevedli v kakšno popačeno italijanščino.

Umetnost in šport naj bi ne poznala meje, kajti vse to bi naj zbliževalo narode sveta. Hudo pa je in verjetno tudi res nedopustno, da si kak doslej neznan ansambel lahko pri nas privoščijo, da slovenske pesmi premuzirajo v tuj jezik, da pri tem izkoristijo še barve naše narodne noše, da nekatere v ozadju predstavlja našo lepo Gorenjsko in Ljubljano, ki je bila med prvimi proglašena za mesto heroj.

Upajmo in želimo, da tega ansambla ne bo nikoli več nihče posnemal. Preveč je bilo žrtev za našo lepo slovensko domovino. Danes pa nekateri vse to v interesu svoje uveljavitve tako radi pozabljajo...

FRANJO HOVNİK
Ptuj

Kako iz krize

Dva meseca navzočnosti sovjetskih vojaških sil v Afganistanu sta bila dovolj dolgo obdobje, da se je v tem času izpričala vsa škodljivost in nevarnost takega početja ne le za sam Afganistan pač pa za celotno stanje v mednarodnih odnosih. Sama stvarnost v Afganistanu vsak dan bolj izpričuje, kako je kršenje neodvisnosti nekega naroda, najsi se njegovi povzročitelji skrivajo še za takimi izgovori, težak udarec miru in ustaljenosti na svetu.

Vse očitnejši pojavi odpora afganistanskega ljudstva proti tuji vojaški zasedbi dokazujejo, kako je v sedanjem času vse težje in tudi vse bolj nemogoče razreševati spore med velikimi silami prek hrbtov drugih narodov in v škodo njihove neodvisnosti. Odpor afganistanskih sil proti tuji vojaški intervenciji, ne glede na siceršnjo usmeritev teh sil, ne more označevati drugega kot izraz volje afganistanskega ljudstva, da živi svobodno, in da samo ureja svoje notranje življenje.

Po drugi strani pa je prav vojaška intervencija v Afganistanu po odmevih, ki jih je sprožila v svetovni javnosti in še posebej po vesplošni obsodbi te intervencije najrazličnejših dežel in političnih sil po svetu dokaz, kako narodi zavračajo politiko pritiskov, vmešavanja v notranje zadeve in še posebej grobe oblike vojaških posegov in vpadov na ozemlja drugih držav. Očitno je prav tako, da si večina človeštva danes želi miru in odpravo vzrokov napetosti v mednarodnih odnosih, ki je prav posledica politike s postojank sile. Kot je večina sveta obsodila sovjetsko vojaško intervencijo, se je prav tako odvrnila od akcij druge blokove sile, ki niso mogle dati drugih sadov kot le še hujšo zaostritev odnosov med bloki in s tem še večjo nevarnost za politiko popuščanja. Odtod v zadnjem času vrsta pobud raznih dežel in političnih sil, da se za vsako ceno obvarujeta popuščanje in ustaljenost na svetu. Zahodnoevropske države so prišle s pobudo, naj bi izhod iz afganistanske krize poiskali v dogovoru med blokovskima silama o tako imenovani »nevtralizaciji« Afganistana. Po drugi strani prihajajo iz Sovjetske zveze namigi, da bi umik sovjetskih čet iz Afganistana bilo možno uresničiti edinole pod pogojem, da Združene države Amerike in vse tiste dežele, ki mejijo na Afganistan, jamčijo njegovo neodvisnost, se pravi, da bi se zavezale, da ne bodo poskušale uresničiti svojih namer o vmešavanju v notranje zadeve Afganistana.

Vsi dogodki v zvezi z Afganistanom, rastoči notranji odpor, pobude za takšno ali drugačno rešitev afganistanske krize, so sami po sebi, če drugega ne, dovolj zgovoren in prepričljiv dokaz, kako vsiljevanje tuje volje nekemu narodu, grobo poseganje v vojaško silo v njegove notranje zadeve, reševanje sporov med bloki na račun neodvisnosti drugih narodov ne more prinašati drugih rezultatov kot edinole škodo mednarodnim odnosom in ustaljenosti na svetu. Afganistan je danes stvarna priča o tem, kako vsaka politika s postojank sile, četudi opravičevana s še takimi »dobronamernimi« pobudami, spravlja izvajalce take politike in mednarodno stanje v zagato, iz katere politika sile ne zna in ne more najti izhoda.

Povsem naravno je zato, da se v miroljubni svetovni javnosti čedalje bolj krepi spoznanje, da so neuvrščene države edina politična sila našega časa, ki je sposobna na temelju svojih načel dokazati izhod iz zagate, kamor je svet vnovič spravila politika blokovskih združ in sporov. Vero v sposobnost in prepričanje o nujnosti delovanja neuvrščene gibanja za rešitev sveta iz sedanje stiske je zlasti nedvoumno izpričal voditelj italijanskih komunistov Enrico Berlinguer, ki je v govoru na velikem zboru partije v Firencah označil neuvrščene države kot edino silo, ki je poklicana in sposobna popeljati mednarodne odnose v miren tir in vrniti svetu popuščanje napetosti. Podobno spoznanje je izrekel tudi nedavni kongres japonskih komunistov. Takim sodbam o vlogi neuvrščenih držav v boju za popuščanje se pridružujejo tudi druge sile po svetu, o čemer priča med drugim izjava avstrijskega kanclerja Kreiskega o pomenu neuvrščene gibanja za obnovo ustaljenosti na svetu, ki jo je tako hudo prizadela sovjetska intervencija v Afganistanu in politika zaostrovanja med velesilama.

Nedvomno so neuvrščene države, kljub omahovanjem nekaterih izmed njih, danes v znamenju široke dejavnosti, ki naj pripelje do ministrske konference neuvrščenih držav, ki bo pomenila lahko odločilen prispevek v boju miroljubnih sil za obnovo neuvrščene Afganistana in za obnovo popuščanja, ki naj čim bolj dobi označbe splošnega in ne le ozko blokovskega popuščanja in ustaljenosti mednarodnih razmer.

Drago Košmrlj

Razprave o novem petletnem obdobju

Položaj je resen

Do konca letošnjega leta bo treba sprejeti nove srednjeročne programe razvoja na vseh ravneh od temeljnih in drugih organizacij združenega dela do federacije. Naloga, ki nas čaka, je izredno zahtevna. To se je pokazalo tudi v teh dneh, ko so strokovnjaki z raznih področij gospodarskega in družbenega življenja poskušali osmisлити zasnove razvojnega načrta Jugoslavije do leta 1985.

Zadregre so nastale že takoj na začetku. Mnogi namreč sodijo, da bi nov razvojni načrt morali kratko malo imenovati plan stabilizacije in vanj vgraditi vse prvine naše prihodnje gospodarske politike, ki jih narekuje zlasti sedanji dokaj zapleten gospodarski položaj doma in v svetu. Nekateri gredo v teh razpravah še dalje, saj naj bi bil po njihovem to pravzaprav sanacijski program. Zakaj velja spregovoriti o teh razmišljanjih?

Zaradi tega, ker se v njih zrcalijo mnogi pomisleki glede prihodnje razvojne strategije. Na dlani je, da v obdobju, v katerega stopamo, ne bo mogoče govoriti o pospešeni industrializaciji države (pa čeprav smo priče tudi takim teorijam), o naglem naraščanju proizvodnje nekaterih vej gospodarstva itn.

Gre za povsem nekaj drugega: za kakovost naše proizvodnje. Vse sile bo treba usmeriti predvsem v izboljšanje gospodarjenja, v smotrno delitev dela, povečanje produktivnosti, v izboljšanje organizacije dela in podobno. Pred leti smo že govorili o tako imenovanih kakovostnih dejavnikih gospodarjenja in pri tem imeli pred očmi prav te reči.

To pa seveda še ne pomeni, naj bi se v prihodnjem srednjeročnem obdobju odrekli povečanju obsega industrijske proizvodnje. Zatržno pa bo moralo to povečanje veliko bolj kot doslej temeljiti na boljšem delu in manj na drugih gospodarskih dejavnikih. Veliko več bo treba postoriti za hitrejšo spreminjanje sestave gospodarstva, ki nam povzroča vse večje preglavice. V delovni zasnovi, ki se bo vsak čas znašla pred delegati jugoslovanske skupščine, načrtovalci predlagajo, naj bi obseg industrijske proizvodnje naraščal letno za okrog šest odstotkov. Takšna stopnja rasti nam – kar se je pokazalo tudi v zadnjih letih – očitno najbolj ustreza, vprašanje pa seveda je, če jo bomo ob taki naravnosti uspeli doseči.

Najbolj skrbno bo treba pretehtati gospodarske odnose naše države s tujino. Na to so z vso resnostjo opozorile že dosedanje razprave. Po eni strani zaradi velike zadolženosti v tujini, po drugi pa zavoljo nič kaj obetavnih gibanj, ki naj bi jim bili priča v letih od 1981 do 1985 v večini držav na svetu.

Gospodarski strokovnjaki svari-jo, da je sedanja stopnja zadolženosti Jugoslavije dosegla zgornjo mejo in da v bodočih letih na tem področju nimamo nobenih rezerv. Naš plačilni primanjkljaj se je po nekaterih napovedih povzpел na več kot tri milijarde dolarjev in ga bo v krajšem času težko zmanjšati. Vse to je dediščina, s katero

bomo stopili v novo srednjeročno obdobje, in ki bo gospodarske odnose izredno bremenila.

Planerji bodo za sedaj predlagali delegatom, naj bi se izvoz povečeval v prihodnjih petih letih po šest odstotkov na leto in naj bi potemtakem naraščal tako naglo kot industrijska proizvodnja, uvoz pa naj bi bil večji le za en odstotek. Ne more biti nobenega dvoma, da bo ta cilj najtežje doseči, pa vendar bo treba po tej poti. Druge ni videti.

Uvoz bo treba še naprej zavirati. Za mnoge bo to pomenilo nepremostljive težave, če bodo ostali pri sedanji sestavi proizvodnje in če ne bodo poskrbeli za nekatere nujne surovine pri domačih proizvajalcih. Da imamo tu še velike rezerve, kaže tudi podatek, po katerem je doslej navezala gospodarske odnose z drugimi, komaj vsaka petnajsta organizacija združenega dela.

S hitrejšim združevanjem dela in sredstev na dohodkovnih odnosih bo mogoče odstraniti marsikakšno oviro, za katero morda sedaj še ne vidi mo rešitve. Marsikaj bo mogoče narediti z večjo selektivnostjo pri uvozu in izvozu. Sedanje pretirano administriranje bo treba zamenjati s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem. Če na to področje ne bi vnesli več samoupravljanja, predvidenih planskih kazalcev skorajda zanesljivo ne bi bilo mogoče doseči.

To pa ne velja samo za gospodarske odnose s tujino, ampak za celotno gospodarsko politiko. In to je naslednje vprašanje, ki mu bo nov srednjeročni program moral nameniti posebno pozornost. Vloga države bo seveda tudi v prihodnje pomembna, vendar pa mora biti vse več odločitev v rokah delovnih ljudi samih. Zaradi tega kaže takoj na začetku zavrniti teze, ki skušajo zaobiti samoupravljanje.

Družbeni načrt Jugoslavije do leta 1985 mora temeljiti na zavestnih opredelitvah delovnih ljudi v temeljnih organizacijah združenega dela, občinah in republikah. Izgovor, da za široka posvetovanja v samoupravnih okoljih ni več časa, ne bi smeli sprejeti. Časa res ni več preostalo veliko, toda če ga bomo znali dobro izrabiti, bo marsikaj mogoče še doreči. Ne samo o tem, kako bomo gospodarili v prihodnjih letih, ampak tudi, kako bomo ustvarjeni dohodek delili.

Ne bi si namreč smeli delati utvar, da na področju osebnih, splošnih in skupnih porab ne bo tolikšnih težav. Načrtovalci so prepričani, da bo mogoče osebne dohodke zaposlenih dvigniti na leto kvečjemu za kakšen odstotek.

Če se bomo opredelili za stabilizacijski program, potem se bo treba stabilizacijsko obnašati povsod, ne nazadnje tudi na področju porabe. Prav zato je o novem srednjeročnem razvojnem načrtu treba govoriti celovito. Tudi na bližnjih razpravah v delegatskih klopeh.

Darko Marin

Seja predsedstva obalno-kraškega odbora ZZB NOV

Bolezni in zdravja ne moremo stabilizirati

Na seji predsedstva obalno-kraškega odbora ZZB NOV, ki je bila v ponedeljek, 25. februarja 1980, v Kopru (predsedoval je Rado Pišot-Sokol), smo zvedeli precej zanimivosti v zvezi z delovanjem članov organizacije zveze borcev na obalno-kraškem območju.

Vse krajevne organizacije (v krajevnih skupnostih) so spremljale in tvorno sodelovale v bitki proti večanju režijskih stroškov v vseh delovnih organizacijah, kakor tudi pomagale pri sestavljanju dopolnil k že sprejetim planom o sprejemanju nove delovne sile in pri gradnji nove bolnišnice, za katero se zavzemajo, da bi bil njen kirurški oddelek čimprej dokončan (zanj je potrebno uvoziti večino opreme).

Tvorno je sodelovala organizacija ZZB tudi pri sprejemanju programa za višinski vodovod, ki so ga sprejele vse štiri občinske skupščine (Izola, Koper, Piran in Sežana), in za katerega je odobrenih 150 milijard starih dinarjev, medtem ko so vsi po-

trebni dokumenti že predloženi vsem pristojnim republiškim organom. V načrtu je izgradnja vodovoda do Rodika, in letos ne bodo cepili sredstev na več sektorjev, ampak bodo sredstva namenjena temu, da bo vodovod speljan do Rodnika. Na seji smo zvedeli, da je odobrena gradnja ceste Rudava-Valet-Strunjan in so zanj zagotovljena tudi potrebna sredstva, kar pomeni, da bodo nadaljevali z gradnjo po predvidenem načrtu. Gradnja industrijske cone (v okviru osimskega sporazuma) je v teku, kakor tudi nadaljevanje gradnje ceste v Semedeli, ki poteka po načrtu.

Člani obalno-kraškega odbora ZZB NOV so bili poučeni tudi o tem, kaj se dogaja na drugih področjih našega obalno-kraškega gospodarstva, saj bo treba zaradi zmanjšanja finančnih programov za 20 odstotkov nekatere načrte odložiti na poznejši čas.

Predsednik Sokol je poročal tudi o nadaljevanju vzdr-

ževanja stalnih stikov organizacije ZZB NOV z organizacijama ANPI in SUBNOR, ki so že na dostojni višini, in predlagal, da bi na srečanja člani teh organizacij vabili tudi borce s Koroške. Poudaril je tudi, da je obalno-kraško področje po literarni plati eno izmed najbolj plodovitih in delavnih, saj ima 17 piscev, ki so izdali samostojna dela o narodnoosvobodilnem gibanju in svoje spomine na tiste čase, kar je treba vsekakor pohvaliti in vzpodbujati še vse tiste, ki še niso napisali svojih spominov.

Proučiti je treba tudi vse dokumente, ki so že izdani in tudi o tem kaj napisati. Priprave za proslavo 35-letnice ustanovitve bataljona Alma Vivoda so že v teku (ta bo 1. maja letos na Socerbu).

Obpravnavali so tudi uspehe, ki so jih dosegli z drugimi lanskoletnimi dejavnostmi, posebno pri vzdrževanju stalnih stikov s člani borčevskih organizacij (portoroško srečanje) iz drugih dežel.

V zvezi z uresničenjem zdravljenja borcev NOV v naravnih zdraviliščih v preteklem letu in v zvezi z orientacijskim programom za koristno zdravljenje v letu 1980 so zelo podrobno obravnavali poročilo, ki ga je pripravil tovariš Drago Marušič.

Nekatere občine niso poslale na zdravljenje toliko članov, za kolikor je bilo odobrenih sredstev, nekatere pa so celo prekoračile načrtovano število, vendar v skupnem seštevku niso prekoračili predvidenega števila.

Letos bo zaradi ustatitve precej zoženo število teh, ki potrebujejo zdravljenje, vendar je dovoljeno povečanje sredstev največ za 16 odstotkov. Zaradi tega bo število upravičencev manjše, zato ker se cene vedno večajo.

Navzoči so bili soglasno mnenja, da ni mogoče ustali niti bolezni niti zdravja pri teh, ki so potrebni zdravljenja in klimatske nege, in so zato zavrnili tak način obravnavanja tega problema. Borci so bolehnosti in ne morejo

postati letos morda manj bolni oziroma bolj zdravi, ampak je lahko le nasprotno.

Pri vseh današnjih ustalitenih prizadevanjih in ukrepih se je dogodilo celoto, da so nekatere občinske skupščine skoraj prekinile namenska proračunska sredstva za oddih in rekreacijo članov ZZB NOV.

Strinjali so se z oceno o neenakosti obremenitve proračunov posameznih občin, saj je manjša občina obremenjena celo za 7 odstotkov na proračunska sredstva v primerjavi z večjimi in bogatejšimi občinami, ki dajejo le dva do tri odstotke svojih proračunskih sredstev za zdravstveno invalidsko in socialno varstvo udeležencev NOV.

Soglasno so sprejeli predlog, da naj bi uvrstili med upravičence do priznavalnosti tudi žene, ki imajo status borca pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943 in nimajo lastnega dohodka, ne oziraje se na možne dohodke. Da bi to uresničili, bi morale podpreti ta predlog vse občinske organizacije ZZB. Predlagali

so tudi, naj bi bil v Sežani dispanzer za borce NOV v domu upokojencev, kjer je že moderna ambulanta.

Kot možnega kandidata za člana sveta SRS so predlagali znanega španskega borca, revolucionarja in predvojnega komunista Leopolda Caharijo.

Tovariš France Perovšek je govoril tudi o zdravljenju borcev, ki nimajo daljšega staža borca, kajti gre za to, da je treba predvsem skrbeti za tiste, ki so resnično potrebni naše skrbi in nege. Opozoriti je treba strokovni medicinski kader na to, da bodo diagnoze zdravnikov objektivne. V izolski občini je problem zdravljenja borcev še najbolj pereč zato, ker jih je v primerjavi z drugimi največ in bo ustalitevna dejavnost škodljivo vplivala na reševanje teh problemov. V zvezi s tem so predlagali, da bi lažje reševali vse te probleme, če bi osnovali republiški solidarnostni sklad.

To zasedanje je bilo vsekakor zelo pomembno in bo prav gotovo rodilo ustrezne uspehe. **Lilija Bogomil**

Občinski odbor ZZB NOV v Celju

Dopolnjen program dela

Na 10. redni seji občinskega odbora ZZB NOV v Celju, 29. februarja, so pregledali in sprejeli dopolnitve programa dela v letu 1980, ki zajema te naloge:

skladno s skupnim programom družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov v zvezi s stabilizacijo in uresničevanjem resolucije občine Celje za leto 1980 bodo tako občinski odbor ZZB NOV kot združenja dopolnili svoje programe dela. Prizadevali si bodo, da tako znotraj organizacije kot navzven utrjujejo in poglobljajo z vsebinskim delovanjem delegatske odnose in utrjujejo samoupravni sistem, ker je to ena od osnov uspešnejših prizadevanj stabilizacije na vseh področjih.

O dosedanjem programu dela je predviden pogovor z vodstvi aktivov borcev NOV v organizacijah združe-

nega dela, kjer bo treba opraviti v prvem tromesečju in dati vsebinski poudarek aktivnosti v zvezi s stabilizacijo in tesnejšim povezovanjem teh aktivov z združenji v krajevnih skupnostih.

Eden pomembnih dejavnikov znotraj stabilizacijskih prizadevanj je tudi kadrovska problematika. Ker je organizacija borcev NOV pri reševanju teh vprašanj povezana, si bodo prizadevali za čim aktivnejše in uspešnejše sodelovanje.

Občinski odbor ZZB NOV mora biti po svojih organih kot po združenjih na terenu seznanjen z vsemi pojavi, ki bi ovirali uresničevanje skupnega programa, oziroma z ocenami, ki bi kazale, da ni moč pričakovati uresničitve posameznih nalog iz programa.

Občinski odbor bo s svojim predsedstvom in komi-

sijami spremljal izvajanje stabilizacijskih naporov, posebno na področjih, kjer ima vpogled v prizadevanja in možnosti vpliva; ocenjeval bo dosežene rezultate in spremljal ukrepe.

Občinski odbor ZZB NOV si bo s svojimi organi in združenji prizadeval, da bodo na področju SLO in DS tako v ustreznih občinskih organih kot v krajevni skupnosti in ozdih opredelili naloge, ki jih bo treba še opraviti zaradi ažuriranja načrtov, kakor glede ocen in kadrovske izpopolnitve.

Tudi tokrat so sklenili, da je treba budno spremljati vse negativne pojave, ki bi utegnili povzročati nerazpoloženje, potrošniško mrzlico in podobno ter sproti ustrezno ukrepati.

R. U.

Svet krajevnih združenj borcev NOV Nove Gorice

Zobozdravstveno varstvo borcev

V torek, 26. februarja, je bilo v Novi Gorici posvetovanje predsednikov in tajnikov krajevnih združenj borcev mesta Nove Gorice in mestne organizacije vojaških invalidov, ki ga je sklical občinski odbor ZZB NOV in vodil predsednik tega odbora tovariš Mirko Remec. Na dnevnem redu posveta je bilo vprašanje programiranja in izvajanja nalog, pomembnih za mesto kot celoto, in v zvezi s tem oblikovanje organa, ki bo koordiniral delo vseh krajevnih združenj mesta in

mestne organizacije VI. Na posvetovanju so ugotovili, da sodijo med vprašanja in naloge, ki jih je treba izvajati skupno in enotno za mesto kot celoto, zlasti prireditve ob prazniku mesta, državnih praznikov (dan OF, republike, JLA, dan borca), kurirčkova pošta, pohod po poteh goriške fronte, razna tovariška srečanja, izleti, pobratenja z organizacijami drugih krajev in mest, stiki in sodelovanje z zamejskimi organizacijami (npr. ANPI) in podobno.

Zaradi take potrebe so na posvetu ustanovili Svet krajevnih združenj borcev NOV in mestne organizacije vojaških invalidov Nova Gorica, katerega člani so predsedniki in tajniki vseh krajevnih združenj borcev in VI, ki so vključena v ta mestni svet. Svet ima predsednika in podpredsednika. Ti funkciji bodo opravljali predsedniki krajevnih združenj izmenično (vsako leto predstavnika drugega združenja).

Na posvetu so obravna-

vali tudi vprašanje ureditve prostorov krajevnih združenj, opravljanje blagajniških poslov ter vprašanje o praporih in pečatih krajevnih združenj. Nedavno tega je bilo namreč za celotno območje Nove Gorice samo eno mestno združenje, in zato tudi samo en prapor in en pečat. Sedaj pa je namesto enega osem krajevnih združenj. Dogovorili so se, da bo trakove za prapor in pečate za krajevna združenja naročil občinski odbor ZZB NOV na njihov račun. Krajevna

združenja imajo lahko tudi svoje prapore (če zanje premorejo finančna sredstva). Sicer bodo pa gotovo borci radi tudi sami prispevali za te simbole zmage revolucije in NOB.

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV tovariš Mirko Remec je še povedal, da bo verjetno že aprila letos sklenjen samoupravni sporazum o urejanju in varstvu spomenikov NOB, in da bo v zvezi s tem morda že v marcu organiziran poseben posvet. Spomenike bodo prevzela v varstvo

in urejanje krajevna združenja, za kar pa bo treba zagotoviti potrebna sredstva. V varstvu občinskega odbora ZZB NOV pa bodo ostali večji, monumentalni spomeniki (na Trnovem, v Solkanu, v Gojačah, v Brdih, v Lažah, na Vogrskem).

Naj ob koncu povemo še, da posluje za udeležence NOB zobozdravstvena ambulanta v zdravstvenem domu v Šempetru pri Novi Gorici v ulici Prekomorskih brigad.

Lojze Kristančič-Minko

Seja medobčinskega sveta ZRVS severnoprimerorskih občin

Kolektivno tudi v zvezi rezervnih vojaških starešin

Na seji medobčinskega sveta ZRVS severnoprimerorskih občin, ki je bila 18. februarja v Domu JLA Ajdovščina, so predvsem obravnavali dosedanje uresničevanje aktualnih nalog na ravni občinskih konferenc ZRVS. Beseda je tekla še o idejnopoličnem izobraževanju in splošnem vojaškem usposabljanju, kolektivnem vodenju in pripravi na letne občinske konference ZRVS, razširjanju članstva, revije Naša obramba, o informativnopropagandni dejavnosti, o delovanju ZRVS v vojnih in izrednih razmerah, finansiranju in ne na zadnje so se dogovorili o pripravi ekip ZRVS za medregijsko tekmovalstvo ob dnevu JVM.

Udeleženci seje so ugodno ocenili dosedanje uresničevanje nalog ZRVS in pri tem zlasti ugotovili velik napredek v vseh občinah. Občinske organizacije ZRVS izvajajo uspešno vse programske naloge, tako kakor so si jih zastavili v začetku letošnjega učnega leta. Sklenili so predavanja po prvi, drugi in tretji temi letošnjega idejnopoličnega in strokovnega usposabljanja svojega članstva. Zdaj se po krajevnih organizacijah ZRVS vrstijo predavanja na temo Varnostne razmere v SR Sloveniji in družbeno samozaščita v krajevni skupnosti in združenju.

nem delu. Seminarje in preizkus znanja za rezervne vojaške starešine bodo predvidoma sklenili najpozneje do polovice junija letos.

V zvezi rezervnih vojaških starešin severnoprimerorskih občin že nekaj časa uresničujejo Titovo pobudo o poglobljanju kolektivnega dela, odločanja in odgovornosti. Na tej seji medobčinskega sveta ZRVS so se dogovorili, da na letnih občinskih konferencah sprejmejo tudi statutarni sklep, ki naj natančno opredeli naloge ZRVS na tem področju. Sklep bo veljal, dokler ne bodo sprejeta dopolnjena pravila občinske zveze.

Občinske konference bodo svoje delo ocenile na programski konferenci, hkrati pa bodo sprejele tudi vsebinske usmeritve za delo občinske zveze v prihodnjem obdobju.

Mandat predsednika, podpredsednika in sekretarja občinske konference ZRVS bo trajal do sprejetja novih pravil, toda ne več kot eno leto.

Na seji so razpravljali o predlogu, naj bi v ZRVS vključili tudi tiste delovne ljudi in občane, ki sicer niso rezervni starešine, vendar pa opravljajo odgovorne naloge v splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. V zvezi s tem bodo organizirali skupno

razpravo s predstavniki organov za ljudsko obrambo in za notranje zadeve, občinskim štabom za teritorialno obrambo, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in ZRVS.

V občinsko ZRVS naj bi tako vključili predsednike komitejev za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito na vseh ravneh, predsednike organizacij, ki so za SLO in družbeno samozaščito posebnega pomena, vodilne delavce v upravnih organih za ljudsko obrambo in za notranje zadeve. Tako bi se število članov povečalo največ za 25 odstotkov. Hkrati pa se bodo za toliko povečali tudi finančni izdatki in obseg administrativnega in operativnega dela.

Seje medobčinskega sveta se je udeležil tudi sekretar republiške konference ZRVS Bojan Fertin, kjer je spoznal delo, uspehe in tudi težave članov ZRVS v severnoprimerorski regiji. Še posebej se je zanimal za delo aktivov in rezervnih starešin v združenem delu, saj je to njihova najpomembnejša naloga.

Mile Gojković

Delo in uspehi ZRVS Škofja Loka

Več skrbi za kadre

Delegati občinske konference zveze rezervnih vojaških starešin Škofja Loka so imeli konca februarja redno letno skupščino. Poleg delegatov iz 16 krajevnih in osnovnih organizacij ZRVS v občini se je skupščine udeležil tudi predstavnik RK ZRVS Slovenije, sekretar OK ZKS Lovro Gajger in predsednik občinskega odbora ZB NOV Škofja Loka Ferdo Tolar.

Sekretar občinske konference ZRVS Škofja Loka je na delovnem srečanju delegatov najprej spregovoril o trenutno najpomembnejših političnih dogajanjih na mednarodnem prizorišču, o stališčih neuvrščene Jugoslavije, o mederni oborožitvi sodobnih armad in o utrjevanju in krepitvi SLO in družbene samozaščite pri nas.

Nato je bilo podano poročilo o delu in uspehih ter problemih OK ZRVS v preteklem obdobju.

Aktivnost občinske konference ZRVS in njenih organov se je v zadnjem obdobju močno povečala. Uspešno izvajajo načrtane programe idejnopolične in obrambne vzgoje ter dosledno so uresničevali tudi programe vojaškostrokovnega izpopolnjevanja znanja rezervnih vojaških starešin. O tem pričajo številna dobro pripravljena predavanja, seminarji, orientacijski pohodi in strelska tekmovanja. Rezervni vojaški starešine na škofojloškem območju sodelujejo in se udeležujejo tudi vseh pomembnejših praznovanj in akcij, dobro je sodelovanje z mladino, z organizacijami ZB NOV, s taborniškimi in strelškimi organizacijami in z drugimi dejavniki obramb-

nih priprav. Tudi na področju organizacijskih in kadrovskih zadev so opazni pomembni premiki. Seveda na skupščini ni bilo govora le o uspehih. Prisotni so kritično ocenili tudi nekatere slabosti in pomanjkljivosti ter navedli vrsto problemov. Poskrbeti bo potrebno predvsem za še bolj poglobljeno delo vseh rezervnih vojaških starešin v občini. Tu je mišljeno predvsem delo pri idejnopolični vzgoji članov ZRVS, več skrbi bo potrebno posvetiti skrbi za kadre in utrjevanju samostojnega dela v organizacijah in organih ZRVS. V prihodnje bo morala biti še bolj povezava in še večje sodelovanje z družbenopolitičnimi organizacijami in dejavniki za SLO, s šolami, krajevnimi skupnostmi in specializiranimi organizacijami v občini.

Delegati so na letni skupščini obravnavali in sprejeli program dela za leto 1980, obravnavali so naloge v zvezi z razširjanjem članstva ZRVS na vse tiste, ki opravljajo naloge s področja SLO in DSZ, ter postavili odločno zahtevo za nadaljnjo krepitve lika rezervnega vojaškega starešine. Poleg tega so obravnavali tudi naloge v zvezi z uveljavljanjem pobude tovariša Tita o kolektivnem delu, vodenju, odločanju in odgovornosti v ZRVS Slovenije.

Na skupščini so bila podeljena tudi priznanja in plakete ZRVS najzaslužnejšim članom. Plakete ZRVS so prejeli: Franc Jereb, Ivan Harej, Blaž Pavlin in Rudi Fojkar. Pismena priznanja ZRVS je prejelo 18 rezervnih vojaških starešin. Pohvaljene so bile KO ZRVS Žiri, Po-

ljane, Gorenja vas in Zelez-niki.

Delegati skupščine rezervnih vojaških starešin občine Škofja Loka so predsedniku republike Josipu Brozu Titu poslali pismo z iskrenimi željami za njegovo ozdravitev. Med drugim so v pismo napisali: »V skrbi za tvoje zdravje in v želji, da premagaš težko bolezen, smo vsi rezervni vojaški starešine enotni. Naši najgloblji občutki, iskrene želje, naša ljubezen in spoštovanje so tudi na naši skupščini obrnjeni k tebi, dragi tovariš Tito!«

Franč Galičič

Slovesna razglasitev napredovanj

Spodbuda za boljše delo

Zbranim rezervnim vojaškim starešinam občine Maribor je v torek, 26. februarja 1980, v domu JLA spregovoril na svečani razglasitvi ob napredovanju v višji čin predsednik skupščine občine Maribor, Rafael Razpet, ki je tudi predsednik sveta za SLO.

Poudaril je predvsem pomen in vlogo rezervnih vojaških starešin pri aktiviranju oboroženih sil kot pomoč JLA, službi milice in enotam SLO. Pri vseh rezervnih starešinah je ugotovljena visoka zavest in varovanje sistema ter

naše neodvisnosti in zahtevane budnosti ter pripravljenosti, da smo sposobni braniti našo nedotakljivost in neodvisnost. Zato je tudi samo napredovanje v višji čin spodbuda za boljše delo rezervnih vojaških starešin na vseh področjih političnega in vojaškega delovanja.

Predsednik OK ZRVS Tomo Kipa je poudaril, da je izobraževanje pri rezervnih starešinah stalna naloga, zato je tudi napredovanje v višji čin del tega uspešnega izobraževanja.

Zahvalil se je tudi vsem tistim rezervnim oficirjem, ki so dopolnili 60 let, teh je bilo 23, in so svojo vojaško obveznost končali. S tem pa še niso končali s svojim delovanjem v osnovnih organizacijah in pri vzgoji mlajših kadrov ter krajevni samoupravi. Svečanosti so prisostvovali še Janez Mulej, načelnik oddelka na NO, Alojz Lipnik, predstavnik JLA in še drugi predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Maribor.

Luka Obradović iz oddelka za NO je prebral odredbo o napredovanju 103 mlajših oficirjev in 200 rezervnih oficirjev.

Iz svečane razglasitve so zbrani rezervni starešine poslali predsedniku Titu še brzojavko naslednje vsebine:

Spoštovani in ljubljeni tovariš Tito!

»Rezervni vojaški starešine občine Maribor, zbrani na svečani razglasitvi napredovanja v višji čin, želimo vam, svojemu vrhovnemu komandantu ozdravitev in hitro okrevanje.

Istočasno obljublamo, da bomo vedno in povsod čuvali tradicije in kot starešine dali svoj polni doprinos pri krepitvi SLO in DS, upoštevajoč zahteve ekonomske stabilizacije.«

Ferdo Vtič

Ustanovna skupščina mestne strelske zveze

Med strelci tudi RVS

Po dolgih predpripravih strelcev petih ljubljanskih občin je bila 29. februarja 1980 ustanovna skupščina mestne strelske zveze Ljubljane. Vse od leta 1963, ko je bil razpuščen okrajni strelski odbor, so strelci Ljubljane delovali le po občinah v povezavi s strelsko zvezo Slovenije, sami strelci Ljubljane pa niso zastopali mesta Ljubljane izven meja domovine, čeprav so vse od ustanovitve strelske zveze Ljubljane (oziroma Slovenije) imeli odlične rezultate tudi pri tekmovanjih v zamejstvu. Želja in cilji organizatorjev strelstva na področju Ljubljane so bili, da bi se

ustanovil mestni strelski odbor Ljubljane.

V veliki dvorani občine Vič se je zbralo veliko strelcev. Vsaka občina je dala 10 delegatov, ki so se polnoštevilno udeležili ustanovne skupščine. Razveseljivo je bilo poročilo verifikacijske komisije, da je udeležba delegacij 100 odstotna; poleg delegacij pa so se skupščine udeležili še nekdanji reprezentantje: Anica Mihorko, Bogdan Jež, Zvonka Jež, ki so pozdravili ustanovitev mestne strelske zveze. Prišli so tudi zastopniki mestne konference SZDL Ljubljana, zastopnik rezervnih sta-

rešin Stanko Kovačič in zastopnik ZZB mesta Ljubljane Cveto Novak. Zastopnik SZDL Ljubljane Bine Lenarčič je pozdravil ustanovitev strelske zveze Ljubljane, enako sta skupščino pozdravila tudi oba zastopnika borcev in rezervnih starešin. Razveseljivo je bilo tudi, da se je ustanovne skupščine udeležilo veliko število mladih, med njimi veliko deklet.

Program, ki si ga je zadala skupščina, je obsežen. Z dobro voljo in pomočjo TKO Ljubljana bo izvedljiv. Izvoljen je prvi odbor, ki ga vodi dolgoletni strelski delavec Janez Rešek.

O posvetovanju: Narodnoosvobodilni boj v pisani besedi

Tematika, ki še zdaleč ni izčrpana

Franček Bohanec:

V razmišljanju o tem, kakšne so nekatere lastnosti tako imenovane partizanske literature, razmišljanja z izbrušenim čutom za literarne vrednote, se beseda najprej ustavi ob spominu na Cirila Kosmača, velikanu takšne umetniške besede.

– Sediva, morda je preteklo deset let in vdihava va z eteričnimi olji nasičen dopoldanski zrak, ki sili v hlad velike mizne ploskve. »Veš,« pravi, »za literata je dovolj nekaj ljudi in nekaj hektarjih zemlje, politik pa svoj svet širi, širi...« Oba sva razmišljala o razlikah med njim in med usodo Borisa Kidriča, ker sva o njem, njegovem zaščitništvu pravkar zaključila podobo v najinih spominih. Kosmač je bil tak, kot je bil: glas se mu je zatikal nekje v grlu, da se je zvijal, oči so mu hudomušno, skoraj blago porogljivo žareče, vitko telo se je, čeprav je sedel, stalno nemirno prizadevalo, da bi ohranilo nekakšno gosposko napetost. Imel je prav, čeprav morda le ne povsem. Pisatelju v resnici zadošča omejen svet ljudi, vendar mora v pisatelju stalno zagorevati moč, ki iz teh ljudi, bolje iz sebe, izbeza tiste niti, s katerimi splete novo življenje, nov svet, sicer po številu ljudi in zemlji, ki jo lahko pretlačijo, skromen, a po časovnih in prostorskih dimenzijah skorajda brezmejen.

Razmišljanje, ki sili k razmišljanju, spleta zaključne misli. Ena izmed njih je:

– Partizanska literatura je živa in sveža, če se zrašča s aktualnim duševnim svetom, če je v zlahtnem pomenu aktualistična, če išče odgovor na vprašanje časa, če reagira na resnično stvarnost kot sredstvo in orodje, ki brez sentimentalnosti, to je lektarske literarne manire, in brez lažnega zanosa, glorifikacija se kaj kmalu olevi, upodablja tudi krutosti razdivjane človeške narave brez spogledovanja in brez demagoške želje, da za vsako ceno učinkuje s svojimi grobimi črtami. Tudi poceni črno bele podobe se razsujejo pod rušilno silo vznemirljive shrljivosti resničnosti, ki se taje v žive pore dnevne miselne in čustvene vznemirjenosti.

In tista petdeseta leta, za katera je značilno, da je

šlo precej slovenske partizanske literature mimo bučnih kritičnih odzivov v dnevni publicistiki?

– Ni moj namen, da bi polemiziral s takšnim odnosom, ker je tipičen za ves idejno razvojen čas. Iz tega želim povleči drugačen zaključek: živa literatura, četudi ji damo prizvok te ali one omiljene ali osovražene literarne smeri ali šole ali skupine ali klike itd., se ne da uničiti.

Kaj v uokvirjenem prostoru še objaviti iz več kot osem strani dolgega teksta Frančka Bohanca? Morda:

– Partizanska literatura je ustvarjanje, je »boj, boj v malem in velikem, boj z materijo, boj v družbenih odnosih, boj z zaostalostjo mnenj«. Odraža moč, čustva in sporočila boja, zmage in stiske, ki so na velikem pohodu osvoboditvenega preroda. In ker partizanska literatura stoji v koloni tega zapletenega in težkega procesa, je človeška in umetniška hkrati, zlasti še tedaj, kadar poišče v ljudeh, ki so nosilci te osebne in skupnostne vsebine, tista sečišča, ki z radostjo ali bolečino režejo kolesnice proti tistim velikim smotrom, ki se jih da zaslutiti samo z intuicijo močnih pisateljskih osebnosti. Ta intuicija pa ob partizanski tematici še zdaleč ni izčrpana.

Tone Ferenc je prispevku dal naslov Zgodovinska dela v založbi Borec in prihodnje naloge.

– Bilo je moje poslednje srečanje z Leopoldom Suhodolčanom, ki me je kot glavni in odgovorni založbin urednik prosil, naj bi spregovoril o svojih pogledih na prispevek založbe Borec k spoznavanju našega narodnoosvobodilnega boja. Nisem mogel zavrniti prošnje tako zlahtnega človeka, s katerim sem v preteklih letih sodeloval kot pisec in tudi kot član žirije za Kajuhove nagrade.

Ocena zgodovinarja narodnoosvobodilnega boja, kakršen je Tone Ferenc, da je založba Borec opravičila svoje ime in ves čas izpolnjevala svoje poslanstvo, je vzpodbudna. Kot si velja zapomniti eno izmed ugotovitev, da so Kajuhove nagrade premajhna spodbuda za nastajanje zgodovinskih dokumentarnih del o narodnoosvobodilnem boju, predvsem za nastaja-

nje dobrih spominskih del, in da je treba piscem nuditi več pomoči, tudi mentorske ali svetovalske.

Emil Cesar je misli namenil poeziji, ki je izšla pri založbi Borec: pesniškim publikacijam, od kratkih pesniških prikazov, ki na dostopen način predstavljajo slovensko revolucionarno pesniško izročilo, do vsebinsko in estetsko pretehtanih pesniških izborov, ki bogatijo sodobno slovensko pesniško tvornost, kot tudi celotnim literarnim opusom padlih slovenskih književnikov v obdobju narodnoosvobodilnega boja. Hkrati je opozoril na nekatere naloge, ki jih je treba opraviti v imenu pravične podobe družbenega procesa v preteklosti.

– Zapolniti je treba vrzeli in prispevati k pravilnemu vrednotenju posameznih pesnikov in pisateljev, katere literarnozgodovinska znanost le bežno omenja – presenečeni pa obstanemo, kako smo jih mogli prezreti, če se malo bolj pogledamo v njihovo delo in njihovo delovanje v korist naprednega družbenega gibanja. Zgrozi me, ko pomislim, da se njihovo delo in informativni viri o njih naglo izgubljajo. Zato menim, da se moramo dela lotiti takoj, saj bomo drugače kmalu ostali brez živih prič, ki so pri tem še kako pomembne, če vemo, da je v zvezi s tem zelo malo arhivnega gradiva.

Ivan Križnar je spregovoril o založniški dejavnosti na področju novejših zgodovine in o stabilizacijskih ukrepih, Milan Apih o predvojnem revolucionarnem gibanju v zgodovinopisju in književnosti.

Vladimir Kavčič je opozoril na nekatere vidike delovanja založbe Borec in osvetlil spoznanja, ki si jih je pridobil bodisi kot urednik bodisi na drugih delovnih mestih.

– Ti ljudje, o katerih pripovedujem, so bili vsi po vrsti udeleženci narodnoosvobodilnega boja, na svojih plečih so nosili izkušnje revolucionarne vrenja, izkušnje boja za svobodo in humanistično preobrazbo naše družbe. Pred leti so časnikarji nekoga od njih, ki je bil tedaj objavil že dve tri knjige svojih spominov,

vprašali, zakaj piše. Odgovoril jim je, da išče resnico. Ta odgovor je bil na svoj način presenetljiv. Dal ga je človek, ki ga je življenje pestilo od mladih nog. Rodil se je v revni družini, s sedmimi ali osmimi leti je moral za pastirja, s petnajstimi je bil že delavec. V njegovem vseskozi dejavnem življenju ni bilo časa, da bi se naučil obvladati en sam jezik, o dramatikah ali stilistiki najbrže še tudi zdaj ne ve dosti. To ga tudi nikoli ne bo posebno zanimalo, toda v svojem doživljanju življenja je dosegel globino, do katere se mnogi naši akademski pisci ne bodo nikoli dokopali. Kajti iskanju resnice se lahko posvetijo le ljudje, ki so osebno doživeli najbolj krute življenjske preizkušnje in so v sebi ohranili toliko duhovnega zdravja, da so zmogli izoblikovati vizijo drugačne, višje človečnosti. Resnico iščejo le najbolj izbrani in izpostavljeni duhovi.

Govori o Jožetu Verganu iz Marezig v Istri, Tonetu Ožboltu in njegovi kolpski pa čabranski dolini. Ne more mimo Matveja Haceta.

– Omenil sem tri pisce knjig, ki jih je založila založba Borec. Vsi trije so žal že mrtvi, kakor so mrtvi že prenekateri drugi, o katerih bi bili dolžni spregovoriti na enak način. Desetine, morda na stotine takšnih ljudi, ki v revoluciji in vojni iščejo in odkrivajo globlje resnice in pomembnejše resnice, kot sta vsakdanji standard in osebno zadovoljstvo, in bi te resnice radi posredovali tudi drugim, še živi. Tudi med nami jih je lepo število. Iz razumljivih razlogov ne morem o njih govoriti na enak način kot o mrtvih, ki so svoje delo že zaključili. Toda njihovo delo in njihovo hotenje, njihove najplemenitejše misli nas zavezujejo, da se ne zadovoljimo s površinskimi in površnimi resnicami našega časa in sveta. Iskati in odkrivati moramo njegov globlji smisel in pomen, tudi za ceno osebne tveganja.

To je le nekaj misli iz Iskanja in odkrivanja resnice Vladimírja Kavčiča, s katerim se je iztekel prvi del posvetovanja o narodnoosvobodilnem boju v pisani besedi.

Nekaj misli iz razprave

LADO POHAR:

– To, kar nas je v raziskavi o branosti knjige med Slovenci, starimi nad osemnajst let, v Svetu za razvijanje revolucionarnih tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije najbolj razveselilo, je dejstvo, da so knjige s tematiko narodnoosvobodilnega boja in revolucije močno v ospredju lestvice literarnih del, ki so jih vprašanci v preteklem letu najbolj pogosto brali.

FRANCE FILIPIČ:

– Zgodovine ne more pisati en sam človek. Zgodovino lahko piše samo skupina mnogih, ki drug drugega podpirajo s svojimi izkušnjami, raziskavami, nasveti in, kakor rečemo, zgodovinskimi spoznanji. To je dolga pot. Zdi se mi tudi prav, da razmišljamo o tem, da mora biti informacija, ki jo dajemo, sodobnemu, današnjemu človeku blizu, čim bolj popolna in pravična do obravnavane dobe, hkrati pa mora v ospredje postavljati človeški dejavnik, če hočemo povedati in dati razumevanje, da so hoteli ti ljudje svet spremeniti. Spreminjanje sveta je pravzaprav zgodovina.

ALOJZ MIKENAUER:

– Želel bi poudariti, da obdobje od leta 1945 dalje ni obdelano. Poznam tovariše, ki bi dali na razpolago arhiv svoje tovarne in celo plačali, če bi obdelali vprašanja, s katerimi so se ubadali pri graditvi samoupravljanja. »Pridite k nam!« so rekli. »Imamo arhiv, plačali bomo dnevnic, samo napišite.« Ne misliti, začeti je treba delati.

IVAN JAN:

– Še besedo o objavljanju partizanske tematike v revijah in našem časopisju. Vemo, da revija Borec ne izhaja v visoki nakladi, da ne govorimo o Naši obrambi, ki je zelo razširjena. Veljalo bi ra-

zmisliti o tem, kako bi ta tisk razširili, združili in pri tem ne izgubljali, temveč pridobili. Imamo TV 15. Človek ima včasih občutek, da je nekaterim kar po volji, češ, imejte svoje liste, imejte svoj rezervat. Lepo in prav, da imamo, toda verjetno res pišemo in govorimo v največji meri, že prepričan. Ali bi ne bilo razveseljivo, če bi kakšnemu drugemu listu ponudili kaj zanimivega in širili naša sporočila. Saj prinašajo tematiko narodnoosvobodilnega boja in revolucije, a tega je premalo ali pa se ponavlja isto, ni kvalitetno. Zakaj ne bi, na primer Družina prinesla kaj podobnega. Kako naj bodo sicer njegovi bralci, tu mislim na razširjenost lista, seznanjeni s pojavi, kakršen je bil belogardizem, da omenim samo najhujši primer iz narodnoosvobodilnega boja.

BRANKA JURCA:

– Znano je dejstvo, da je za mladega bralca najmanj toliko zanimiva literatura kakor tudi poljudnoznanstvene edicije. Mislim, da v povojnih letih slednjih nismo dovolj razvijali. Resnica je, da je dostikrat pričevanje oziroma poljudnoznanstvena edicija lahko vrednejše kakor literatura, ki ni dobra, pristna. Mislim, da bi morala prav na tem področju založba Borec prevzeti pobudo. To je področje, ki bi se moralo vezati na vso Jugoslavijo. Zgodovina je zanimiva za mladega človeka. Vprašanje je samo, kako jo ponudimo. Moram pa reči, da zelo malo vemo o partizanskih bojih z drugih področij Jugoslavije.

FRANC DERGANČ:

– Prihajam iz splošnega gradbenega podjetja Konstruktor iz Maribora, ki že drugo desetletje sodeluje z aktivisti založbe Borec. Knjige vaše založbe bogate naše domače knjižne police in še posebej police šolskih knjižnic od partizanskega Kebla na Pohorju do Gaja ob Kozjaku na meji ter vrste mariborskih šol. S pokroviteljstvom nad šolami skuša naša delovna organizacija posredovati mlademu rodu bogate tradicije narodnoosvobodilnega boja, revolucije. V zadnjih petnajstih letih smo, če rečem na pamet, razdelili okoli deset tisoč knjig. Lani, ob dvajseti obletnici založbe Borec,

Glede na več kot sto strani obsegajoče gradivo, je to le skromen poskus predstavitve posvetovanja Narodnoosvobodilni boj v pisani besedi, ki sta ga 13. februarja 1980 organizirali založba Borec in Svet za razvijanje revolucionarnih tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Posvetovanje je presenetilo in navdušilo, tako z napovedanim programskim delom kot z razpravo. Mu je prepričevalno moč dal čas, o katerem je spregovorilo? Odgovor je lahko, ne glede na osebni prispevek vrste uglednih govornikov in razpravljalcev, samo pritrdilen.

smo pripravili tudi razstavo.

PETER BOŽIČ:

– Ustavil bi se pri trditvi, da ljudje, ki niso bili neposredno udeleženi v narodnoosvobodilnem boju, nimajo pravega pogleda v te stvari, in da lahko delujejo, če se trudijo v tej smeri, celo destruktivno. Mislim, da ni tako. Osebnost sem prepričan, da zgodovina ni nekaj, kar bi bilo mogoče partikulirati, ampak da je nekaj, kar živi, včasih resda v popolnoma neoprijemljivi obliki, iz roda v rod. Prvine tistega, kar se je dogajalo v narodnoosvobodilnem boju, če vzamem ta primer, v resnici živijo v najmlajši generaciji. Jaz bi rekel zelo preprosto: človek jih vsesa z materinim mlekom. Nekoč me je znan partizan vprašal: »Ti, ki si v tem času živel, imaš izkušnjo iz obdobja 1941–1945, imaš neko istovetnost, kaj pa generacija, ki prihaja na plan?« Slo je za določenega človeka. Doživel pa sem preprosto to, da je tisti človek, ki je danes star petindvajset let, nekatere stvari bolj dojemal, kot sem si jih predstavljal jaz. In še nekaj. Tematika narodnoosvobodilnega boja je prav tako lahko komercialno blago, ki v bistvu odbija, kakor katerakoli druga tematika. Tega se moramo zavedati. Tako se zgodi, da je ukvarjanje s to tematiko danes prej defavorizirano kot privilegirano. To sem osebno doživel. To je tematika, ki prav gotovo ne sme biti komercialno blago – mislim, da je bila pretežno plačana.

RADO BORDON:

– Narodnoosvobodilni boj in revolucija sta dala pobudo za izredno bogato, obsežno in vsebinsko poglobljeno obravnavanje tega obdobja. Mislim, da imamo v zgodovini tudi pri velikih narodih zelo malo obdobja, ki naj bi dala take sadove, pa naj gre za francosko revolucijo ali oktobrsko ali... Mislim, da je dal narodnoosvobodilni boj jugoslovanskih narodov na vseh področjih kulturne dejavnosti že doslej izredne prispevke. Gre za edinstven fenomen, kakršnega bi težko našli v svetu. O vsem tem premalo poročamo v naših časnikih, revijah, vključno s TV 15, našim glasilom. Opozoril bi na prispevke prepro-

stega človeka, o katerem je govoril tovariš Kavčič, bodisi na področju spominopisja ali literature, ki so prav tako dragoceni. Mi pa vse prepogosto iščemo neke vrhunske dosežke, ki bi jih lahko nagradili, imeli za vzor. Vrhunskih dosežkov je na področju ustvarjalnosti malo, pri nas in v svetu. Kultura naroda je mozaik, sestavljen iz majhnih in velikih kamenčkov.

VINKO TRINKAUS:

– Dobili so me, da sem napisal sinopsis za pohod II. grupe odredov in zdaj se prepiramo, tako in tako je bilo. Jaz jim pravim: vi mi ne dajete nobene svobode! Tu so samo pozitivni ljudje, kje pa je zdaj to prepletanje idej itd. Sicer tega ni bilo veliko, a vendar. Govorim o tendenci, kako naj bi bilo to lepo videti, jaz pa se po drugi strani vprašujem, kako naj bo to polnokrvno. Kako naj se ti značaji razvijajo, če so si podobni, enotni, če jih preveva akcija? Mislim, da se moramo v literaturi zavzemati za pestrost značajev. Mislim, da nobeno obdobje ne nudi take možnosti slikanja globin človeškega značaja kot prav naš narodnoosvobodilni boj. Naj prikazujemo samo njen pozitivni del. Ta pozitivni del je revolucija, zmaga, to, da se je večina vključila vanjo. Samo, mi ne moremo od sto tisoč Slovencev, ki so sodelovali, pričakovati sto tisoč prečiščenih ljudi. Tudi danes, po več kot petintridesetih letih jih ni. Je moč trditi, da smo zdaj to družbo humanizirali, da ni več tega, onega, tretjega.

Omenil bi tudi naš odnos do novele. Cela vrsta izjemnih dogodkov je, resničnih in značilnih, ki jih težko vključimo v večja besedila. Trenutno pri nas na Slovenskem pa ni nobenega znamenja o spodbujanju in iskanju, ki bi veljalo tej literarni zvrsti.

Zdi se mi tudi, da bomo morali v obdobju, ki je pred nami, najbolj podpirati zgodovinarje. Govorim kot literat. To je garaško, dolgotrajno delo, finančno najslabše ovrednoteno. Zgodovinarju smo pripravljani plačati samo avtorsko polo in ga enačimo z literarnim delom. Če tega ne bomo uredili v desetih, petnajstih letih bomo izgubili dragoceno gradivo, se pravi, pričevanja živih ljudi, ki ga ne bo mogoče nikoli več nadoknaditi.

MATJAŽ KMECL:

– Mislim, da je ena zelo pomembnih nalog pri oblikovanju literarne zgodovine in siceršnje zgodovine teh reči, da se teh stvari na nek način tudi domislamo. Sicer pa se domišljajo. Jugoslovanski slavistični kongres, ki je bil jeseni na Bledu, je pokazal izredno zanimanje in izredno razprostranjeno intenzivno delo v vsem – jugoslovanskem prostoru. Po drugi strani mislim, da je čas, da se ta prizadevanja postopoma na nek način prenesejo, širijo v jugoslovanski kulturni prostor. Navsezadnje smo vendarle skupnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, resda vsak s svojo kulturo, a vendarle s svojo zgodovino vezani drug na drugega konec koncev nas veže tudi politična ideja. Če je bil ta čas, ko se je enotnost narodov in narodnosti izpričala verjetno najgloblje v zgodovini, najbolj bogat in rodovit, potem je seveda tudi čas, da v tem smislu poskušamo ves ta pridelek enkrat v celoti prikazati kot nekaj, kar je naše skupno delo, naša skupna legitimacija – da nas ne bodo po nekih delnih informacijah zunaj meja naše domovine omalovaževali in razglasili kot neke vrste folkloristične naivce, kajti ta literatura in ta umetnost obstajata v najširšem diapozonu, od najbolj rafinirane, od najbolj človeško preproste, pa vendar nič manj pretresljive literature. Ta umetnost, ta zgodovina zasluži spomenik. To pa je stvar vseh nas. Tu mislim, da je tudi ena izmed nalog založbe Borec.

MILAN GUČEK:

– Čas hitro teče in človeka je prav groza, kako hitro se bo iztekel in bodo šli iz naše sredine ljudje, ki bi lahko zanamcem posredovali še nič koliko gradiva. S tovarišem sva se maloprej pogovarjala o gradivu, ki propada. Mislim, da ima vsak od nas, ki se ukvarja z zgodovino, pisjem, na stotine in stotine popisanih lističev, raznih beležk in pripomb svojega raziskovalnega dela, pričevanja ljudi, še kako dragocena za mozaik naše zgodovine novejših dobe, predvsem narodnoosvobodilnega boja. To gradivo propada, ker ga nimaš komu dati, niti ni zanimanja za njegovo nadaljnjo obdelavo. In še: ta naš zbor je imeniten, tako po zasedbi in po

vsem, kar je bilo povedanega, pa se ves čas vprašujem, kam bo šlo to gradivo. Bo šlo tja, kjer o teh stvareh odločajo, jih urejajo? Vse to je treba čimprej urediti.

FRANC ŠALI:

– Ustavil bi se pri vprašanju, ki ga je zastavil tovariš Guček. Prav o tem sem hotel spregovoriti, o ničemer drugem. Vseskozi me je begalo, kaj storiti s tem izredno bogatim današnjim pogovorom, kam vse ga posredovati, kako izoblikovati sporočilo in ga dati v pretres kulturni skupnosti, raziskovalni skupnosti, še posebej pa sindikatom in socialistični zvezi. Mislim da to posvetovanje že v začetku ni bilo zamišljeno samo kot spodbuda za še boljše delo založbe, ampak za to, da bi v razpravi opozorili na nekatere slabosti naše kulturne politike oziroma na tista vprašanja, ki jih je treba v določenih sredinah rešiti, da bi bila kulturna politika takšna, kot si vsi želimo. Zato se mi zdi da bi veljalo v tem času, ko socialistična zveza in sindikati, pa tudi druge organizacije, pripravljajo akcijo Knjiga – družba, s tem bogatim gradivom seznaniti ustrezne dejavnike, tudi plenum sindikata, ki bo razpravljal o kulturi; ter iti v tej bitki, da bi postala literatura narodnoosvobodilnega boja in revolucije prisotna v kulturni politiki sleherne delovne organizacije oziroma krajevne skupnosti, naprej, da bi dosegli vsaj takšno stanje, kot je na primer v mariborskem Konstruktorju. To je konkretno, drobno delo, drugo so samo prazne besede. Mislim, da bi nekatere vprašanja sodila tudi v nadaljnjo razpravo in pogovor v nekaterih društvi, ne nazadnje v marksističnem centru pri centralnem komiteju, zlasti tista, ki posegajo v odnos med literaturo, zgodovino, svobodo ustvarjanja itd. Prav z usmeritvijo našega sporočila s posvetovanja Narodnoosvobodilni boj v pisani besedi lahko dosežemo, da osebno doživeta ali pa umetniško in znanstveno izpovedana resnica naše narodnoosvobodilnega boja in revolucije postane dobrina slehernega posameznika – dobrina mlajših generacij, da z njo ohranjajo pristni stik in zvezo s časom, ki je bil izredno pomemben za naš nadaljnji razvoj.

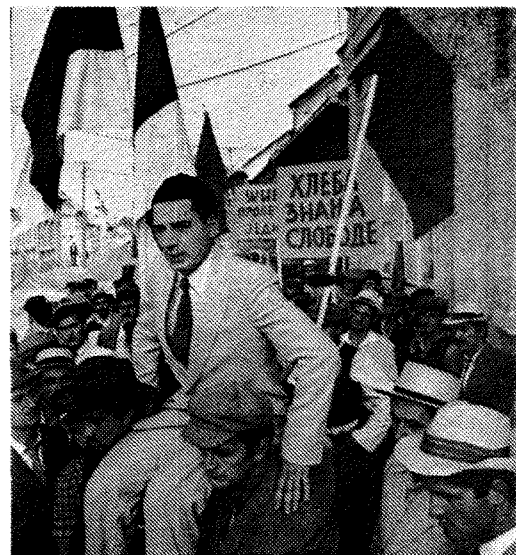
pripravila:
Milena Štrajnar

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEL

TELEVIZIJSKA NADALJEVANKA O KOMUNISTIČNI PARTIJI MAKEDONIJE – Kot enega najpomembnejših načrtov v tem letu pripravljajo drugi program skopske televizije nadaljevalke v štirinajstih epizodah z delovnim naslovom KPJ – KPM – ZKM. Serija govori o razvoju delavskega gibanja in Komunistične partije Makedonije od konca prejšnjega stoletja do danes: pojavu prvih socialističnih idej, lindenju, prvih makedonskih socialistov (Vasilju Glavinovi, na primer), ustvarjanju in rasti KPM, njeni vlogi v razvoju delavskega gibanja pred vojno, njeni gibalni sili v buenju in razcvetu ljudskega odpora v času vojne ter njeni avantgardni vlogi po osvoboditvi. Nadaljevalka v režiji Nauma Popovskega bo po predvidevanjih predstavljena jeseni leta 1980.

★

SEDEM SEKRE TARJEV SKOJ – Televizija Beograd je posnela nadaljevalko o sedmerici legendarnih voditeljev mladine, delavcev in neustrašnih revolucionarjev, ki so delali in delovali v težavnih pogojih policijskega terorja in diktature. Tako bodo pred nami oživeli čas, liki, zanos, ideali in dileme v zgodovini naše partije. Vsebinsko se odigrava v času trinajstih let, od leta 1919 do leta 1932, v času kratkega legalnega in dolgega ilegalnega delovanja SKOJ. Po scenariju Radivoja Cvetičanina in v režiji Dragoslava Lazića bo v tej televizijski nadaljevalki igralo okoli dvesto profesionalnih igralcev in veliko število statistov.

Scena iz televizijske nadaljevanke Sedem sekretarjev SKOJ: Miki Manojlović v vlogi Zlatka Šnajderja

★

OKUPACIJA V 26 SLIKAH NA KITAJSKI TELEVIZIJI – Film Lorda Zafranovića Okupacija v 26 slikah so prikazali na kitajski televiziji. Iz filma so izrezali nekaj scen. (»To je prav gotovo najmodernejši in najbolj provokativen film, ki je bil doslej prikazan na kitajski televiziji,« je ena izmed ocen, ki jo je bilo slišati po premieri.)

★

TRETJA IZDAJA TEBI, MOJA DOLORES – Beograjski izdaja knjige dr. Saše Božović Tebi, moja Dolores sta bili razprodani v nekaj mesecih. Ta pretresljiva pripoved partizanske zdravnice, borke in matere, ki se je vvrstila med najbolj brane knjige o našem osvobodilnem boju in revoluciji, je v teh dneh izšla v založbi Četrti jul in z uvodnimi mislimi Branka Čopića že tretjič. Tretja izdaja romansirane kronike Tebi, moja Dolores je dopolnjena s pismi, v katerih so zapisane najbolj pohvalne besede o naporu in hrabrosti žene – bojevnice, da pove zgodbo, tako neobičajno po vsebini kot dramatičnost, kadar posega v najbolj intimna ljudska čustva. (Dr. Saša Božović: »Če bi bilo v vojni vsaj malo sonca, ne bi zdržali. Po težavah je bilo to sivo obdobje. A vendar, kako majhne so žave, če občutite človekovo ljubezen. Verjemite mi, ko sem šla v vojno, nisem bila močna osebnost, pa sem zdržala prav zaradi svetlobe, ki je zračila iz ljudi. Meni je Sava Kovačević, heroj, ki je skakal na tanke, poslal kravo mlekarico, da bi nahranila otroke in bolnike... To so ljudske svetlobe. Nešteto takšnih trenutkov dela spomine na vojne dni lepše. Naši ljudje so čudoviti in v težkih trenutkih se naš človek pokaže z vsemi svojimi vrednostmi, ki se nikoli ne pozabijo.«)

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEL

Nihče ne more po čisto samotni poti

Akadska slikarka Alenka Gerlovič bo te dni ob dnevu žena razstavljala del slik, nastalih v zadnjih desetih letih, v kranjskem muzeju. Ob razstavi in pregledu svojega dolgoletnega dela tudi s pisano besedo predstavlja svoje delo in ob njem odnos do družbe, v kateri živi.

Po svoji naravi sem taka, da se moram izraziti, kadar me nekaj vznemiri, izzove. Življenje pa je neizmerno bogato in njegovi izzivi so raznovrstni. Vsega ni mogoče povedati s slikarstvom. Zato bi si bila mogla izbrati več različnih poklicev, od katerih pa bi se v vsakem izžive la samo deloma. V slikarskega me je pripeljalo moje navdušenje za risanje v otroških letih. To je bilo najbrž zgolj značilno naravno nagnjenje otroka do likovnega izražanja, ki bi zamrlo, če bi v dobi zorenja z risanjem za nekaj časa prenehala. Ker sem že pred osemnajstim letom dokončala srednjo šolo, me je morda še zagon otroškega likovnega ustvarjanja pripeljal kar na akademijo.

Ko sem se že zavezala likovni umetnosti, sem začela omahovati med slikarstvom in književnostjo. Tudi potrebo po literarnem izražanju čutijo mnogi v mladostniških letih in tudi ta pri mnogih zamre. Študij na zagrebški akademiji me je razočaral. Izkazalo se je, da nisem prav nič genialna, in da ne bom nikoli poslikala druge Sikstine. Danes,

Na pragu samostojnega ustvarjanja

Še pred koncem četrtega letnika akademije je dokončala moj študij vojna. Dobila sem vojno diplomu in odšla v okupirano Ljubljano. V primeri s starejšimi in mlajšimi generacijami slovenskih likovnih umetnikov je moja generacija vojna najbolj prizadela. Starejši so mogli do vojne že izoblikovati svojo umetniško podobo, po študiju komaj leto ali dve mlajši so šli brž po osvoboditvi spet v šolo. Kljub za umetniško zorenje težkim povojnim letom so se po akademiji vendarle razvijali brez daljših premorov. Zame je pomenila vojna prelom za strokovni razvoj v najbolj občutljivem času, na pragu samostojnega ustvarjanja.

Prva tri vojna leta sem se vsa posvetila podtalnemu političnemu delu za Osvobodilno fronto v okupirani Ljubljani. Potem je začel iskati gestapo in odšla sem k partizanom. Dodelili so me v grafični atelje centralne tehnike KPS. Zdaj sem sodelovala v osvobodilnem

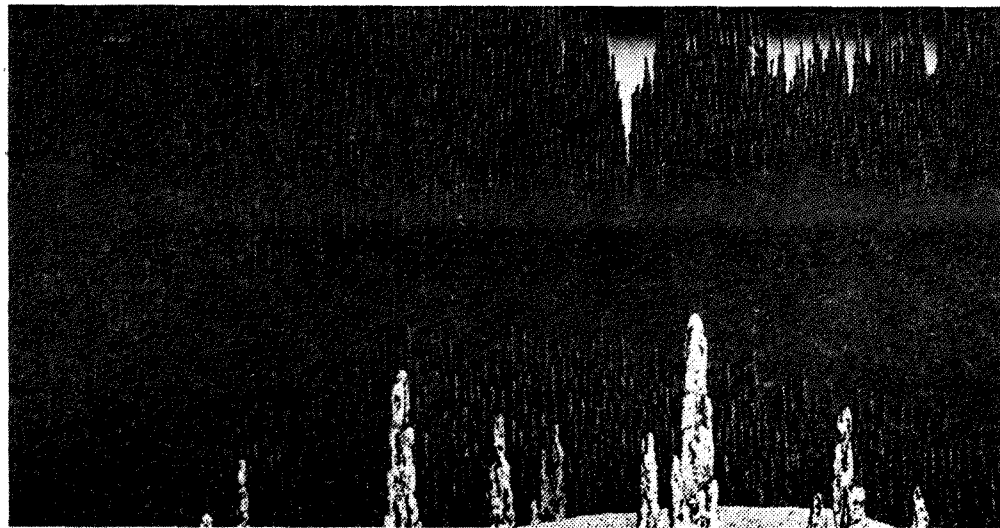
zobigen. Sprejela sem ga trdno prepričana, da z njim koristim razvoju socialistične družbe. Sestanki, sestanki... Premlevalje že povedanega, napisanega, domišljenega. Sestanki in služba. Može va bolezen in smrt. Umetnikovo zorenje pa potrebuje čas, tišino. Biti sam s seboj, tenko prisluhniti stvarjem, občutiti mehko gričev, slišati zvenenje mesečine, se sproti odzivati z ustvarjanjem, izrabiti vsak plodni trenutek...

Sinekurne službe so morda čakale kulturne delavce, borce in neborce, ki so že pred vojno imeli zasluge za slovensko kulturo. Še na misel mi niso prišle. Kamor sem se kot slikarka prebila, sem se ob delu v službah, ki so zahtevale več kot celega človeka. Sama. Nikomur nisem dolžna ničesar, razen padlim soborcem, ki so mi izborili svobodo. Ne, ujkalo me življenje ni. Na to sem ponosna, a bitka je bila trda. Glede tega nisem izjema, saj večini ljudi ni mehko postlano. Zaradi zemljepisne točke, kjer sem se rodila, sem v primeri z večino človeštva še vedno v privilegiranem položaju.

Osvoboditi otrokovo osebnost

Kljub temu, da sem šla v šolo prisiljena, zgolj da bi si služila kruh, sem s skupino naprednih likovnih pedagogov, povečini nekdanjih borcev, razumela svojo službo kot pionirsko, revolucionarno nalogo. Na lastno pest, brez posebnega »blagoslova«, smo se lotili izpreminjanja zastarelega, a v zavesti ljudi utrjenega programa predmeta »risanje«. Borili smo se za sodobno vsebino in metode likovne vzgoje, ki so se skladale s socialističnimi revolucionarnimi cilji: osvoboditi otrokovo osebnost in mu dati možnost za razvijanje ustvarjalnih lastnosti. Vse, kar smo zagovarjali, smo prej preizkusili pri delu z učenci.

Reforma likovnega pouka otrok je bila doslej pri nas edina šolska reforma, ki je zrasla iz žive prakse. Naleteli smo na odpor vodilnih in vplivnih šolnikov, na nasprotovanje prosvetnih oblasti. Ker sem bila predsednica komisije »puntarskih« likovnih pedagogov, je dobršna teža boja padla name: priprava razstav

Iz cikla slik, ki je nastal po potovanju po Ameriki je Glasba za kamnite orgle – Requiem za Indijance. Slikarka je želela ujeti lepoto divje razbrzdane kamnite pokrajine, hkrati pa opozoriti na zatirane Indijance, ki so pred davnimi časi svobodno in ponosno živeli s to naravo.

po toliko letih pedagoških izkušenj, vem, da so geniji nasploh redko posejani, da pa so v vsakem človeku zametki vseh vrst ustvarjalnosti, ki jih lahko razvije ali pa ne. To je odvisno v prvi vrsti od življenjskih okoliščin, pa tudi od človekove osebnosti. Danes tudi vem, da so me na akademiji vodili v smer, ki ni bila po mojih merah, kar mi je zelo podaljšalo pot do odkritja, kdo sem kot slikarka. Potem pa še življenje...

Moj profesor slikarstva je bil Vladimir Becić. Čeprav sem ga spoštovala, si njegove šole nisem izbrala, kajti intuitivno, temperamentno, širokopotezno izražanje z debelimi plastmi barve v njegovi šoli ni bilo po volji moji racionalni, pedantni, morda v bistvu preobčutljivi naravi, ki išče varnost v redu.

Tudi cézaneevski kolorizem, ki so ga cenili Tartaglievi učenci, mi je bil tuj, saj nisem posebno občutljiva za barvo. Za svoj poznejši razvoj sem odnesla še največ iz prvega letnika, kjer nas je učil risanja Krsto Hegedušić. Moje sošolce je privlačil zaradi svojega socialnega slikarskega programa. Mene ne. Družbene krivice so me sicer bolele že od otroških let, najprej genocid nad kolonialnimi ljudstvi, toda vse to se mi ni zdelo likovno izrazljivo. Človeška figura kot likovni motiv me ni posebno zanimala. Hegedušićeva šola mi ni koristila zaradi programa, ampak zato, ker je negovala čisto, jasno likovno izražanje. Čeprav se še včasih izgubljam v nepomembne podrobnosti in s težavo najdem spet pot k sebi, so jasnost, čistost in preprosta veličina tisto, kar mi je najbližje. Tudi na drugih področjih življenja ne prenašam rada megle in baročne preobloženosti.

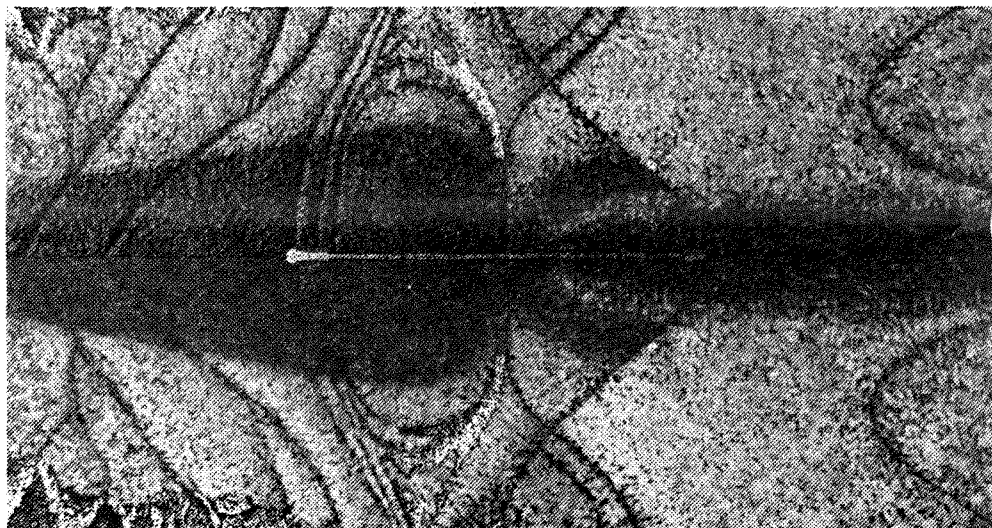
boju z likovnim delom, največ z risarskimi nalogami za potrebe tiskarn in z uporabno grafiko propagandne narave.

Pričevanje o času

V prostem času sem začela graditi ciklus partizanske umetniške grafike. Razen dveh prvih linorezov, sestavljajo vsi listi Pasijon slovenskega naroda. Po zgledu Dürerjevega pasijona sem namreč nameravala pripraviti grafično mapo linorezov po vsebini vzporednih »postajam« krščanskega pasijona z motivi fašističnega nasilja nad našim ljudstvom. Kot grafika drugih slovenskih likovnikov-partizanov je bila tudi moja po slogu nadaljevanje grafike s socialno temotiko, nastale med obema vojnama. Ker sem šele začela svojo umetniško pot in ker figuralna kompozicija ni ustrezala mojim osebnim likovnim nagnjenjem (kar mi takrat sicer še ni bilo jasno), nisem mogla na tem področju ustvariti ničesar posebno izvirnega. Sledila sem pač zgledom starejših in zrejših partizanskih umetnikov. Ne glede na to cenim svoje neobgljene partizanske grafične liste kot dragocen dokument, kot pričevanje o času, bogatem s smislom življenja, kakršnega najbrž ne bom nikoli več doživela.

Biti sam s seboj

Osvoboditev je prekinila moje grafično delo. Znašla sem se v vrtincu novih nalog, ki niso imele nobene zveze z umetnostnim ustvarjanjem. Politični aktivizem prvih povojnih let je bil za partizane, posebno pa komuniste, nei-

Bohinjsko jezero je ciklus, ki ga avtorica ustvarja, da bi v likovni govorici izrazila bistvo narave, bistvo svojega odnosa do nje, naslovi k tem slikam pa so protestniško diametralni izpovednosti slik. Ta slika nosi naslov Pomanjkanje rekreacijskih površin.

Moji partizanski tovariši, s katerimi sem delala v grafičnem ateljeju centralne tehnike KPS, so takrat še študirali na akademiji. Videla sem, koliko so ob neprekinjenem, samo umetnosti posvečenem, delu napredovali. Zaželela sem si nazaj na akademijo, da bi premostila vsa leta, ki so pretrgala nit mojega mirnega umetniškega zorenja. Začeti znova, biti za nekaj časa spet sam s seboj, se ves posvetiti samo eni vrsti dela. Za redno študentko se nisem mogla vpisati, ker sem že imela diplomu, na specialko pa me niso hoteli sprejeti. Edino Gabriel Stupica je pristal na to, da sem v letu 1948/49 zahajala slikat v njegovo slikarsko šolo, ob polni obremenitvi v službi in ob političnem aktivističnem delu. Nisem se mogla zbrati, nisem mogla prisluhniti vase. Slikala sem slabo in začela tudi sama izgubljati vero v svoje sposobnosti.

Brž po osvoboditvi sem dobila službeno mesto scenografinje v SNG, ker sem imela s tem delom nekaj izkušenj. Nalogi zagotovo nisem bila kos, saj je bil ves moj nekdanji likovni študij usmerjen v odslikavanje motiva. O likovnem oblikovanju na akademiji v Zagrebu nismo ničesar slišali. Da ne bi strokovno propadla, sem pobegnila poučevati na šolo, misleč, da bom ob prosvetnem kruhu našla več časa za umetniški razvoj.

V resnici sem posvetila likovno pedagoškemu delu svoja najboljša leta in največ energije. Morala sem se strokovno preusmeriti in slikarstvo mi je bilo tačas samo ljubiteljska dejavnost, čeprav sem imela zanj diplomu likovne akademije.

otroških likovnih del, prepričevanje javnosti s članki, polemike, predavanja in seminarji za učitelje ter strokovni nasveti posameznim učiteljem; pisanje predlogov za učne načrte, pisanje knjige – priročnika za učitelje... Vse to sem počela pri polni zaposlenosti v šolski službi. Do sedemsto učencev v enem letu, vsako uro drug razred, vsi v dobi zorenja. Delo z vsakim učencem posebej v polnoštevilnem razredu. Neurejene risalnice ali kar delo v učilnici. Neustrezna oprema. Pripravljanje in pospravljanje pribora, skrb za red in snago v risalnici, nadzor po hodnikih v odmorih, nadzor pri šolski malici. Konferenice. Šolski zvonec. Hrup, hrup deset mesecev na leto...

Umetnikovo zorenje pa potrebuje časa, tišino. Biti sam seboj, s senko prisluhniti stvarjem, občutiti mehko gričev, slišati zvenenje mesečine, se sproti odzivati z ustvarjanjem, izrabiti vsak plodni trenutek...

Ta magični čas, ko si je lahko privoščila biti le sama s seboj, ko je svoje slikarsko in drugo umetniško iskanje poglobljala tudi s daljnimi potovanji, doživlja Alenka Gerlovičeva šele, odkar je v pokoju. V zadnjih desetih letih nastajajo štirje ciklusi njenih slik, ki so posvečeni, tako značilno zanjo, padlim partizanskim tovarišem, revoluciji (navdihuje jo Lorca), boju proti zatiranju (ki ga izraža njen ciklus, posvečen ameriškim Indijancem) ter ciklus, ki želi s podobo in asociativnimi nasprotnimi naslovi opozarjati na resnične vrednote narave in našega pogostnega tehnokratskega obnašanja do nje.

pripravila B. Ž. J.

**Pogovor s kustosinjama v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani
Natašo Urbančev in Mileno Osjakovo**

Klepet o resnem delu

Nič posebno vznemirljivo se ne zdi njihovo delo na prvi pogled. Toda kdor je pogostejši obiskovalec Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, ve, da ni tako. Tisoči fotografij so njihovo, ta hip, največje bogastvo. Raziskovanje revolucionarne predvojnne, vojne in povojne zgodovine pa prinaša strokovnjakom vedno nove uspehe, ki jih spodbujajo k še bolj poglobljenemu delu, preverjanju podatkov, zbiranju in izbiranju zgodovinskega gradiva ter poleg kopice drugih opravil tudi k vodenju skupin obiskovalcev. Ti prihajajo v muzej z večjim ali manjšim predznanjem in temu se kustosi ob vodenju prilagajajo.

Natašo Urbančev in Mileno Osjakovo smo tokrat poprosili za nekaj odgovorov na vprašanja. Prvič zato, ker delata v znanstvenoraziskovalnem delu, drugič pa tudi zato, ker sta iz povojne generacije.

Kaj vas pri vašem delu najbolj navdušuje?

Nataša Urbanč: Najbolj me navdušuje raznolikost dela. Tu gre tako za študijsko raziskovalno delo kot tudi za delo z ljudmi, vodstva po razstavah, pripravo razstav na posamezne teme...

Milena Osjak: Meni se zdi, da je še zlasti pri pripravi tematskih razstav naš raziskovalni delež velik, saj gre za čas in vrsto dogodkov v njem, ki še niso bili obširneje obdelani v strokovni literaturi. Prav tako je zanimivo iskati nove primerne oblike razstavljanja raziskanege gradiva.

Nataša Urbanč: Prav pri mojem delu pride to zelo do izraza, saj se ukvarjam z najnovejšo zgodovino, ki niti še ni čisto preteklost – s povojnim obdobjem.

Kaj vas pri vašem delu spravlja v slabo voljo?

Nataša Urbanč in Milena Osjak: Pri delu nas moti pravzaprav edino to, da je včasih treba kaj pripraviti preveč v naglici. Razstavo na določeno temo do tega in tega datuma na primer. Na ta način zaostaja naše redno delo, poleg tega trpi natančnost dela.

Kakšni so vaši pogoji dela?

Kar zadeva strokovno delo, obe sogo-
vornici navezujeta odgovor na prejšnje-
ga, kar pa zadeva okolje, prostore, kjer
delata, pa sta mnenja, da so njihovi po-
goji v muzeju zelo slabi.

Nataša Urbanč: »Najslabše se godi našemu shranjenemu gradivu, ki ga je zares veliko, letne čase pa občutimo tudi muzejski delavci, saj je stavba vlažna in so temperature v prostorih odvisne od letnih časov. Jesenska in zimska vodstva po razstavi nam priskrbijo prenekateri prehlad.

Kaj bi bilo mogoče storiti proti dolgočasnim in včasih stereotipnim razstavam na temo NOB in revolucije, če bi bilo, denimo, za to dovolj denarja?

Nataša Urbanč: Muzej revolucije je glede tega vprašanja zares v posebnem položaju. Pri mnogih drugih muzejih uporabljajo za svoje prikaze mnogo muzealij. Večina našega gradiva pa je vendarle v fotografijah in dokumentih. Sicer pa obstajata za postavitve takih razstav dve skrajni gledišči. Prvo je tisto, ki zagovarja kar največje možno število razstavljenih fotografij in spremnega besedila, medtem ko je temu nasprotno gledišče, da bi bilo treba take razstave postavljati tako, da bi predstavili resnično le bistvene stvari, in še te podredili obliki razstave. Najbrž pa je za nas sprejemljiva oblika in vsebina nekje na sredi med tema skrajnostima.

Milena Osjak: Primer, ki je iz prav sedanjega časa in kaže, koliko je različnih izraznih možnosti prikazovanja na razstavi, je bil prav ob Kardeljevi razstavi.

Nataša Urbanč: Seveda pa ta čas v našem muzeju takih možnosti nimamo, in zato tudi še lep čas (dokler ne bo

prišlo do novega muzeja) ne bomo mogli razstaviti vrste zanimivosti, ki so v naših skladiščih.

Kako pa je z obiskovalci vašega muzeja? Kdo je med njimi v večini?

Milena Osjak: Med domačimi obiskovalci prevladujejo skupine šolske mladine in delegacije, medtem ko je med tujimi obiskovalci mnogo turistov iz Sovjetske zveze. Ti prihajajo organizirano pod vodstvom Kompasovih vodičev, medtem ko ostali tujci prihajajo tudi individualno, predvsem v mesecih poletnih počitnic. Zanimivo je, da je mnogo Japoncev.

Kaj tujci najpogosteje sprašujejo, in kaj jih najbolj zanima?

Milena Osjak: Različno. Tujci, ki prihajajo k nam, prihajajo večinoma že z nekim osnovnim predznanjem o našem narodnoosvobodilnem boju. Zlasti se čudijo bogastvu fotografskega gradiva in sprašujejo, kdo je te ali one posnetke posnel. Tudi jih zanima, kako smo zbirali gradivo. Mladino pa še posebej zanimajo okupatorjevi zločini in postavljajo s tem v zvezi mnogo vprašanj. Zelo prijetno je voditi tudi italijanske borce, ki

kažejo za vse mogoče podrobnosti izredno zanimanje in zelo tople odnos.

Nataša Urbanč: Med mladimi je zaznati, da so najbolj seznanjeni z zgodovino NOB otroci, ki sodelujejo v zgodovinskih krožkih po šolah, čeprav je njihovo znanje pogosto močno faktografsko. Včasih opažamo, da prihajajo cele šole precej kampanjsko na ogled. Pridejo od daleč in si morda v enem dnevu ogledajo več muzejev, kakšno gledališke predstavo, opero in... potem pridejo v naš muzej že močno utrujeni.

Tako smo poklepetali in spraševali ondan v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani kustosinji Natašo Urbančev in Mileno Osjakovo. Gotovo bi nam o svojem delu lahko povedali še marsikaj zanimivega, a vsega v takle pogovor le ni mogoče vključiti. Predvsem je razveseljivo, da svoje delo opravljata tako kot vsi delavci v tem muzeju, z ljubeznijo, saj že kratek obisk v Cekinovem gradu pove, da pogoji za njihovo delo niso rožnati.

B. Ž. J.

Kljub temu, da je strokovna literatura na temo revolucije in NOB že zajetna, je še veliko področje tega dela naše bližnje zgodovine področje raziskovanja strokovnjakov.

PARTIZANSKA LJUDSKA

Verica Pirc

JETNIK

*V tihi noči
mesec meče dolgo senco
okenske rešetke v*

mračno celico.

*Se ozrem skozi okno,
čem zagledat se v daljavo,
pa ne vidim drugega kot*

mesec,

*ki leno vesla po nebu,
se tipaje plazi
čez nevidno mi planjavo,
majčkeno, cvetočo vejico,
ki rahlo ob ubite šipe trka
in se v tihi noči*

*pogovarja z lačnim
okostelim bitjem.*

In to bedno bitje, to sem

jaz,

in sem hvaležen vejici, ki

trka:

»Kmalu, čuj, prav kmalu

pride čas,

ko ne boš samo skoz

okno,

trudne, ugasle upiral v

me oči.»

Pride čas, ko vse bo zrelo:

svet, morija in tvoje

trpljenje.

Boš prišel, utrgal iz mene

sad,

ga del v žep in boš vesel

odšel spet v življenje?

Premaknem se na

slamnatem ležišču,

hočem vstati in prav

polahko prit domov.

Pa glej še šestintrideset

oči

je uprtih v zeleno

vejico...

In obstojim, pa se počasi

stegnem

spet na kupu slame.

Zadrgetam in žalost me

prevzame,

ko strese vzdih: »O kdaj

temačno celico?«

V tihi noči obstoje priprte

blede ustnice,

zato tem bolj kriči srce:

»Ah, vejica, kdaj boš

rodila sad?«

OPOMBA

Pesem je napisala Verica Pirc iz Žužemberka. Tedaj je bila še mlada, rojena 28. novembra 1925. Končala je štiri razrede gimnazije. Po začetku vojne in okupacije je prekinila s šolo in ostala doma. Očetu je pomagala v trgovini. Bila je odlična aktivistka OF in se zavzeto vključila v delo narodnoosvobodilnega gibanja. Ob koncu velike italijanske ofenzive, septembra 1942, so jo Italijani zaprli. Po zlomu Italije 1943 je postala sekretarka rajonskega odbora SKOJ in se kot zastopnica mladinske organizacije udeležila kongresa SPZZ v Dobrniču. Njeno delo je motilo domobrance, ki so jo zaprli. Dne 29. februarja 1945 so jo nečloveško mučili in nato umorili. Že iz njenih pesmi je opaziti, da je bila zelo nadarjena in je napisala več pesmi.

(Ureja: Črtomir Sinkovec)

PARTIZANSKA LJUDSKA

Po sledovih vojnih zapiskov dr. Saše Božović

Slap spominov

Njenih zapiskov je mnogo. V njih so za vedno okameneli smehljaji nekaterih padlih tovarišev, tam so slike pomladnih partizanskih gozdov in srečanja s prijatelji; boleči, pa tudi najlepši prizori...

»Februar 1943. Prihajam z bolnišnico v vas Buševič, Lika. Ranjencev je vse polno, mnogo tudi obolelih za tifusom. Narod nas sprejme, četudi so sovražniki povsod okrog nas. Približali so se že na tri kilometre. Lahko jih opazujemo po plamenih požganih vasi. Približujejo se Buševiču. Moram naprej z bolniki, čeprav bi si vsi radi za dan ali dva odpočili.

Anica Karanović prihaja z ženskami iz vasi in nam nosi zadnje, kar še imajo: pšenico iz lukenj, kamor so jo skrili za najbolj črne dni. Pšenica ima zadah, toda ranjencem odlično tekne. Skuhana, osoljena in topla greje premrlo telesa.

Zunaj sta sneg in megla. Dobro je, da letala v megli ne morejo tolči po nas. Jutrišnjega dne ne smemo pričakati tukaj. Toda, kako naprej, ko je mnogo težkih ranjencev na nosilih in malo nas, ki jih lahko nosimo. Pošiljam pismo Vladu Četkoviću. Sporočam mu, naj nam pošlje ljudi. Kurirja ni nazaj. Pomeni, da je padel; še prispel ni do Vlada. Pride drugi kurir in prinaša Vladov odgovor: »Saša, pomagaj si s krajevnimi oblastmi.«

Ljudje iz vasi so prišli na pomoč, vendar je bilo vse to premalo. Vsi, ki so se okrepili, so odšli v boje. Okrog nas so se zbrali otroci, starci in starke. Ranjence pa je bilo treba prenesti čez Martin Brod in Zgornje Očijevo; in to ponoči, da nas ne opazi sovražnik. Kar naprej je slišati šepet: »Jutro nas ne sme najti tukaj.«

Vsi smo na nogah. Ljudje vodijo iz hlevov hribovske kravice in jih vpregajo v vozove. Izdelujejo nosila, ženske nosijo iz hiš preproge in blazine, dekleta jemljejo iz skrinj vezene brisače, svojo poročno balo, in mi jih dajejo, da jih pogrnem ranjencem na vzglavja.

Kolona se premakne. K meni pristopi Anica Karanović: »Doktorica, vrni nam Djura Rašeto. Ženo Trivuno so mu zaklali in ostala mu je le nebolgljena otročad. Najmlajšemu je komaj eno leto!«

Pogledam. Pred menoj stoji manjši, krepak moški. Odločno pogleda v Anico: »Ne skrbi, grem, čeprav do Zgornjega Očijevega. Zjutraj se vrnem.« Vidim, odločil se je. Nima ga pomena pregovarjati. Že je vpregel kravice in naložil voz s senom. »Pri meni je prostora za dva ranjenca na nosilih in za dva sedeča,« je govoril in obenem rahljal blazine, da bi bilo ranjencem udobneje.

Takrat priteče Marija, Djurina najstarejša hči: »Kaj naj storim z Ikom? Lačen je in joče. Djuro me pogleda. Iko je Djurov najmlajši otrok. »Zaspal bo nocoj. Zjutraj pa bom jaz že nazaj.« Noče se vrniti domov, zato grem z njim.

Odprem vrata: topla in čista sobica, otrok pa polno kot v vrtcu. Sedijo drug ob drugem. Najmlajšega Ilijo pestujejo v naročju. Rumeni lasi so čisto potni, joka, joka. Vzamem ga k sebi, da bi na nahranila (mojo Dolores še dojim). Noče jesti in se odvrta od mene. Pozabil je že na mater...

Dr. Saša Božović je s svojimi spomini, ki jih je iz zapiskov v vojnem dnevniku in poveljih črtic združila v čudovito knjigo, vzbudila mnogo pozornosti. Tiho in skromno sprejema pohvale tovarišev in neumno piše dalje.

Pero in Iko Rašeta z dr. Sašo v sredini

V vasi ni mleka. Vse so dobili ranjenci. Krave so vprežene v vozove. Hodim od hiše do hiše – morda je kje ostala skodelica mleka. Zaman! Narod je dal prav vse za ranjence. Neko dekle se je znašlo: Kar tako v temi je pomolzla vpreženo kravico. S svežim neprekuhanim mlekom sem nahranilo Ilijo. Dete se umiri in zaspi, Djuro pa pri vratih kliče: »Doktorica, pojdiva, vsi so že odšli!« Spustil me je mimo sebe in se še za hip obrnil k otrokom, rekoč: »Zjutraj se vrnem...«

Zgodba doktorice Saše se tu še ne zaključuje. Djuro se ni vrnil naslednje jutro in tudi še nekaj dni kasneje ne. V vas so prišli sovražniki, jo požgali kot ostale in Djurovi otroci so se komaj rešili.

Še leta po vojni so otroci Djure Rašete z dr. Sašo obnavljali spomine na tiste hude dni, ki jih je sama opisala. Povedali so ji tudi, kako se jim je godilo, ko so kolone ranjencev odrinile iz vasi Buševič v Liki in so ostali brez očeta:

Dnevi so minevali. Otroci so si za hrano in kurjavo pomagali sami. Nekega jutra so prišli Nemci. Preiskujejo, rušijo, požigajo, ubijajo... Dva najstarejša Djurina otroka sta odpeljala ostale brate in sestre v gozd k partizanom. Peru je komaj pet let! Vodi štiriletnega Nikolo, dveletnega Iko pa nosi v naročju. Vleče, kolikor more. Moči mu pojemajo, Nemci pa so vse bližje. Odloži najmlajšega v sneg in ga zakrije z listjem. Misli si, da ga bo pozneje poiskal. Hiti za partizansko kolono. Tam je varneje.

Nemci na srečo spremenijo smer pohoda in puščajo za sabo olajšanje. Pero in Nikola, Djurina otroka, se vračata, da bi poiskala bratca Ika. Dolgo ga iščeta in končno ga najdejo žene iz vasi. Otrok ne kaže več znakov življenja. Že mu pripravljajo borno otroško krsto iz pogorelih desk, ko otrok pogleda.

Toda radost nad rešenim malim bitjem je trajala le kratek čas. Priletela so sovražna letala in razmetala bombe po že pogoreli vasi in okoliških gozdovih. Drobec granate hudo rani komaj pred kratkim oživilenega otročiča. »Usojeno mu je,« pravijo ženske iz vasi. »Sedaj ga je treba pokopati.« Priprava za pokop je kratka. Smrt tu ne preseneča več nikogar... In prav, ko je bilo že vse pripravljeno za bedni pokop, je otrok spet spregledal.

Djuro Rašeta za vse te domače dogodke ni vedel. Ko pa je to izvedel, je le trdo stisnil ustnice...

Pero in Iko sta v vojni izgubila svojo pravo mater. Oče je vojno preživel. Toda, dr. Saša je ostala Djurovim otrokom druga mati. ... In teh materinskih zgodb bi nam partizanska zdravnica, borka, revolucionarka in delavka lahko natresla še. Kajti Iko in Pero nista edina »njena«. Poleg svojih lastnih sinov in kopice dela je z ljubeznijo in nesebično pomočjo postala druga mati še nekaterim otrokom, ki so danes že vsi odrasli ljudje; pa še vedno v težavah zavrtijo telefonsko številko dr. Saše. Vedo, da je »mama« vedno pripravljena pomagati, da nikoli ni preveč utrujena, da bi ne zmogla bodrilne besede ali nasveta.

Vloga žensk v obrambnem mehanizmu je vedno večja

Obramba – naloga vseh

»Danes je obramba sestavni in neodtujljivi del naše samoupravne družbe. Razvija se v razmerah mirne socialistične graditve, v času, ki smo ekonomsko bogatejši, ko je samoupravljanje močno razvilo družbeno zavest, odgovornost in pripravljenost, da za vsako ceno branimo revolucionarne pridobitve narodnoosvobodilnega boja in samoupravne družbe. Samoupravni socialistični sistem omogoča, da združeni proizvajalci in občani organizirajo obrambne sile družbe kot svoje lastne sile. To je, povedano z drugimi besedami, podružbljanje obrambnih zadev, angažiranje vseh obrambnih sil in družbenih potencialov, v čemer vidimo zagotovilo za varovanje neodvisnosti in ozemeljske celovitosti naše skupnosti.«

Te Titove besede v kratkih in jasnih stavkih izredno natančno opredeljujejo vlogo obrambe, ki v našem družbenem sistemu zavzema tako zelo pomembno mesto. Zato smo tudi v ustavo zapisali, da ima vsak občan neodtujljivo pravico in dolžnost braniti teritorialno nedotakljivost, svobodo, neodvisnost in družbeni red svoje države. Poudarek je na vseh, saj razen otrok pri nas praktično ni nikogar, ki ne bi bil sposoben prispevati svojega kamenčka v naš celotni obrambni mozaik. Gre torej za to, da bo vsak občan, čeprav ni vključen v operativni del oboroženih sil, vedel, kaj mora delati, kje je njegovo mesto ter kako mora opravljati svoje obrambne naloge.

Resnična uveljavitev žensk

Samo v tem, najširšem okviru, je v sistemu splošne ljudske obrambe opredeljena tudi vloga žensk. Tako je tudi edino prav, saj drugače ne bi mogli že zaradi urejenosti naše družbe in revolucionarnih tradicij sploh. Prav narodnoosvobodilni boj je bil namreč tisti, ki je ženski začel priznavati enakopravnost na vseh področjih, šele ta revolucija je odprla možnosti za resnično uveljavitev žensk. Te so se dobesedno s puško v roki zase in za nas vse bojevale za osvoboditev, za boljši in pravičnejši jutri. Seveda so partizanke pomenile le majhen del žensk, ki je aktiv-

no sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju.

Nikakor ni odveč, če si še enkrat v spomin priključimo podatke, ki so nam vsekakor v čast. V narodnoosvobodilni vojni je bilo kar sto tisoč bork oziroma bolničark, izmed katerih jih je četrtnina padla, skoraj polovica, štirideset tisoč pa jih je bilo ranjenih. Med oficirji in političnimi komisarji je bilo dva tisoč žensk, 1.171 jih je dobilo spomenico, enaindevetdeset pa odlikovanje narodnega heroja. Precejšen prispevek za svojo in nacionalno osvoboditev pa je v drugi svetovni vojni pri nas v različnih oblikah dalo še več ko dva milijona žensk.

Vloga žensk danes

Na dlani je torej, da mora biti vloga žensk danes, v samoupravni, socialistični družbi še veliko večja. To je bilo tudi ves čas vodilo pri utrjevanju našega obrambnega mehanizma, še posebej pa splošne ljudske obrambe, ki smo jo začeli načrtno graditi pred dobrimi desetimi leti. Temelj, na katerem sloni, je, da je treba morebitnega napadalca najprej odvrti. In kaj je močnejše in bolj prepričljivo od vseljenske vojske, v kateri so vsi, tudi tista polovica prebivalstva – ženske, s katero drugi, še najmanj pa napadalci, ne morejo računati? Naša splošna ljudska obramba je resda v prvi vrsti potencial, toda zato nič manjša akcija – sila takrat, ko je treba udariti. V tistem trenutku, ko bi prišlo do napada, bi napadalca napadli z vsemi razpoložljivimi močmi.

Enakopravno s fanti

Povsem logično je torej, da z novim programom vzgoje in izobraževanja mladine iz splošne ljudske obrambe in družbene samozastite dekleta usposabljammo enakopravno s fanti za temeljna znanja tudi iz vojaških veščin, oborožitve, vojaške tehnike in temeljev družbene samozastite. S takšnimi in drugimi aktivnostmi pri pripravi prebivalstva na splošno ljudsko obrambo in zaščito se ženske usposabljujejo za vse oblike boja in obrambe proti morebitnemu napadalcu.

Iz načel k praksi

Res pa je, da tu načel še nismo v celoti prelili v prakso. Splošna ljudska obramba in družbena samozastita terjata še precej večjo vključenost žensk od tiste, ki jo kaže današnja podoba. To velja za vse strukture splošne ljudske obrambe in družbene samozastite, seveda v enaki meri tudi za združeno delo in teritorialno organiziranost. Podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene samozastite pa pomeni, da morajo ženske prevzemati tudi aktivne vloge, da je treba razvijati takšno družbeno delovanje, ki bo čim večjemu njihovem številu omogočilo, da bodo postale članice vodilnih teles ljudske obrambe od temeljnih celic do federacije.

Potrebno je znanje

Posebej pa je treba v oborožene sile vključiti čim več deklet, predvsem v enote in službe teritorialne obrambe (sanitetsko, veterinarsko, intendantsko, tehniško ipd.), organe javne varnosti in druge. Polega tega pa bi bilo treba še v večji meri in hitreje kot doslej zagotoviti, da ženske z določenimi poklici, ki obvladajo specialnosti, prevzamejo v oboroženih silah in vseh drugih delih splošne ljudske obrambe različne funkcije. To velja zlasti za centre zvez, komandne in štabne ter upravne organe, informativnopropropagandne dejavnosti, obveščanje, varnostne, kadrovske in druge službe. To pa kajpak tudi pomeni, da morajo v enotah, v katere so razporejene, in v drugih strukturah, sodelovati pri vajah in drugih dejavnostih, da bi si pridobile še dodatna znanja, preizkusile svoje sposobnosti ter se vsestransko pripravile za vojne razmere.

Poleg tega pa je treba ženske vključevati tudi v službe za opazovanje, sporočanje, obveščanje in opozarjanje. Še zlasti pa bi morale dobiti večjo vlogo v civilni zaščiti, v okviru katere naj bi vse sposobne in zdrave ženske na tečajih, seminarjih, predavanjih in drugih oblikah usposobili za samopomoč in prvo pomoč ter opravljanje različnih na-

log, ki so v splošnem interesu družine, krajevne skupnosti in delovne organizacije.

Da bi bile ženske v celoti kos številnim obveznostim iz splošne ljudske obrambe, pa ideološko, politično, moralno, psihološko, tehnično, vojaško – strokovno usposabljanje ni dovolj. Zelo velika vrzel namreč zija v telesni vzdržljivosti. Napolniti jo bo moč samo z dodatnimi naporji tako v šolah in krajevnih skupnostih kot tudi v delovnih organizacijah, enotah in službah teritorialne obrambe, civilne zaščite, v družbenih organizacijah ter drugih obrambnih strukturah.

Ko opozarjamo na to, da je danes premalo žensk na vodilnih položajih v gospodarskem, političnem in kulturnem življenju, se zavedamo dvojnosti tega opozorila: gre za vlogo, ki ženski pripada, ki jo je sposobna opraviti, pa tudi zato, da bo njen delež na tem področju v vojnem času vsekakor veliko večji kot v miru.

Pomembno vprašanje

Še nekam bi morali usmeriti precejšen del naše pozornosti. Na prvi pogled sicer ne gre za kdo ve kako pomembno vprašanje, vendar pa je prav strateško: kako bo za težke naloge v vojni usposobljena kmetijska proizvajalka. Odveč je podrobneje razlagati, kako velik in odgovoren bo v morebitni vojni njen delež. To so povsem praktične naloge, pri katerih ne bi smeli prav nič odlašati, saj teoretičnih neznank že dolgo ni več. Žal pa so v zvezi s tem še vedno tudi takšna vprašanja, na katera bi morali imeti odgovore, pa jih iz glavnem subjektivnih vzrokov nimamo. Ost puščice te trditve je naperjena v evidence. Te so zaenkrat še zelo skromne in nepopolne, so pa temeljne, kajti dokler ne bo natančnega pregleda, katera ženska je obveznik in katera ni (po zakonu o vojaški obveznosti je sicer vsaka ženska obveznik, vendar pa je zaradi nosečnosti in majhnih otrok določen čas oproščena), bosta marsikatera pravica in dolžnost ostali zapisani le na papirju.

Boris Kutin

Pogovor ob dnevu žena z mladinkami

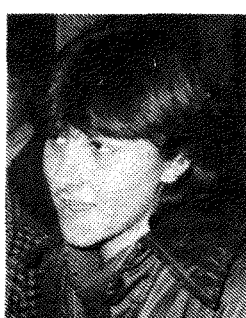
Dekleta danes: Vojakinja bom

V narodnoosvobodilnem boju in ljudski revoluciji jugoslovanskih narodov in narodnosti, kakor tudi v drugih deželah, ki so bile boj za svobodo, so enakopravno z ramo ob rami z moškimi kot borke sodelovale tudi žene, dekleta. Pa ne samo kot osebe v skritih bolnišnicah, kot terenske delavke, aktivistke in druge, kjer je prav tako bila še kako potrebna njihova pomoč.

Predlog novega zakona o ljudski obrambi in družbeni samozastiti, ki je že v javni razpravi, med mladimi izziva veliko pogovorov, razmišljanj, uganj kakor tudi opredelitev. Še posebej zanimiv je del v predlogu zakona, ki govori o udeležbi deklet oziroma žensk v vojaški suknji – služenju vojaščine. Kaj menijo o predlogu

Ksenija Jerebic

Erika Fujs

Silva Belec

Emica Erjavec

Elizabeta Holsedl

novega zakona ter svoji opredelitvi do tega, smo se pogovarjali z nekaterimi srednješolkami.

KSENIJA JEREBCIĆ, 16-letna dijakinja gimnazije v Murski Soboti: »Menim, da je predlog novega zakona le deloma v redu. Ob tem se mi namreč zdi, da ženske nismo ustvarjene za napore in za takšno življenje nasplo, kot ga živijo moški v obdobju, ko služijo vo-

jaški rok. Odobravam pa ga vsekakor zato, ker bomo tudi ženske prispevale k dodatni okrepitvi obrambe domovine. Služenje vojaškega roka za ženske si zamišljam kot udeležbo na raznih predavanjih, urjenje za lažjim orožjem in podobno.

Če bo zakon o tem sprejet tudi za ženske, se bom vsekakor odločila za služenje vojaščine, saj bom to smatrala za eno svojih najvažnejših nalog.«

SILVA BELEC, 17-letna dijakinja ŠCBP v Murski Soboti: »Takšen zakon bi moral biti sprejet že prej, kajti kot vsak moški je tudi ženska sposobna braniti svojo domovino. Sama bi za takšen zakon takoj glasovala, ker sem ga tudi že dolgo pričakovala. In tako sem tudi pripravljena za služenje vojaščine, če bo zakon že letos sprejet.«

ERIKA FUJS: 18-letna dijakinja gimnazije v

Murski Soboti: »Strinjam se s predlogom ob novem zakonu, da se tudi ženske vključujejo v služenje vojaščine. To je pomembno še zlasti danes, ker morajo oboji, tako moški kot ženske, poznati različne vrste orožja in ravnanja z njim.

Čeprav je moja želja nadaljevanje študija, bi po končani srednji šoli šla za šest mesecev v uniformo. S tem ne bi praktično ničesar zamudila pri šola-

nju na višji stopnji, pri spevala pa bi svoj delež pri usposabljanju mladih za obrambo domovine.«

EMICA ERJAVEC, 17 let, dijakinja CPŠ Murska Sobota:

»Ta predlog se mi zdi na mestu. To je še posebno pomembno v sedanjem mednarodnem trenutku in bi tako tudi ženske v primeru vojne, ki ostanejo doma, bile pripravljene na vse težave.«

ELIZABETA HOLSEDL, 16 let, dijakinja CPŠ Murska Sobota: »Če lahko fantje služijo vojaški rok, se jim brez večjih težav lahko pridružimo tudi dekleta. Kolikor bo sprejet zakon za služenje vojaščine deklet, se bom tudi jaz odločila, da oblečem vojaško uniformo.«

Filip Matko

Tito o ženskah in ženskem vprašanju že leta 1937

Vida Tomšičeva je v svoji knjigi *Ženska, delo, družina, družba* zapisala med drugim tudi tole:

»Ko je leta 1937 na čelo naše partije prišel tovariš Tito in smo iz naše partije odstranili vse frakcionaške protipartijske elemente, se je v splošni okrepitvi dela partije z množicami aktiviralo tudi delo med ženskami. Glede tega je bila še posebno pomembna peta državna konferenca leta 1940, ki je bila za našo partijo sistematična priprava za usodne dogodke leta 1941 – in ki je prav za to med drugimi vprašanji še posebej obdelala tudi vprašanje dela naše partije med ženskami...«

★

Tovariš Tito je na peti državni konferenci KPJ o ženskem vprašanju rekel:

»Tudi o ženskem vprašanju bo poseben referat, ker je to za nas zelo pomembno vprašanje, ki pa mu na žalost naši tovariši v nekaterih organizacijah še vedno posvečajo premalo pozornosti. Tovarišice bodo o tem tukaj tudi same govorile. Potrebno pa je, da tu poudarimo, da je vse, kar so tovarišice do danes uspešnega dosegle pri tem delu, bilo večinoma brez pomoči tovarišev, pogosto pa tudi ob njihovem motenju. Tu je treba poudariti tudi to, da se ravno v tisti pokrajini, kjer je bilo najmanj pričakovati, opaža najvišje razumevanje tovarišev za žensko vprašanje in to je v Črni gori. V Črni gori ima partijska organizacija več kot petdeset žensk v partiji, mnogo več kot katerakoli druga pokrajina, čeprav so v drugih pokrajinah pogoji za delo med ženskami mnogo boljši. To vprašanje velja danes tukaj temeljito preučiti in prenehati s starimi metodami sabotiranja in obotavljanja za delo med ženskami s strani nekaterih tovarišev...«

★

Tovarišica Vida Tomšičeva je na peti državni konferenci KPJ (na Dubravi pri Zagrebu) leta 1940 v referatu o nalogah KP pri delu med ženskami poudarila tudi tole:

»Če se hočejo torej ženske bojevati prek položaja, v katerem so, morajo nujno povezati svoj boj z bojem proletariata, ker so edino proletariat dosledno bojuje za odpravo zasebne lastnine, za brezrazredno družbo, za socializem. Vse kar lahko dajo ženskam drugi razredi, so samo drobne in kratkotrajne refome, ki ne naenajajo temeljev njihovega zatiranja. Žensko vprašanje je potemtakem del boja delavskega razreda in bo rešeno šele s proletarsko revolucijo. Osvoboditev proletariata in osvoboditev žensk je v najožji medsebojni odvisnosti...«

★

Josip Broz Tito je na prvi konferenci AFŽ Jugoslavije dvainštiridesetega leta glede vprašanja osvoboditve ženske rekel tudi tole:

Ženske so se bojevale za volilno pravico: zbor v Splitu 20. oktobra 1935

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

Udeleženke bolničarskega tečaja v Kragujevcu 1939. leta, že v pripravah za obrambo države pred prodirajočim fašizmom.

»Jugoslovanske ženske, nim zatajevanjem toliko tako neuklonljivo stoje v svobodilnega boja, imajo enkrat za vselej povejo to sti sadove tudi za ženske, da ne bo mogel nikoli ve njih sadov iztrgati iz njih naših žensk bo stala na vojska, za njo bodo stale vrstah tega velikega boja

(Tako je spregovoril tovariš Tito na prvi konferenci KPJ v Bosanskem Petrovcu.)

Sedemdeset let mineva od me Kopenhagenu, kjer so na pred marec za mednarodni praznik ž

Nemška in pravzaprav evrop kin se je rodila leta 1857 v Wiede vem pri Moskvi leta 1933.

Se v osemdesetih letih preš socialističnemu gibanju in žele Nemčije ter delovati v proletars stroogrske, Italije in Švice. Le ženskega proletarskega gibanja socialdemokratskega časnika D nizzirala prvo mednarodno kof tudi izbrana za sekretarko žensk

V času prve svetovne vojne skupine Spartak tudi zaprta de tije Nemčije je bila v prvih a centralnega komiteja KP Nemci cialistov. Avgusta 1932 je had svoje moči in odpotovala v Bri Reichstagu opozorila nemških potrebo po skupnem nastopaju

Na tretjem kongresu komn Clara Zetkin izbrana za članici nale.

To je kratek življenjepis in s začetnic in pobudnic ženskega hkrati tudi spomin na prvo paz praznika.

POGOVORI Z

Clara Zetkinova se je z vsi narke poglobljala v vprašanj in je o teh vprašanjih polq teoretičnih spisov, zapisala p revoluciji z Vladimirjem Iljičev

Iz teh pogovorov smo vzeline globoko so se največji revolucio skega razreda zavedali pomena i družbi:

»Tovariš Lenin je z menoj nju. Ženskemu gibanju je očni in sicer kot bistveni postavlj vini množičnega gibanja. Popl ske mu je bila kajpak temelj razpravljali. Prvi daljši pogov leta v njegovi veliki delovni s svojo pisalno mizo, ki je bila p brez »genialnega nereda« prikl

»Na vsak način moramo usm sko gibanje, gibanje na jasne takoj po pozdravu začel razgov dobre prakse, to je kajpak jn tem vprašanju potrebna veli meja nas mora ločiti od vseh rodni kongres je pri obravnav kel. Vprašanje je sicer načel, nobeno stališče. Vsa stvar šere izdela resolucijo, teze, smerni

Clara Zetkin je v pogovorh takratnih problemov pri vključ delavsko gibanje, hkrati pa tuki z ženskami v Nemčiji.

V sedemdesetih letih revoluc paj in vzporedno z razvojem e banja so se razjasnile marsikate te revolucionarne poti pa laho nje prakse.

Poročilo o prvi državni konferenci AFŽ Jugoslavije v Bosanskem Petrovcu v Borbi, 13. decembra 1942.

ki so v tem boju s tolikš-
o žrtvovali, in ki prav
prvih vrstah narodnoo-
pravico, da danes tukaj
le: da mora ta boj prine-
jugoslovanskih narodov,
č nihče teh drago plača-
ovih rok. Za to zahtevo
ša narodnoosvobodilna
vse ženske, ki so v prvih
1.«

terenci AFŽ Jugoslavije leta 1942 v Bosanskem

ednarodne ženske konference v
log Clare Zetkin proglasili 8.
žensk – delavk.

ska revolucionarka Clara Zet-
kinu in umrla v Arhangelsko-

njega stoletja se je priključila
leta 1882 je morala emigrirati iz
kih organizacijah Francije, Av-
leta 1890 je postala voditeljica
v Nemčiji in urednica znanega
je Gleichheit; 1907. leta je orga-
ferenco žensk, na kateri je bila
ke zveze.

e bila Zetkinova kot pripadnica
d osnivanja komunistične par-
tijskih vrstah in tudi članica
je – vse do prihoda nacionalso-
to bolna Zetkinova zbrala vse
lin, da bi s svojo živo besedo v
narod na nevarnost fašizma in
u vseh protifašističnih sil.

nistične internacionale je bila
izvršilnega komiteja internacio-

pomin na revolucionarko, eno
delavskega gibanja v Evropi in
znovanje ženskega delavskega

LENINOM

ostrino prekaljene revolucio-
o ženski v družbi in revoluciji
čankov napisala tudi nekaj
tudi svoje pogovore o ženski v
m Leninom.

ekaj odlomkov, ki kažejo, kako
onari in borci za pravice delav-
reševanja ženskega vprašanja v

krat govoril o ženskem vpraša-
o pripisoval prav velik pomen,
da, včasih celo odločilni sest-
na socialna enakopravnost žen-
zakon, o katerem ni da bi šele
r o tem sva imela jeseni 1920.
bi v Kremlju. Lenin je sedel za
krita s papirji in knjigami, in je
la o študiju in delu.

noviti močno mednarodno žen-
teoretičnem temelju. Tako je
or. Brez marksistične teorije ni
o. Nam komunistom je tudi v
načelna čistost. Ostro začrtana
talih strank. Naš drugi medna-
ju ženskega vprašanja žal odre-
se pa v tem pogledu postavil na
dno tiči v neki komisiji, ki naj

z Leninom obravnavala vrsto
evanju žensk v revolucionarno
že poročala o uspehih pri delu

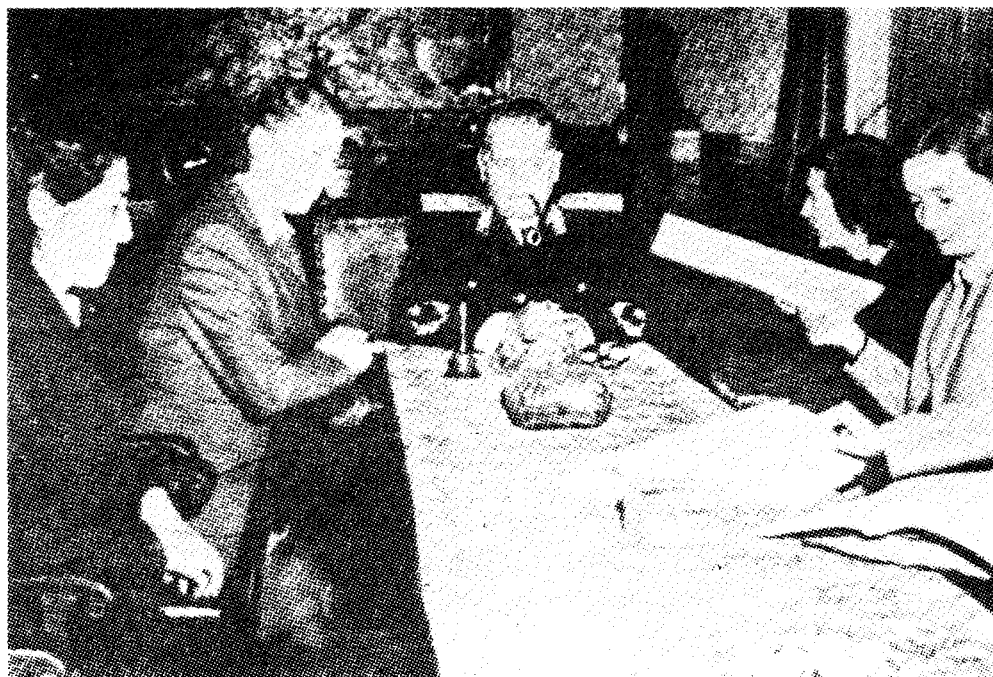
onarnega delovanja žensk sku-
volucionarnega delavskega gi-
re začetne nejasnosti, o sadovih
spregovorimo iz naše vsakda-

Drvar 1942

29. maja 1945. leta je tovariš Tito sprejel predstavnice slovenskih žensk (SPŽŽ) v Ljubljani.

Delegacija AFŽ Jugoslavije pri tovarišu Titu

»Ženske se danes z ramo ob rami bojujejo z moškimi za svobodo jugoslovanskih narodov proti zverinskim okupatorjem, osvajalcem in proti njihovim domačim hlapcem. Bojujejo se za svobodo in neodvisnost jugoslovanskih narodov, bojujejo se proti fašističnemu sistemu, proti sistemu srednjeveškega suženjstva, kakršno vlada v Nemčiji. Bojujejo se za neodvisnost svojih narodov, to pa je sestavni del velikega boja za njihovo enakopravnost, ki so jo našim ženskam v mejah Jugoslavije kratili, ko jim niso hoteli dati niti volilne pravice niti pravice, da bi sodelovale pri reševanju družbenih zadev. V tem boju se jugoslovanske ženske danes bojujejo za enakopravnost žensk.«

★

Z ustanovitvijo AFŽ je KPJ še poudarila pomembnost dela med ženskami, in posebna organizacija žensk je imela izjemen pomen za večjo mobilizacijo žensk v skupni boj ter njihovo izobraževanje in nenavsezadnje za vzgojo ženskih kadrov.

Osmi marec je postal tudi praznik protifašistične fronte žensk Jugoslavije, ki so ga že med vojno množično proslavljali. Na nešteti mitingih in konferencah so prevzemale ženske na ta dan nove obveznosti hrabro nastopale proti sovražniku...

To je postal dan, ki so ga ženske praznovali kot triumf svoje revolucionarne zrelosti in enakopravnosti.

★

Vojna je korenito pometla z ukoreninjenimi malomeščanskimi predstavami o vlogi žensk v družbi. Po petintridesetih letih naše nove domovine smo z razvojem splošnih socialističnih družbenih odnosov reševali tudi vrsto ženskih vprašanj. Nekateri ostanki tradicionalizma in preživeli predstav pa so še vedno prisotni in o teh je med drugim odgovarjala na vprašanje v Teoriji in praksi (št. 11-12, 1972) tovarišica Vida Tomšičeva.

Na vprašanje, kje lahko vidimo ostanke tradicionalizma pri nas, je odgovorila, da bi lahko vzeli za primer že poklicno usmeritev ženske mladine, ki da je še vedno v pretežni meri usmerjena k takoimenovanim »ženskim« poklicem.

★

Josip Broz Tito v poslanici svetovni konferenci ob mednarodnem letu žensk v Ciudadu Mexicu:

»Menim, da je nadvse pomembno posvetiti problemu položaja žensk prav v tem trenutku posebno pozornost tako v svetovni skupnosti kakor tudi v svetovni organizaciji. Tudi v tem vidim okrepitev vloge OZN in izraz krepitve sil miru in napredka v svetu, pa tudi uspeh boja za rešitev žgočih problemov v mednarodnih odnosih, zlasti v ekonomskih odnosih, da bi človeštvo, sleherna dežela in človek še bolj krepko stopili v svet miru, svobode, enakopravnosti narodov in socialnih pravic. Trdno sem prepričan, da sta družbena vloga in položaj ženske značilna za splošni razvoj sleherne družbe, in da vsaka akcija, ki poskuša reševati probleme žensk, pomeni prispevek k splošnemu razvoju celotne družbe in s tem tudi napredek za celotno svetovno skupnost in obratno. Boj za družbeni napredek in boj za človekove pravice, katerih del je tudi ženska enakopravnost, sta neločljiva...«

Sekretarka SKOJ tretje prekomorske brigade

Spomini na skojevko Nado

Ko smo lansko leto proslavili 60-letnico ustanovitve KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov ter 35-letnico zmagovite kninske bitke, smo se v Ilirski Bistrici poklonili tudi spomenu Nade Žagarjeve, sekretarke Skoja tretje prekomorske udarne brigade, ki je padla junaške smrti tik pred osvoboditvijo Knina.

Bivši borci 3. prekomorske brigade smo že leta 1966 v Ilirski Bistrici postavili spomenik tovarišici Nadi Žagarjevi, in s tem predvsem želeli iztrgati pozabi tiste like padlih borcev, ki tudi danes lahko služijo za zgled odrasčajoči mladi generaciji. V počastitev njenega spomina nosi v Ilirski Bistrici njeno ime osrednji park in mladinski klub, v Kopru pa ena ulica.

V družini učitelja z Blejske Dobrave Staneta Žagarja sta se 13. septembra 1924 rodili dvojčici Nada in Danica. V družini so bili še trije otroci: Stanko, Savica in Iztok.

Oče Stane je leta 1920 postal član komunistične partije, po letu 1931 pa je njegovo delovanje vse bolj presegalo okvir Dobrave in okolice. Leta 1934 je postal sekretar okrožnega komiteja KP Jesenice, na ustanovnem sestanku KP Slovenije aprila 1937 pa član centralnega komiteja. Mati Pepca je bila izredno dobra, kulturna in plemenita žena. Vzajala je tako svoje otroke kot otroke in žene iz vasi. Vsi so ji rekli »šolska mama«. Osemčlanska družina se je borila v gmočnimi težavami. Očetova plača je bila pičla, otroci so se šolali v Kranju na gimnaziji, razen tega so Žagarjeve stalno obiskovali sodelavci in somišljeniki, Žagarjeva mama Pepca pa ni pustila nikogar lačnega od hiše.

V takem okolju je odrasčala Nada. Ko so 1938. leta na Dobravi ustanovili SKOJ, je bila vanj sprejeta tudi Nada, s čemer se je s štirinajstimi leti začelo njeno organizirano delo. Sodelovala je pri izdelovanju letakov, pri trosilnih in napisnih akcijah, prenašala je zaupno pošto in ilegalno literaturo, večkrat pa je morala – kot vsi Žagarjevi otroci – stražiti okoli šole, kadar je bil pri Stanetu Žagarju kak važen sestanek. Nada se je razvila v človeka, polnega idealov. Tak razvoj sta pogojevali družina in vsa bližnja okolica.

Žagarjeva družina je bila zaradi svojega komunističnega delovanja tedanjemu režimu vse bolj napoti. Na vrsto so prišle hišne preiskave. Očeta so postavili pred sodišče. Leta 1940 so ga vrgli iz službe in ga poklicali na orožne vaje. Družina je morala zapustiti stanovanje v šoli. Sin Stanko se je preselil k sorodnikom v Ljubljano, stara mama je odšla k sinu na Bled, ostali družinski člani pa so se ob koncu 1940. leta odselili k tetam v Ljubljano pri Celju.

Za Nado in za vso družino je bil to hud udarec. S težkim srcem se je poslovila od dobrih prijateljev, pa tudi od sošolcev s kranjske gimnazije. Šolanje je nadaljevala v Celju. Čeprav so bili Žagarjevi v Ljubljani le slabih pet mesecev, vsakdo, ki piše predvino zgodovino Celja in okolice, ne more mi-

mo njihovega dela. Kar težko je verjeti, kaj vse so v tako kratkem času naredili. Predvsem so obveščali ljudi o grozeči vojni nevarnosti in o namerah nemškega in italijanskega fašizma.

Po nemški okupaciji Stajerske se je Žagarjeva družina 3. maja 1941 umaknila v Ljubljano. Vsi Žagarjevi so se takoj vključili v NOB. Oče je postal že ob ustanovitvi 22. julija 1941 član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in že julija je odšel na Gorenjsko, kamor je za njim prišel v začetku septembra tudi sin Stanko kot organizator mladine. Spomladi 1942 sta oba padla. Sestra Savica je delala v dokumentarni tehniki, brat Iztok pa med srednješolsko mladino. Iztok je oktobra 1941 odšel k partizanom v Šerčerjev bataljon na Krim. Mama je skrbela za javko, ki je bila v njihovem stanovanju na Starem trgu. Sprejemala je kurirje, jim izročala pošto in literaturo ter bombe, ki so jih imeli skrite v stanovanju.

Nada Žagar, fotografirana na Hvaru poleti leta 1944.

Dvojčici Nada in Danica sta delali v mladinski srednješolski organizaciji in kasneje v mladinski borbeni skupini. Tiskali in trosili sta letake, bili sta kurirki in obveščevalki. Kmalu sta postali spremljevalki tovarišev, ki so hodili na akcije. Prinašali sta orožje iz skladišča. Njuna skupina je delovala na Prulah, v Trnovem in za Bežigradom. Nekaj časa je skupino vodil Gato (Zvone Trček), skladišče orožja so imeli pri Zalarjevih v Trnovem. Tovariši, s katerimi sta delali, danes ne vedo več, katera je sodelovala v kateri akciji, niti katera je bila spremljevalka določenega tovariša. Vsak pove le: v naši skupini sta delali tudi Žagarjevi dvojčici, ki sta bili izredno požrtvovalni, junaški in zanesljivi.

Sestnajstega aprila 1942 so gestapovci in ovrovci (italijanska tajna policija) pripravili zasedbo v Gosposki ulici 10, kjer so pod ilegalnim imenom Žabkar stanovale Jožefa Žagar (mati) in hčeri Danica ter Nada. Žagarjeve je izdal Pavel Kern, bivši partizanski kurir z Gorenjske, ki so ga ujeli gestapovci, ter je po mučenju postal njihov agent. Izdal je že Nadinega brata Staneta.

V stanovanju, kjer je stanovala Nada z materjo in sestro, so italijanski in nemški policisti razbili zid ter našli

illegalno obtožno gradivo v skrivnem dvojnem dnu kavča. Nado, njeno mater in sestro so pri zasliševanju hudo mučili, a so ostale neomajne. Nekaj mesecev zatem je vso družino italijansko vojaško sodišče obsodilo. Nado in Danico na 13, mater na 30, Savico pa na 23 let stroge ječe.

Nado s sestrama in materjo so odpeljali v zapore v Italijo; najprej v žensko kaznilnico pri Benetkah, na otoku Giudechi. Tam so bile zaprte italijanske kriminalke. Do prihoda jugoslovanskih obsojenk je bil v tej kaznilnici »red«, potem pa so si sledili upor. Prav jugoslovanske kaznenke, med njimi Nada, so se organizirano začele postavljati po robu kaznilniški upravi, niso hotele delati za fašistično vojsko in za cerkev, ki je podpirala fašizem.

Nado so zavoljo tega vrgli v samico. Vendar upora niso mogli steti. V celicah, pripravljenih za najhujše zločine, so naše partizanke prestajale kazni tudi po dva do štiri mesece. Celice so bile dolge 6 korakov in široke 2, mrzle z betonskim podom, z okencem, skozi katerega si videl le košček neba. Odvzeli so jim vso toplo obleko. Dnevno so dobivale po en obrok vode s kruhom ali »juhe« z neolupljenim krompirjem. V betonski celici na pogradu brez odev se jih je loteval revmatizem in nekatere izmed njih so dobile tuberkulozo. Ena izmed zapornic je umrla v njihovem naročju. Po prestani kazni v celicah so bile kaznenke močno izčrpane. Uprava zaporov jih je nato poslala v skupno sobo, kjer se je organizirano delo nadaljevalo. Ko je uprava to opazila, je kaznenke razmestila po različnih italijanskih zaporih. Nada je bila v zaporih v Firencah, Anconii, Foggii, Beneventu in Traniju.

V Traniju se je skupina ustalila. Tam je tovarišica Vida Tomšičeva ustanovila partijsko celico. Nada je bila takrat skojevka in je bila povezana z delom partijske celice. Pred italijansko kapitulacijo je bilo hrane čedalje manj, zato se je zdravje še itak izčrpanih kaznenk še poslabšalo. Po kapitulaciji so v kaznilnico Trani vdrli Nemci; prednica je zamočala narodnost jugoslovanskih kaznenk in si s tem hotela pridobiti simpatije zaveznikov, ki niso bili več daleč. Zavezniki so prišli, vendar jugoslovanskih kaznenk sprva niso osvobodili, ker so bile tudi zanje komunistke nevarne. Šele 16. oktobra 1943, skoraj 40 dni po kapitulaciji Italije, so naše kaznenke in z njimi Nada Žagarjeva dočakale osvoboditev na posredovanje naše baze NOVJ v Bariju. Takrat se je začelo Nadino delo v prekomorskih brigadah.

Prekomorske enote so ustanovili ljudje, ki so se iz kakršnihkoli razlogov znašli ob kapitulaciji Italije septembra 1943 za fronto zavezniškonemške črte. To so bili bivši interniranci, konfiniranci, politični zaporniki, zvečine primorski in istrski fantje, ki so bili zaradi preventivnih razlogov internirani v zloglasnih kazenskih enotah na malaričnem področju Italije.

Ko so se pisмено opredelili za NOVJ, so jim dodelili novo samostojno partizansko taborišče blizu Altamura v Gravini, kjer se je začelo intenzivno politično delo. Tovarišice Nade se borci 1., 2. in 3. prekomorske brigade prav dobro spominjamo, zlasti njene vztrajnosti pri posredovanju znanja. Po odhodu 1. prekomorske brigade v domovino, na dalmatinske otoke novembra 1943, iz katere sta nastali dve prekomorski brigadi, je tovarišica Nada ostala z majhnim partijskim kolektivom v Italiji, ki je imel nalogo še nadalje pridobivati ljudi za prekomorske brigade. Takšne letiške misije so obiskale Sicilijo, Kalabrijo in Sardinijo.

Uspeh ni izostal, saj so se vračali vedno z velikimi skupinami ljudi, bivšimi pripadniki kazenskih enot, ki so povečini že bili v svojih taboriščnih organizirani in so imeli svoje NOO ter so iskali samo priložnost za odhod na bojišče v domovino.

Slikano v Kaštelih po Kninski bitki, decembra 1944. Levo je Živka Obid-Bokal, referent sanitete v 3. bataljonu, desno prvoborka Milka Popek-Vrhunc (sestra narodnega heroja) in spredaj sedi Ivanka Tekavec-Bončina, ki je bila sekretarka SKOJ v 2. bataljonu in nato v štabu 3. prekomorske brigade. Vse tri so v Tretjo prekomorsko brigado prišle iz internacije decembra 1943.

Kot rezultat organizirane dela partijske organizacije ter predstavništva NOVJ v južni Italiji decembra 1943 postopoma raste tretja prekomorska brigada, ki pa je zaradi izkušenosti iz prve in druge prekomorske brigade ostala skoraj tri mesece na posebnem urjenju v Italiji.

Nadi je bila naložena izredno težka naloga. Postala je sekretarka brigadnega Skoja. V brigadi so bili borci več narodnosti, saj je imela dve četi Črnogorcev, dve četi Dalmatincev in skupino 150 italijanskih protifašistov, ki so se prijavili za boj v Jugoslaviji, čeprav so njihove domove zavezniki že osvobodili. V brigadi je bilo tudi nekaj predvojnih komunistov iz stare domovine ter nekaj članov KP Italije s Primorskega in Istre.

Iz te pravzaprav mladinske brigade, večina borcev je bila stara okoli 19 let (letniki 1924, 1925 in 1926), je bilo treba ustvariti strnjeno, močno enoto, sposobno za boj. Nada je s svojim delom veliko pripomogla k temu. V vsakem bataljonu so ustanovili biro Skoja, v četah pa so delovali skojevski aktivisti. Merila za sprejem v Skoj so bila vsem jasna; skojevec je lahko postal samo tisti borec, ki je bil samostojen in

ustvarjal pri delu, predvsem pa v boju.

Kako pomembna je bila vloga mladinske in skojevske organizacije pri vojaški ter moralnopolitični vzgoji, je razvidno že iz dejstva, da malone nihče v brigadi dotlej ni nosil orožja.

Že v začetku marca 1944 je tovarišica Nada z brigado prispela na Vis. Brigada je imela nalogo braniti izpostavljeni vzhodni del otoka.

Na Visu se je Nadino delo še bolj razmahnilo, zlasti še pri organizaciji mladinskega tekmovanja, ki je zajelo vse enote na otoku. Potlej so jo poslali na partijski tečaj pri oblastnem komiteju KPH za Dalmacijo. O tromesečnem tečaju je pisala materi v Slovenijo:

»Prav sedaj sem se vrnila s političnega tečaja, ki je trajal skoraj tri mesece, in ki mi je mnogo koristil. Politična perspektiva mi je zdaj jasna. Ni več tiste ozkogrudnosti, ki je bila pač posledica našega utesnjenega življenja v za-

dinci 2. bataljona se je peljala v izkrcevalnih čolnih čez korčulanski kanal ter sodelovala pri izkrcaju na položju Pelješcu. Bila je v boju pri vasi Hodilje, kjer je drugi bataljon uničil sovražnikovo skupino in ujel 35 Nemcev. Takrat je bila na čelu bataljonske kolone. Naposled se je tovarišica Nada skupaj z drugimi borci izkrcala na kopnem na območju Omiš-Dugi rat in sodelovala pri vseh akcijah za osvoboditev Splita, Kaštelov, Trogira in Šibenika.

Potlej je napočila najhujša bitka, kar jih je bila 3. prekomorska udarna brigada, bitka za Knin, ki je trajala mesec dni, od 5. novembra, ko je bil osvobojen Drniš, pa do 5. decembra, ko se je bitka končala. Boji so bili neverjetno srđiti. Tako so postojanke Promina, Bulajuša, Staje in Manderići po nekajkrat prešli iz rok v roke – tam je bilo nad 400 borcev brigade izločenih iz boja in pred Kninom so padli najboljši

borci. Med njimi politični komisar čete Janez Volk iz Suhorja, Drago Bončina iz Idrije prav tako politični komisar čete, namestnik četne komisarja Jože Gruđen iz Nabrežine ter vrsta drugih odličnih borcev.

Ko je 27. novembra 1944 padla tudi njena prijateljica skojevka Vojka Smuc, je tovarišica Nada zapisala v brigadni list Prekomorec med ostalimi tudi to: »Da padla si! Bulajuša. Ta hrib bo za vedno zapisan v spominu našim borcem, v spominu naših mladencev. Saj tam so grobovi naših borcev, med njimi si tudi ti Vojka. Vojka ti si hči ponosnega naroda! Iz tvojih besed je zvenelo samo eno – maščevati se za vse gorje, ki ga je preстал primorski narod, ustvariti med primorsko mladino novo življenje, za vedno pokopati in izbrisati sledove fašistične vzgoje. Spominjali se bodo mladinci svoje Vojke ob vsakem strelu puške, mitraljeza, minometa in še večja strast jih bo zgrabila v boju za svobodo.«

Dva dni zatem je padla tudi Nada Žagarjeva, sekretarka skoja brigade, ko je bila na položajih med svojimi mladinci.

Albert Klun

Intervju s podpredsednico republiške konference SZDL Slovenije Tilko Blahovo

Preostro ločeno življenje generacij

Pred nedavnim smo se tudi iz našega uredništva udeležili pogovora s tovarišico Vido Tomšičevo, ki sta ga na temo Ženska, delo, družina, družba organizirali uredništvi Naše žene in Mladine. Pogovor je stekel o praksi in dejanskem uresničevanju načel, ki so glede družbene in ekonomske ter politične aktivnosti žensk v naši družbi uzakonjena z ustavo in drugimi zakonskimi akti. S tovarišico Tilko Blahovo smo se pogovarjali zato, ker je skoraj dve leti delala kot predsednica Sveta za vprašanja družbenoekonomskega in političnega položaja žensk pri predsedstvu RK SZDL Slovenije.

Tovarišica Tilka Blaha, že kar lep čas se ukvarjate z vprašanji, ki so jih obravnavale ženske v omenjenem pogovoru s tovarišico Tomšičevo. Skoraj dve leti ste bili predsednica posebnega sveta pri RK SZDL, ki obravnava ženska vprašanja. Je delo tega sveta kontinuirano povezano z nekdanjim delom ženske organizacije AFŽ oziroma SPŽŽ?

Prav gotovo izvirajo začetki našega dela že iz leta 1942, ko je bila v Bosanskem Petrovcu ustanovna konferenca AFŽ. No, po vojni, čez nekaj časa, smo sklenili, da posebna ženska organizacija, kakršno smo imeli, ni več potrebna, ampak se morejo vsa vprašanja, ki jih je

dotlej reševala, vključiti v redno delo in programe socialistične zveze.

S katerimi osnovnimi vprašanji se srečuje ta svet pri predsedstvu RK SZDL, in kakšne so oblike njegovega delovanja?

Čas, ko sem sama predsedovala temu svetu, je bil ravno po mednarodnem letu žensk. Takrat smo v prvi vrsti želeli ugotoviti, kje v ustavi in zakonskih aktih (družbenem dogovarjanju) še odstopamo od dogovorjenih in deklariranih stališč. V prvi vrsti smo se želeli tega dela lotiti tako, da ženskega vprašanja nismo ločevali od drugih vprašanj splošnega razvoja. Predvsem smo sodelovali s sindikati in mladinsko organizacijo ter se dogovorili, da bodo vse družbenopolitične organizacije sprejele med svoje osnovne naloge spremljanje reševanja vseh tistih vprašanj, ki zadevajo ženske specifično. Zlasti delavko-mater. Sindikati so ta vprašanja večkrat obravnavali na svojem predsedstvu. Tako smo se leta 1978 dogovorili tudi za skupno temeljno problemsko konferenco Delavka v združenem delu. Ob pripravah na to konferenco smo v vseh občinah, v mnogo delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih organizirali posebne posvete (sodelovale so SZDL, sindikati in samoupravne interesne skupnosti). Že na teh posvetih smo obravnavali probleme zaposlenih žensk. Zlasti smo ugotavljali strukturo zaposlenosti žensk in njihovo zastopnost v posameznih gospodarskih panogah in družbenih dejavnostih. Obravnavali smo pogoje dela, možnosti za nadaljnje izobraževanje in napredovanje ter še zlasti vprašanja, ki se vežejo na osnovne življenjske pogoje (vzgoja in varstvo otrok, zdravstveno varstvo, prehrana, podružbljanje gospodinjskih opravil...).

Istočasno smo na republiški ravni aktivirali vse dejavnike, tudi vse interesne skupnosti, da so pripravili analize družbenopolitičnega in ekonomskega položaja žensk ter analizo upoštevanja nekaterih posebnih rešitev, ki jih je treba zagotoviti ženskam sistemsko ter v posameznih razvojnih načrtih.

Na osnovi vsega tega smo pripravili problemsko konferenco in ravno te dni mineva leto, ko smo jo organizirali. Lansko leto smo na omenjeni konferenci sprejeli tudi nekatere sklepe. Podobno problemsko konferenco in sklepe ob njej smo sprejeli tudi pred nekaj leti, ko je bila osrednja tema ženska - kmečka proizvajalka. Pobudnik in organizator je bil prav naš svet.

Se vam ne zdi, da včasih žensko vprašanje vse preveč poudarjamo, na koncu najrazličnejših pogovorov na to temo pa ugotavljamo, da bomo »ležale, kot si bomo post-lale«?

Seveda ženske problematike ne moremo ne v socialistični zvezi ne v sindikatih obravnavati ločeno od ostalih vprašanj razvoja. Gre za celo vrsto »ženskih« vprašanj, ki jih rešujemo hkrati z ostalimi. No, naloga našega sveta je pravzaprav naloga, da bi iz vprašanj, ki so

se na problemski konferenci pojavila, izluščil tista, ki imajo poseben značaj, ki izvirajo iz ženske materinske funkcije. Na ta vprašanja velja posebej opozarjati (saj gre še vedno za premagovanje tradicionalnega mišljenja celo, ko planiramo delovno silo, zaposlovanje v gospodarstvu).

Pretežna večina vprašanj in odgovorov v pogovoru s tovarišico Tomšičevo se je sukala okrog osvobajanja dela, ekonomske neodvisnosti žensk, ki pogojuje spremembe odnosov in razmerij med spoloma. Malo ali skoraj nič ni bilo slišati o »vzgoji srca«. Tu mislim na oba spola.

Res, ne gre le za vprašanja, ki zadevajo ozko ženske, gre za vprašanja partnerstva, ko oba delata in oba hkrati tudi odločata. Ko ne odločata le o osebnem standardu, ampak tudi o družbenem standardu in za enakopraven razvoj vseh otrok!

Vse to, kar sva načeli, so vprašanja skupnega odločanja. Kajti le, če bodo delavci v celoti tako odločali, da si bodo zagotavljali družbene in družinske dobrine in delili naloge, se bodo tudi družinski odnosi drugače razvijali. Partnerja in starša bosta imela več časa eden za drugega in za otroke in čas, ki jima bo na voljo, bosta (kot poudarja tovarišica Tomšičeva) kvalitetnejše izkoristila. To bo seveda šele takrat, ko ne bomo več imeli otrok kot osebne lastnine, ki jo lahko pojmuje vsakdo po svoje. Večina problemov v družinah še vedno nastaja zaradi nepreživetega tradicionalizma in zapiranja družine vase, kar gre vedno na račun preobremenjevanja žene z delom.

Zame je problem tudi v preostrem ločevanju generacij. Tu bi morali začeti graditi most. Ta most pa je mogoče graditi iz najožje skupnosti, kjer živimo in delamo - v krajevni skupnosti in naši najožji okolici. Pod tem vprašanjem se mi zdijo pomembne sosedska pomoč, vključevanje mladine (manjših otrok) v delo in pomoč ostarelim in bolnim sokrajanom. Pri razmišljanjih in razvijanju oblik povezovanja med generacijami smo še zelo togi. Na terenu bo treba ta vprašanja reševati prožneje, brez »obveznih oblik in form«.

Na nedavnem pogovoru z ženski proizvajalkami pa ni bilo slišati besede na račun monotonije dela v proizvodnji, pri strojih. Ali na tem področju problemov ni, ali smo jih pustili ob strani, ker je še vrsta nujnejših nalog v ospredju?

To je vsekakor problem, ki poraja še druge probleme (prezgodnjo utrujenost žensk, prezgodnje upokojevanje...). Naše sile so še vedno usmerjene v doseganje planov. O tem smo spregovorili na problemski konferenci in tudi zapisali, da bi morali pri planiranju in uvajanju nove tehnologije misliti tudi na reševanje tega vprašanja. Pri njegovem reševanju se bodo morale nujno povezovati tudi različne gospodarske panoge.

O ženski in umetniškem ustvarjanju je v pogovoru s tovarišico

Tomšičevo spregovorila le ena tovarišica. Kaj menite vi na vprašanje označevanja »ženske umetnosti«?

Mislím, da tu ne gre za posebne probleme, ki jih čutijo ženske ustvarjalke. Gre za nek odnos do vsakogar, ki začne svojo ustvarjalno pot in se mora prebijati skozi nekatere zaprte kroge. Seveda se tudi tu pojavljajo pri ženskah nekatere specifična vprašanja. Sicer pa kar pogledajte, kjer je delo najtežje, boste pogosto našli zaposlene prav ženske. Kjer pa je lažje in ugodneje, težje pridejo zraven...

Kaj bi na koncu tegale najinega pogovora zaželeli ob dnevu žena svojim sotovarišicam, nekdanjim borkam?

Zaželela bi jim, da prav zdaj in vse, dokler je v njih še kaj moči, ostanejo vsaka na svojem mestu, da dajejo od sebe vse, kar najboljšega zmorejo. Prav letošnja obletnica osmega marca je taká, da lahko iz njenih začetkov črpamo ideje in tudi moči za nadaljnje delo in razvoj naših samoupravnih odnosov ter tudi v mednarodnih razsežnostih, da ostajamo nenehno v boju za ohranjanje neodvisnosti, neuvrčenosti in za mir!

TOLMIN

Na svidenje maja

S temi besedami so se v nedeljo na Kaninu udeleženci četrtega smučarskega prvenstva LJAO poslavljali od svojih novih prijateljev in pokroviteljev – delovnih ljudi in občanov Zgornje Soške doline, kajti letno športno prvenstvo ljubljanskega armadnega območja, že 35. po vrsti, bo letos v Tolminu.

Z otvoritvene slovesnosti 4. smučarskega prvenstva LJAO, ki je bila v soboto pred Alp hotelom v Bovcu, so udeleženci tekmovanja, pripadniki JLA in TO Tolmin, delovni ljudje in občani, pionirji in mladina poslali pozdravno pismo tovarišu Titu z najboljšimi željami.

Na znanem smučarskem tekmovanju med NOB, januarja 1945, je bila v partizanskem Cerknem najboljša patrulja Prešernove brigade! Letos, po 35. letih pa je bil najboljši na smučeh sedanji rod prešernovcev, torej pripadniki enote JLA, ki nadaljujejo izročila 7. SNOUB France Prešeren.

Tekmovanja so bila v tekih oziroma v biatlonu, v štafeti 3 x 5 kilometrov in patrolnem teku v znani partizanski vasi Cezsoča, veleslalom pa 2300 metrov visoko na Kaninu.

Bruno Krivec, predsednik krajeвне konference SZDL Bovec je v svojem govoru poudaril: »Z zadovoljstvom prevzemamo obveznost, da prav mi organiziramo te zimske igre pripadnikov LJAO, ki so toliko prispevali k odpravi posledic, ki nas je prizadel leta 1976...«

Prvi predvozač na veleslalomski progi je bil udeleženec NOB Janez Lušina, ki je v letih po vojni vzgojil vrsto vojakov – smučarjev.

Tudi znani armadni smučarski veteran in znan partizanski diverzant rezervni polkovnik **Srečko Tušar** ni mogel skriti zadovoljstva. »Na strelišču je najbolj izrazita vojakova psihofizična kondicija, ko pride tja utrujen in še lahko mirno strelja ter dobro zadene cilj.«

Marko Daleskobl: »Moram reči, da prilagoditev vojaški smučarski opremi ni bila težka. Sicer pa v primeru morebitne vojne ne bo časa, da bi nosili v nahrbtniku

pancarje, zato pozdravljam odločitev, da se tudi teritorialci preizkusimo na smučih.«

Stanko Kovačič, predsednik skupščine občine Tolmin:

»Zanesljivo lahko potrdimo, da so doseženi športni rezultati na tem tekmovanju dokaz odlične fizične in moralne pripravljenosti in sposobnosti braniti teritorialno nedotakljivost ter naš samoupravni socialistični sistem tudi v pogojih, ki jih narekujejo zasnežene planine in gore.«

Zabeležil in foto: STAS

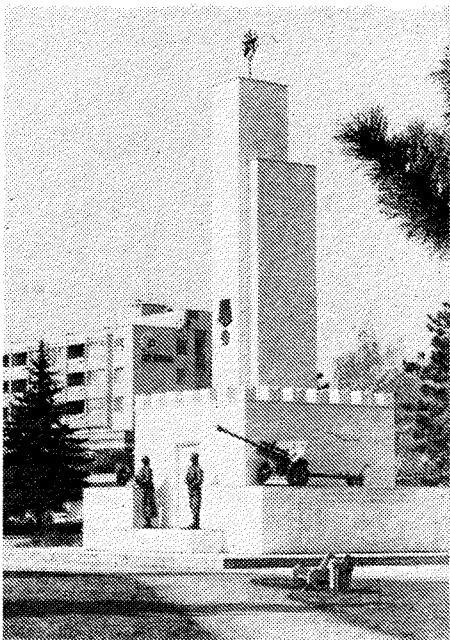
PORTOROŽ

Zbor pionirjev

Zbor pionirjev Jugoslavije je vsako leto v drugi republiki. Letos je to častno dolžnost sprejela sežanska občina oziroma obalno-kraška regija. V Lipici se bo po predvidevanjih zbralo 13. in 14. junija med štiri do pet tisoč pionirjev.

Obalni kraški svet je pozval vse borčevske organizacije, da sodelujejo pri sprejemu pionirjev, in da v poseben odbor dodelijo svoje zastopnike.

M. C.

Spomenik zmage v Murski Soboti

MURSKA SOBOTA

Konzulov obisk

Konec februarja se je spominu padlih vojakov rdeče armade v bojih za osvoboditev Jugoslavije v drugi svetovni vojni poklonil ter položil venec na grobnico padlih rdečearmejcev na murskosobškem pokopališču generalni konzul ZSSR v Jugoslaviji, tovariš Gusev iz Zagreba. Obisk je opravil ob dnevu sovjetske armade (21. februarja) ter ob tej priložnosti obiskal tudi tovarno oblačil in perila Mura v Murski Soboti.

FILIP MATKO

LJUBLJANA

Podelili so spominski znak koroškega partizana

Konec februarja 1980 je bilo v Domu JLA v Ljubljani prisrčno srečanje koroških partizanov in aktivistov, ki živijo na ljubljanskem območju. Osrednji odbor koroških partizanov v Sloveniji in zveza koroških partizanov na Avstrijskem sta koroškemu partizanom in aktivistom, ki so se bojevali proti nacizmu in za svobodo na področju Koroške tostran in onstran sedanje meje, podelili spominski znak koroškega partizanstva. Med prisotnimi so bili tudi Sergej Kraigher, Mitja Ribičič, generali Peter Stante-Skala, Franc Poglajen-Kranjc, Boris Čizmek-Bor in drugi.

Prvi spominski znak koroškega partizanstva so poslali s pozdravnim pismom najdražjemu komandantu tovarišu Titu. V petek je delegacija znak in pozdravno pismo za tovariša Tita predala predsedniku predsedstva SRS tovarišu Viktorju Avblju.

Navzoče sta v krajšem nagovoru pozdravila Karel Prušnik-Gašper in Pavle Žaucer-Matjaž. Med drugim sta poudarila, da letos poteka 35 let, odkar se je 15. maja 1945 bila zadnja bitka druge svetovne vojne v Evropi – na Poljani na Koroškem.

Nato so spominski znak podelili 115 borcem in aktivistom, ki sedaj žive na ljubljanskem območju. Med njimi sta znak prejela tudi generala Franc Poglajen-Kranjc in Boris Čizmek-Bor. Dalje so dobili spominski znak trije tovariši, ki sicer niso sodelovali v bojih na Koroškem, njihova velika zasluga pa je v tem, da se je partizanski boj na Koroškem tako močno razvil. Znak so prejeli: Franc Leskošek-Luka, Sergej Kraigher in Peter Stante-Skala.

Znak je lično izdelan v obliki medalje. Na zgornjem delu, ki se zapne za obleko, je napis »Koroška 1941–1945«. Spodaj na okroglem delu znaka pa je simbol oziroma znak koroških partizanov. Na zadnji strani je ime in partizansko ime vsakega borca in aktivista. Osnutek zanj je zastoj izdelal prekmurski rojak Joža Horvat-Jaki, ki sedaj živi v Nazarjih. Vsi borci in aktivisti bodo znak s ponosom pripeli na prsi ob vsaki svečanosti in priložnosti.

STEVO JAVOR

ŠMARTNO NA POHORJU

V spomin

V novembru 1979 se je v Šmartnem na Pohorju sestal odbor ranjencev in osebja partizanskih bolnišnic dr. Zmaga Slokana, sektor P/2 Pohorje. Z žalostjo smo ugotovili, da je v letu 1979 umrlo šest naših hrabrih borcev-skoraj polovica še živčnih članov osebja bolnišnic. Odšli so tiho in neopazno, kakor je bilo v času NOB njihovo humano in nevarno delo. Poznali so jih le redki zanesljivi pohorski kmetje. Z nadčloveškimi napori so reševali življenja ranjencev. V temnih nočeh, po skritih globačah in mrzlih potokih so jih nosili mimo sovraženih zased na javke v zavetje pohorskih kmetov: Jurgove mame, Skrinjerjevim in Lepejevim na Planini. Tu so jih oskrbeli s hrano. Ko je minila nevarnost, so jih odnesli v dobro skrite in varne partizanske bolnišnice. Prsi teh borcev niso krasila odlikovanja. Njihovo delo je doprineslo ogromen delež svobodi z reševanjem, zdravljenjem in usposabljanjem ranjencev za nadaljnje boje.

Ti borci počivajo v raznih krajih naše domovine: Jože Kalan, vodja gradbene ekipe partizanskih bolnišnic Košuta in Jesen, je pokopan v Zgornji Bitnji; dr. Dušan Šeber, zdravnik 4. operativne cone in partizanske bolnišnice Jesen, je pokopan na Pobrežju v Mariboru; tam je pokopan tudi France Hančič, bolničar partizanske bolnišnice Košuta; Tone Sajdl, član ekipe partizanske bolnišnice Košuta, je pokopan v Vuhredu; Franc Urnaut, član gradbene ekipe in osebja partizanske bolnišnice Jesen, je v Ribnici na Pohorju in Ivan Strehar, član gradbene ekipe in nato komisar bolnišnice Jesen, je pokopan v Šmartnem.

ANTON HAJNŠEK

RAVNE NA KOROŠKEM

Izleti planinskega društva

Na zadnji letni skupščini Planinskega društva Ravne na Koroškem so sprejeli tudi plan izletov.

Tako bodo marca prehodili v spomin na 30. obletnico Prežihove smrti njegovo spominsko pot v Kotljah, naslednji mesec pa organizirali turni pohod okrog Uršlje gore. Maja pa se bodo člani PD povzpeli na vrh Pece. Obiskali bodo tudi Dobrač na slovenskem Koroškem. V začetku junija bodo obiskali Raduho, nato pa še Obir v sosednji Avstriji. Za praznike v juliju pa nameravajo obiskati spominska obeležja NOB v planinah Sutjeske. Sledi še vzpon na Sonnblick. Septembra bodo opravili turo Robanov kot, Korošica, Ojstrica, Škarje ter sestop v Logarsko dolino. Za zaključek bodo oktobra organizirali izlet na Snežnik.

Verjetno bodo te izlete organizirali skupaj s člani sosednjega planinskega društva iz Prevalj, kar je že večletna navada.

FRANJO SREBOTNIK

PODNART

Priprave na delovno konferenco

Na zadnji seji KO ZZB NOV Podnart, ki je bila 27. februarja, so člani upravnega odbora sklenili, da bodo imeli delovno konferenco 22. marca v domu kulture. Upravni odbor bo pripravil poročilo o delu organizacije v zadnjem mandatnem obdobju, poročilo o trenutni politični situaciji doma in v svetu in predlog programa dela za letošnje leto, ki bo med drugim vseboval tudi prireditev šestega partizanskega srečanja v Podnartu, ureditev okoličnice pri nekaterih spominskih obeležjih, ki jih je v KS Podnart sedem. Na konferenci bodo sprejeli tudi dopolnjeni program LO, varnosti in DS KO ZZB NOV Podnart. Upravni odbor bo predlagal konferenci nekaj kadrovskih sprememb. Izvolili pa bodo tudi nove člane upravnega odbora iz tistih vasi, v katerih so člani upravnega odbora v zadnji mandatni dobi umrli.

CIRIL ROZMAN

LJUBLJANA

Prizadevni borci

Borci v krajevni skupnosti Urška Zatler so v lanskem letu dosegli velike uspehe pri svojem delu. Uspešno so sodelovali pri vseh dejavnostih v KS, kakor tudi z vsemi družbenopolitičnimi, družbenimi in z drugimi organizacijami pa tudi s samo krajevno skupnostjo. Posebno aktivni so bili pri vseh vajah NNNP '79.

Poleg organizacije in sodelovanja na raznih proslavah, so ob koncu leta povabili vse borce, letošnje jubilarne na tovariško srečanje in jim podelili simbolična darila.

Borci skrbijo tudi za rekreacijo. Na svojih izletih obiskujejo znamenite kraje iz NOB. Lansko leto je bil njihov glavni izlet na Duh na Ostrem vrhu. Pod to vasio v Selovi grapi so pred 50 leti 25. aprila 1929 po ukazu takratnega protiljudskega režima zahrbtno ubili Djura Djakovića, organizacijskega sekretarja CK ZKJ in Nikolo Hačimovića, sekretarja CK Rdeče pomoči Jugoslavije. Na hribu so si poleg drugega ogledali njun skupni spomenik in dom družbenih organizacij, postavljen v spomin partizanom Lackovega odreda, aktivistom NOB in prebivalcem teh krajev, ki so se bojevali proti nemškemu okupatorju za svobodo. Ne smemo pozabiti, da so bili ti kraji že pred prvo svetovno vojno

Člani krajeвне organizacije ZZB NOV Urška Zatler so lani obiskali Duh na Ostrem vrhu.

pod močnim germanizacijskim pritiskom. Stari jugoslovanski režimi niso storili ničesar, da bi izboljšali življenjske pogoje ljudi v teh krajih. Sele po drugi svetovni vojni so dobili cestno povezavo z dolino Drave. Prej so imeli le cestno povezavo proti Lučanam v Avstriji, proti dolini Drave pa so se s težavo prebijali po graph in globačah.

Borci aktivno sodelujejo v pripravih za razcepitev sedanje krajeвне skupnosti na dve novi krajevni skupnosti. Obenem pa se že sedaj pripravljajo na praznovanje 8. marca, dneva žen

STEVO JAVOR

MARIBOR

Posebna priznanja

Poročali smo že o srečanju, zboru koroških partizanov, ki so včlanjeni v področnem odboru koroških borcev s sedežem v Mariboru, kjer je od skupnega števila 68 članov kar 44 prejelo posebna priznanja – medalje s posvetilom Koroška 1941–1945.

Žal sicer vsi zaradi bolezni ali službene odsotnosti niso mogli osebno prevzeti teh priznanj, zato jih jim bodo izročili naknadno, ob obisku na domovih, kjer živijo. Razumljivo je, da so bili borci teh izrednih priznanj še posebej veseli, ter si jih bodo ob pomembnih jubilejih, srečanjih tudi s ponosom pripeli na prsa k že drugim odlikovanjem in priznanjem. Za nekatere pa je to seveda prvo priznanje za udeležbo v boju za Koroško in NOV.

Ta priznanja pa so seveda prejeli tudi številni borci, ki še danes živijo na Koroškem, ki torej niso včlanjeni v pododboru koroških borcev v Mariboru. Resnica pa je, da mnogi žal niso dočakali tega trenutka, da bi priznanje prejeli. Pred 13. leti je bilo v Mariboru včlanjenih v področnem odboru kar 120 članov, danes pa jih je še samo 68. To je dokaz več, da se vrste borcev za svobodo, nekdanjih partizanov vse prehitro redčijo.

FRANJO HOVNIK

ŽERJAV

Redna letna konferenca

V petek, dne 22. februarja 1980, so se zbrali borci iz Žerjave na svoji redni letni konferenci. Predsednik združenja borcev Kristi Oderlep je podal poročilo, iz katerega je bilo razvidno, da v Žerjavu še života-ri 60 članov združenja borcev. Preko leta so imeli 5 rednih sej odbora. Na njih so obravnavali v glavnem reševanje dvojne dobe, status borca pred 9. 9. 1943 in po njem. Obravnavali so tudi zdravstveno stanje borcev in borčevski dispanzer.

Kar se tiče problema z uveljavljanjem dvojne dobe, je v Žerjavu rešeno.

Velik problem pa še vedno nastaja glede statusa borca pred 9. 9. 1943. v Žerjavu je mnogo borcev, ki nimajo tega statusa, da so odšli k partizanom spomladi 1944, ko je prišla 14. udarna divizija na Koroško. Te borce se ne obravnava tako kot druge z uveljavljenim statusom. Veliko je primerov, da so borci morali zaradi strupenih plinov iz Rudnika Mežica v predčasnem pokoj (invalidski pokoj) z najmanjšo pokojnino 2850 dinarji. Kako naj ti borci danes živijo s svojimi družinami, ko pa življenjski standard tako hitro raste. Nimajo pa nobene zakonske zaščite, glede na borce pred 9. 9. 1943. Zato so bili borci mnenja, da je upor na Koroškem zanetila 14. udarna divizija spomladi 1944, ko je prišla na Koroško.

Zdravstvena zaščita borcev v Žerjavu je dobro organizirana. Kot vsi drugi borci v občini so tudi borci iz Žerjave pri dispanzerju za borce vsako leto zdravniško pregledani. Poleg tega imajo pa še borci pri zdravstvenih ambulantah določene ure, da jim po čakalnicah ni treba čakati.

Prek leta so borci sodelovali s šolsko mladino pri Kurirčkovih pošti in Titovi štafeti. Otrokom pa so tudi med učnimi urami hodili v šolo pripovedovat svoje doživljanje iz NOB.

Borci so bili tudi mnenja, da morajo biti med seboj v boljših prijateljskih odnosih. To pa posebno zdaj, ko živimo v času razburkanega svetovnega razdobja.

Vse premalo se piše o zgodovini iz časa NOB na Koroškem, kajti tudi Korošci so v času NOB odigrali veliko vlogo za zmago proti fašizmu. Naj zve svet tudi o resničnem boju partizanov na Koroškem.

V kraju pod Uršlo goro imajo tudi borci iz Žerjave več spominskih obeležij, ki so jih dali v čuvanje lovcem, planincem in mladini iz Žerjave. Borci iz Žerjave so poslali brzojavko s posebnimi željami za zdravje tovarišu Titu.

IGNAC ZDOVC

KOČEVJE

Sklepi konferenc

Minule dni so potekale letne konferen-ce organizacij zveze združenj borcev NOV kočevske občine. Iz dosedanjih konfe-renc je razvidno, da se člani te organizaci-je zadovoljivo vključujejo v ostale organi-zacije in delegatsko bazo. S svojimi boga-timi izkušnjami iz preteklosti želijo pomagati pri reševanju sedanjih vprašanj. Zelo so bile živahne razprave o uresničevanju nalog iz področja ljudske obrambe in družbene samozaščite. V teh razpravah je bilo ugotovljeno, da borcev ne more nič presenetiti, in da so vedno pripravljeni braniti pridobitve naše slavne ljudske re-volucije. V prizadevanju, da bi delo izkuš-nje prenašali na mladi rod, so se odločili, da bodo tesno sodelovali z mladinskimi organizacijami. Na ta način želijo doseči, da bi mladina prevzela bogate izkušnje predvojnega, medvojnega in povojnega revolucionarnega dela. S tem bi prevzeli tudi skrb za našo bodočnost.

Povsod so jasno poudarili, da kritični predlogi in pripombe, ki jih imajo borci na posamezna vprašanja, predvsem usmerjeni v to, da bi ta vprašanja čimprej odpravili, in da bi pripomogla k razreševanju in krepitvi samoupravne družbene skupnosti.

Na območju te občine dela in živi okoli 1800 članov borčevske organizacije. Podatki o članstvu kažejo, da se vrste zmanjšujejo in to vsako leto za okoli 5 odstotkov. To je precejšnja umrljivost borcev. Ob sprejemanju programov dela za letošnje leto so se povsod zavzeli, da bodo z denarjem varčevali, in da bodo prirejali razne proslave, ki bodo povezane z manjšimi izdatki.

VIKTOR DRAGOŠ

SLOVENJ GRADEC

Program dela

Občinski odbor bo usmerjal svojo dejavnost v uresničevanje borčevskih pravic tako, da bo:

skupno s pristojnimi organi skupščine občine Slovenj Gradec skrbel za finančna sredstva za podeljevanje priznavalnin udeležencem NOV in drugih vojn in prek svojih predstavnikov članov v komisiji za vprašanje borcev NOV in vojaških invalidov vplival na pravično podeljevanje priznavalnin;

spodbujal dosledno uresničevanje republiškega zakona o zdravstvenem varstvu in samoupravnega sporazuma o uveljavljanju za vprašanje borcev in vojaških invalidov pri občinski zdravstveni skupnosti Slovenj Gradec bo skrbel za izboljšanje zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, da bodo poslali na zdravljenje čim več članov, ki so tega zdravljenja v naravnih zdraviliščih potrebni;

spremljal, obravnaval in predlagal komisiji za borce in vojaške invalide pri stanovanjski skupnosti Slovenj Gradec za rešitev stanovanjskih problemov borcev, ki do sedaj tega vprašanja niso uspeli rešiti, predvsem pa se bo zavzemal za to, da se dokončno reši vprašanje kreditiranja kmetrov borcev za popravila njihovih stanovanjskih hiš;

dajal predloge za oblikovanje novega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SFRJ in SR Sloveniji, zlasti z vidika izboljšanja položaja borcev v tem sistemu;

zavzemal se bo, da bi čimveč vprašanj s področja socialne varnosti borcev NOV, vojaških vojni invalidov in družin padlih borcev urejali prek pristojnih samoupravnih interesnih skupnosti.

ADOLF ANKON

KRANJ

Z najboljšimi željami

Minuli petek je bila dvorana doma JLA v Kranju skoraj premajhna, ko so se zbrali na letni skupščini člani krajevene organizacije ZB NOV Vodovodni stolp iz Kranja.

Še predno je zbranim prebral poročilo predsednik Ignac Laharnar, so borci skupaj s pionirji osnovne šole Simon Jenko poslali predsedniku Titu pozdravno brzojavko z najlepšimi željami.

Nedvomno sodi krajevna organizacija ZB NOV Vodovodni stolp v Kranju med najštevilnejše organizacije, saj šteje več

kot 600 članov, od katerih je dobra polovica tvorno vključenih v družbeno dogajanje v krajevni skupnosti in občini. Pri tem velja še posebej poudariti pomemben delež članstva pri delu LO in družbene samozaščite kakor tudi pri negovanju in ohranjanju tradicij NOB, ki jih z uspehom prenašajo na mlajše rodove.

Več o načrtih in delu krajevene organizacije ZB NOV Vodovodni stolp iz Kranja bomo napisali v eni izmed prihodnjih števil.

T. U.
Foto: J. ČURIN

LJUBLJANA

Borci bodo še naprej aktivni

Dne 13. februarja 1980 je bila v Novi Gorici skupščina briško beneškega odbora. Dnevni red je obsegal pregled dela v mandatnem obdobju zadnjih štirih (4) let, izvolitev novega predsedstva, izvedbo nekaterih organizacijskih sprememb ter sprejem delovnega programa za naslednje obdobje.

Poročilo o delu v obdobju 1976-1979 je podal dosedanjí predsednik. Domicilnemu odboru in sekcijam je uspelo zbrati in aktivirati veliko večino bivših borcev in aktivistov zapadnoprilmorskega območja, Benečije in Zgornjega posočja, ki danes živijo po vsej Sloveniji. Zaradi tega so bile vse akcije zelo uspešne. Borci BBO in aktivisti so sodelovali na mladinskih delovnih akcijah pri izgradnji Kožbanskega vodovoda, za kar so prejeli priznanje republiške ZSMS. Nadalje so sodelovali pri urejanju ceste proti Livku in pri urejanju ceste v Čezsoči. Te akcije so domačini povsod dobro sprejeli. Borci so skupaj z mladimi prirejali mitinge in obujali spomine iz polpretekle zgodovine. Na teh akcijah je bilo opravljenih 5420 prostovoljnih delovnih ur. Poleg delovnih akcij so se člani sekcij organizirano udeležili več manifestacij pri odkritju spomeniških obeležij in spomenikov, kot npr. na Kuku pri odkritju plošče v spomin zadnjih bojov enot Operativnega štaba aprila 1945 ter pri odkritju obeležij na Topolovem ter v Kladiču v Benečiji in v Osejanu v Reziji. S prostovoljnimi prispevki je bilo zbranih preko 30.000 din, ki jih je domicilni odbor namenil kot pomoč potresnemu območju, šoli v Cerknem in mladinski organizaciji na Livku.

Poročilo nadzornega odbora je kazalo zelo uspešno gospodarjenje s finančnimi sredstvi. Poraba je bila strogo namenska in zelo racionalna. Največji del denarja je bil porabljen za pripravo gradiva za monografijo BBO.

Razprava delegatov je potrdila poročila in dala vse priznanje staremu odboru, posebej pa še dosedanjemu predsedniku tovarišu Silvu Gianfratiju za njegovo požrtvovalno delo.

V nadaljnjem delu skupščine so bile sprejete statutarne spremembe, ki bodo omogočile večjo operativnost. Tako se število članov domicilnega odbora zmanjša od 25 članov na 12, poveča pa se predsedstvo od 3 na 5 članov.

Za novega predsednika domicilnega odbora je bil izvoljen tovariš Danilo Peršič iz Ljubljane, za tajnika pa tovariš Milan Školaris iz Nove Gorice. Člani predsedstva so tudi predsedniki teh komisij:

komisija za razvijanje tradicij NOB - Silvo Gianfrate,

komisija za zgodovino - Branko Prhne, komisija za zamejstvo - dr. Marjan Zdravljč.

Kobariškobovška sekcija se preimenuje v sekcijo za Zgornje Posočje, ukinjena soškoliška sekcija se priključi deloma Briški deloma novogoriški sekciji. Program dela domicilnega odbora v novem mandatnem obdobju, ki so ga sekcije že obravnavale, postavlja na prvo mesto naloge v zvezi z dokončanjem monografije - nadalje naloge obsegajo načrtno delo pri razvijanju tradicij na mejnem območju z obeh strani meje, poglobljanje sodelovanja z italijanskimi organizacijami ANPI, predlaganje in sodelovanje pri postavljanju spominskih obeležij. Še nadalje je treba delati pri utrjevanju organizacijske povezave vseh bivših borcev in aktivistov v sekcijah in komisijah in jih povezovati z delom na matičnem terenu.

Novi odbor poziva vse bivše borce in aktivista, da se še aktivneje vključijo v delo sekcij.

B. P.

KOSTANJEVICA

Začetek urjenja

Center obrambne vzgoje v Kostanjevici na Krasu je gostil enote teritorialne obrambe iz novogoriške občine. Udeleženci vaj so se urili in to v težkih vremenskih pogojih. Čeprav ni bilo snega, pa je za »težke« razmere poskrbel mraz. Poleg idejnopolitične in varnostne vzgoje so vojniki in starešine imeli tudi osnovne taktične vaje za izvajanje borbenih nalog in pokazali so svoje znanje in streljanju iz najrazličnejšega orožja.

J. A.

Slovesnost ob 8. marcu

V počastitev dneva žena bodo v prostorih stalne muzejske zbirke Slovenka v revoluciji odprli 9. razstavo iz serije retrospektiv slovenskih likovnih umetnic.

Letos bo razstavljala svoja dela akademska slikarka Alenka Gerlovič; ob otvoritvi pa bo v kulturnem programu z recitacijami sodelovala tudi Vera Hreščakova.

To slovesnost v Kranju ponavadi izkoristijo za snidenje slovenskih prvobork, kulturnih in družbenopolitičnih delavk, in zato še zlasti te vabijo k udeležbi.

Razstavo bodo odprli 7. marca 1980 ob 18. uri v Gorenjskem muzeju na Tavčarjevi 43.

Srečanje tečajnikov

Na željo še nekaterih preživelih tečajnikov zadnjega pevovodskega tečaja v sestavu 9. Korpusa, ki je bil v Novakih pri Cerknem, naj bi Muzej NOB organiziral srečanje.

Srečanje naj bi izvedli čimprej, saj, po 35. letnih vsak želi obuditi spomine na težke čase boja v tem kraju.

Željo po tem srečanju s tečajniki je izrazil tudi tovariš Makso Pirnik partizanski komponist in dirigent.

Zato prosimo vse preživele tečajnike, da čimprej pošljejo svoj točni naslov na MUZEJ NOB v CERKNEM.

Jolanda Troha-Šter

Rabimo podatke

Stalni odbor borcev in starešin 1. inženirske brigade 7. korpusa NOV in POJ želi izpopolniti evidenco vseh pripadnikov zgoraj navedenih enot. V ta namen prosimo vse še živeče borke in borce kakor tudi svoje padlih in že umrlih pripadnikov teh enot, da se nam do 20. marca 1980 pismeno javijo na naslov:

Jože Rački, Runkova 2, 61000 Ljubljana

Podatki naj vsebujejo: ime in priimek, datum in kraj rojstva, od kdaj do kdaj je bil v enoti, takratno funkcijo in sedanjí točni naslov.

Odbor pripravlja v mesecu aprilu proslavo ob 35-letnici ustanovitve brigade, na kateri bo vsakemu članu enote podeljen spominski znak s posvetilom.

Podrobnejša obvestila bodo objavljena naknadno v sredstvih obveščanja oziroma vsem, ki bodo pravočasno poslali svoje naslove, pa osebno.

Odbor I. inženirske brigade 7. korpusa NOV in POJ

Udarnikom 30. divizije

Letos 1. maja bo poteklo 35 let, odkar smo z drznimi akcijami prodrli v središče Trsta. Prav bi bilo, če bi se ob tem jubileju ponovno srečali. Vsak, ki bo to obvestilo bral, naj opozori še druge. Vsi pa naj bi se javili z dopisnico na naslov: Mirko Šuligoj, Med ogradami 25, 65000 Nova Gorica. Pripišite svoj naslov in mnenje o srečanju.

Čim manj smo vedeli, bolje smo izpeljali akcije

Po uspešnem delu, ponarejanju legitimacij o zaposlenosti ilegalcev, mi je tovariš Tone Hlebce, po napadu Nemčije na SZ 22. junija 1941, sporočil, da moramo prepeljati določeno količino eksploziva iz Kamnika v Besnico pri Kranju. Prav tako kot za prvo akcijo, ponarejanje legitimacij, je dal nalog tudi za to akcijo tovariš Lucijan Seljak. Takrat, leta 1941, je bil tovariš Seljak eden vodilnih aktivistov gibanja v Kranju in okolici. Pozivu sem se odzval in se pripeljal v Kamnik z motornim kolesom s prikolico.

Tone mi je povedal, da me je organizacija OF določila, da skupaj z njim in še nekim tovarišem prepeljemo razstrelivo iz Kamnika do določene hiše v Besnici. Seveda me je zanimalo, za kaj bodo strelivo uporabili, in to sem Tone tudi vprašal. Dobil sem odgovor, ki ni niti malo potrdil mojega zanimanja oziroma radovednosti. Rekel je, naj se čim prej navadim na to, da ni treba vedeti za vse. Sprva sem bil užaljen, da mi ne zaupa, po premisleku pa sem prišel do zaključka, da stvari, za katere ne veš, tudi ne moreš povedati. V svojem nadaljnjem delu sem se držal pravila, naj vsak zve le toliko, kolikor je potrebno za izvršitev naloge. Tudi praksa se je pokazala, da je organizacija, ki je pri svojem delu to dejstvo upoštevala, imela daljši obstoj kakor tista, kjer so vsi vse vedeli.

Nisem več spraševal, mislil sem, da je tako prav, in da mi izkazujejo zaupanje s tem, da sodelujem v akciji. Okrog treh popoldne sva s Tonetom zapeljala pred neko gostilno v bližini smodnišnice, motor sem obrnil in ga zapeljal na sosednje dvorišče z gospodarskim poslopjem. Peš sva šla po mestu. Pred mrakom sva se vrnila na dvorišče. Od nekje se je prikazal moški, ki ga nisem poznal, in tudi danes ne vem, kdo je bil. S Hlebceom sta spregovorila nekaj besed, to, da naj še malo počakava in medtem spijsa kozarček ali dva. Res je prinesel steklenico vina in pili smo kar ob motorju. Ko smo tako stali, je neka ženska prinesla v pleteni košari zvitke eksplo-

ziva. Nato sta, menjaje se z moškim, nosila eksploziv v prikolico, tretji, ki se je pojavil med tem, pa je stal pri nju. Prikolica je bila kar hitro naložena, vžigalne kapice pa sva dala kar v zepe. Nato se je Hlebce usedel v prikolico tako, da ni bilo videti tovara. Nekako ob pol devetih zvečer sva zapeljala z dvorišča skozi Kamnik proti Kranju. Pokrita z usnjenima kapama, z očali ter na skoraj novem motorju sva bila bolj podobna Nemcema kot pa tajnima prevoznikoma Nemcem odvzetega razstreliva. Srečno, brez ovir, ob rahlem dežju sva prispela do Besnice. Tovor sva zložila ob napušču manjšega, v breg prislonega poslopja (to razstrelivo je prevzela terenska organizacija in ga izročila partizanski enoti, ki ga je uporabila za miniranje proge na Gorenjskem). Po oddaji eksploziva sva se vrnila na Hlebceov dom v Stražišču, tam prespala in se zjutraj vračala v Kamnik. Najina naloga je uspela, oddahnila sva se.

Vendar pa, ko sva se bližala Kamniku, sem opazil za seboj motor s prikolico z dvema Nemcema in mitraljezom na prikolici. Takoj sem pomislil, da zasledujeta naju. Pridirjala sva v Kamnik, skrenil sem desno prek dvorišča cestne uprave, kjer je Hlebce odskočil, jaz pa sem pognal naprej v smeri Duplice. Nemca sta se ponovno pojavila in vozila za menoj. Pripeljal sem v bližino gostilne Burica, zavil hitro desno po poljski poti in naletel na ozko leseno brv preko potoka. Kot bi trenil, sem še pravočasno dvignil prikolico in se z motorjem pognal po brvi. Takoj sem imel boljši občutek, ker sem vedel, da Nemca ne bosta mogla čez zaradi teže – sovoznik in mitraljez. Pogledal sem nazaj in res je bilo tako. Ustavila sta se. Kljub temu sem oddiral po poljskih poteh do gozda pri Šentjakobu. Ustavil sem, skril motor, kapo in očala ter opazoval, če bosta pripeljala za menoj. Ni ju bilo, po eni uri čakanja sem odpeljal proti Dolskem. Med potjo sem premišljeval o tem pripetljaju in čudilo me je, da nista streljala. Tako

še danes ne vem, ali sta me res zasledovala ali pa je bil samo slučaj.

V Dolskem sem iskal aktivista, tovariša Franca Zupančiča-Marjana in Slavka Dobovška, toda ni ju bilo doma. Odpeljal sem proti Litiji. Dohitel sem avtobus ravno, ko je začel močno zavirati. Takoj sem pomislil, da je zaseda, in da me bodo aretirali. Stopil sem z motorja in opazil, da je na tleh, pred avtobusom človek. Hitro sem skočil pogledat. Izpod avtobusa smo potegnili Franca Zupančiča. Ko se je na ozki cesti hotel izogniti avtobusu, je pognal motor v hrib, pri tem pa je padel sam pred avtobus. Prednje desno kolo mu je zapeljalo čez roko, na srečo drugih poškodb ni imel. Po prvi pomoči, kolikor smo mu jo znali dati, smo spravili motor, Zupančič pa se je odpeljal z drugim avtobusom domov. Ostali del poti je potekal brez posebnosti.

Po večkratnem iskanju in povpraševanju sem izvedel, da se kraj, kjer smo oddali eksploziv, imenuje Rakovca, pri hiši pa se pravi pri Rakovcu.

Na ta dogodek me spominja tudi fotografija; fotografiral me je na motorju tovariš Viktor Žabkar iz Homca, ki se je bavil s fotografijo. Pri njem sem se oglasil, ko sem se vračal s pogovora s Tonetom Hlebceom. Žena pokojnega Žabkarja mi jo je izročila – na njej je viden motor s prikolico, v katerem sva vozila strelivo, ter voznik.

»Planinski«
Franc Gorenc

Divji lov na zajce s puškinim kopitom

V marsikaterem marčevskem jutru se mi misli nehoten vrnejo na preteklost slovenskega naroda, ki si je takrat pisal zgodovino sam. Z mislimi se rad vračam pod Gorjance, na svoje sobore 2. bataljona Cankarjeve brigade.

Nad nami so kraljevali zasneženi grebeni Gorjancev s svojo Gospodično, a na drugi strani prebujajoča se Trška gora. Med njima se le no vije v svojem koritu Krka.

Dogajalo se je v zgodnjih urah marčevskega jutra 1944. V vasi je bil nastanjen 2. bataljon Cankarjeve brigade, izčrpan in utrujen od prestalih bojev. Tudi sam sem bil člen v verigi borcev, junakov, ki so že polna tri leta bojevali boj za izgon okupatorja in uničenje domačih izdajalcev. Stvarnost v zimi 1944 v zasneženih Gorjancih je bila kruta. Krutost boja pripelje človeka do skrajnosti in reševanj nemogočih situacij.

V tem času je bila glavna naloga celotne Cankarjeve brigade blokirati Novo mesto zaradi napadov sovražnika proti Beli krajini, ki je bila naše osvobojeno ozemlje in seveda važno vojaško zaledje.

Vsi bataljoni brigade so se že dalj časa zadržavali na obronkih Gorjancev. Med 15. in 16. marca 1944 smo pričakovali močnejši napad sovražnika na osvobojeno ozemlje. Nihče od prisotnih pa ni mogel predvideti, da se bo ravno 16. marca 1944 zgodil glavni udar na 4. bataljon in njegovo uničenje. To je bil strahovit pokol.

Drugi bataljon je dobil nalogo, da blokira komunikacijske veze iz Novega mesta proti Beli krajini. Zaradi tega je bilo treba postaviti protitankovske in protipešadijske mine. Petnajstega marca proti večeru je bil širši štab v mali kmečki izbi. Med pogovorom so se s treskom odprla vrata. Med podboji je stal

možak, visok dva krepka metra, širokih ramen in že na zunaj vidnih krepkih rok. Po dlaneh bi človek sodil, da se je od rane mladosti ukvarjal s težkim kmečkim delom po belokranjskih gorica. Kdor ga je bolje poznal in se večkrat z njim spuščal v pogovor, je lahko takoj opazil, da ima ta človek v sebi neverjetno rahločutnost, več nežnosti kot grobosti in izredno občutljivo srce. Že same oči so izžarevale samo dobroto in pomoč. Gorje, ko se je vse to razplamtelo v sovraštvo do krivice in nepravilnosti ali neizkrenosti. Oblečen je bil v premajhno, pa če prav po njemu krojeno uniformo. Na vrhu glave mu je čepela triglavka s peterokrako zvezdo, a vendar tako postavljena, da našega Triglava ne more nihče odpihniti. Na opasaču so mu ponosno bingljale 4 »kragujevačke«, na desni strani opasača pa mu je malomarno visel italijanski »kolt.« Preko levega ramena je imel obešeno vojaško torbico. Kaj je imel v torbici, je bilo jasno celemu bataljonu – saj je bil brigadni minerec. Prek ust mu je preletaval skrivnostni nasmeh. To je bil Suhorepec, bataljonski, brigadni miner, Tarzan po imenu.

Zaradi miniranja v samem zaledju sovražnika si je pač brigadni minerec Domine-Tarzan izbral sebi najbližjega tovariša, kakor danes pravi »del njega.« To sem bil jaz. Brez ugovora in nadaljnega razglabljanja sva v trdi noči zagazila novo zapadli sneg in krenila v smeri Novega mesta. Naloga je bila, da bi postavila čim več protitankovskih min. Glede na to sva se brez besed potikala vso noč po sovražnikovem zaledju v okolici Škjančev pred samim Novim mestom ter polagala mine. Ker so belogardisti zelo pogosto kontrolirali svoje zaledje, malone vse do naših položajev, sva morala biti zelo budna pri najinem zahtevnem delu, ki pa

sva ga zato vestno opravila, ter se v ranem jutru vračala proti Lakancam v bataljon.

V celi brigadi je bilo poznano, da je Domine-Tarzan izkušen belokranjski divji lovec. V tej noči je zapadlo približno 50 centimetrov prišča. Domine je na poti iz minerske akcije s svojimi sokoljimi očmi zasledil sveže sledi divjega zajca. Trenutno je pomislil na rešitev za lačne želodce soborcev. Brez besed sva se dogovorila za divji lov. Tarzan mi je dejal: »Čiro, tukaj počakaj, priskrbi si močno palico in kar bo priteklo živega proti tebi, potolči!«

Dobro sem se zavedal, da ne smeva streljati, ker bi s tem izdala položaj bataljona.

Domine-Tarzan je odšel s svojimi dolgimi koraki višje v breg. Ni preteklo četrte ure, ko sem zagledal, kako utrujeno poskakuje v visokem snegu lep divji zajec naravnost proti meni. Pognal sem se proti njemu in ga s palico pobil in prvi plen je bil že zagotovljen. S palico sta tolkla po grmičevju in plašila dremajoče zajce, da so poskakali na plano. Domine pa s svojimi dolgimi nogami za njimi tako dolgo, da se je zajec upehal in prišel na doseg palice. Najin plen je v razmehu kratkem času štel 7 zajcev.

Tako okrašena sva prišla v štab bataljona z najinim lovskim plenom. Vsi soborci so bili zelo veseli in presenečeni. Z začudenjem so naju spraševali, kako nama je uspelo naloviti tako velik plen brez enega samega strela. S temi zajci je kuhinja pripravila izdaten obrok za ves bataljon.

O tem najinem divjem lovu so še dolgo potem krožile anekdote po celotni petnajsti diviziji.

Ciril Sitar-Čiro

Vinko Trinkaus

NAJMLAJŠI

2

Previdno, zelo nežno mu je čistila rano.

»Ste res ubili policista, vi sami?« je vprašala Hilda. »Res! Napadli smo patroljo, ki je vohljala, kjer smo imeli svoje poti in ljudi, ki so nas podpirali. Ubil sem vodjo, dva smo ranili, vsem pobrali orožje, mrtvemu tudi obleko.«

Hilda mu je ponudila novo cigareto, jo prižgala, potlej se sebi. Neka misel jo je mučila. Večkrat ga je plaho pogledala, hotela spregovoriti, a se je prestrašila. Stani je srečen kadil in v spomin so se mu budili dogodki.

Zamisel, da bi napadli patroljo, je bila njegova. Ni bilo treba. Lahko bi se potuhnili, vendar dobili so obvestilo. Natanko so vedeli, da so v patrolji trije policisti. Tudi partizani so bili trije. On je imel angleško brzostrelko, čudno orožje, kot bi ga napravili v kovačnici. Vendar brzostrelka še ni zatajila. Moral pa si streljati na zelo kratko razdaljo. No, prav s tem je račun. Priplazili so se nad cesto, za grm, čakali na policiste, ki so prišli po cesti. Precej brezskrbno, saj so vedeli, da v teh krajih ob reki ni večje partizanske enote. Čeprav je menil, da ga ni strah, je občutil bolečo drhtavico, ko so policisti prihajali bliže. Z vsakim metrom je pekoča bolečina naraščala, dušila ga je živčnost. Le s trmo je zdržal, da ni ustrelil prej. In prav to je odločilo. Po policistu je užgal, ko ni bil oddaljen niti deset metrov. Ko je prvi padel, je užgal še po preostalih dveh. Tudi borca sta ustrelila s puškama. Dogovorili so se, da bodo napadli tudi z bombami. Ni bilo treba.

Prvi, vodja je bil mrtev, druga dva sta boleče prosila, naj ju ne pobijejo.

Ko so se ranjenim približali, Stani še ni bil odločen, da ju ne ustrelijo. Le mrtvi ne streljajo več, je takrat premišljal. Potem se mu je eden zasmilil. Imel je nekam prijazen obraz. Starejši možak, morda je imel otroke. Pobrali so jim orožje, mrtvemu vodji slekli vojaško obleko, ranjenim le bluži in odšli.

Lepo je bilo tiste dni, ko je hodil v uniformi mrtvega policista, ko je imel njegov pas, pištolo, ko je pripovedoval, kako so jih pobili. Prvič ga je zabolelo, ko je zvedel, da so ustrelili deset zaprtih, na travniku za pokopališčem. Nikoli več ni omenil, da je napadel patroljo. Hotel je pozabiti. Zaradi postreljenih talcev. Niso pa pozabili Nemci. Po treh tednih so odkrili njihovo taborišče, jih obkolili, dva partizana sta padla, on je bil ranjen.

V zaporu so ga mučili, da bi hitro izdal ljudi, da nihče ne bi v strahu ubežal. Ničesar ni priznal! No, potlej so ga odpeljali v bolnišnico, mu odrezali roko in zdaj ga gospa Hilda žalostno pogleduje in bi rada nekaj vprašala. Pokimal ji je, da lahko vpraša, da bo na vse odgovoril.

»To sem premišljala,« je trepetaje vprašala Hilda. »Razumem, konec vojne, razumem, da so v vojni mrtvi. Le nekaj me boli: vsi streljate! Kot sem slišala, je imel padli policist, ki ste ga menda vi ustrelili, tudi

Delo italijanskega zdravnika pri partizanih

Slovenija je njegova druga domovina

Dr. Antonio Ciccarelli-Anton, nekdanji poročnik zdravnik v italijanskem vojnem letalstvu, je pred vstopom v partizanske vrste opravljal službo vojaškega zdravnika na letališču v Mirnu pri Gorici. Takoj po razpadu Italije se je pridružil partizanski bolnišnici, ki jo je ustanovil in vodil na Vojškem pokopju dr. Aleksander Gala-Peter. Čeprav je bilo dr. Ciccarelli-ju dano na izbiro, da se lahko s skupino svojih bolničarjev – italijanskih vojakov vrne v Italijo, se je ta zavedni oficir temu odpovedal in se pridružil slovenskim partizanom. Svojo dragoceno zdravniško in kirurško pomoč je dr. Anton nudil našim obolelim in ranjenim borcem širom po Primorskem in na Gorenjskem.

Po demobilizaciji iz partizanskih vrst v maju 1945 se je začasno nastanil v Vidmu (UDINE) in urejal sezname ranjenih garibaldincev. Kot poklicni vojak se je zatem vključil v prenovljeno italijansko vojsko in povzpel v čin generalporočnika, načelnika zdravstva italijanskega vojnega letalstva. Pred nekaj leti je bil upokojen in sedaj živi blizu mesta Neapelj. Na svoje tovariše slovenske partizane ni nikoli pozabil, in čeprav mu po vojni zaradi visokega položaja ni bilo mogoče obiskati krajev, kjer se je boril, je to storil po upokojitvi. Lansko leto se je prvič udeležil srečanja ranjencev in osebja partizanske bolnišnice Franje. V času narodnoosvobodilnega boja je namreč nekaj časa upravljal bolnišnico Go-

renjskega odreda, imenovano Stol, ki je tedaj delovala v sklopu bolnišnice Franje. V Cerkno je pripotoval s soprogo Paolo. Bil je zelo ginjen, saj je po 34. letih spet srečal mnogo znancev, ranjencev in osebja, posebno težkih invalidov, ki jim je amputiral ude širom Trnovskega gozda in na Jelovici v silno težkih pogojih. Tudi bivši ranjenci, osebje in invalidi so bili zelo veseli snidenja, saj jih je prisotnost dr. Antona prijetno presenetila, da so se po toliko letih lahko z njim pogovarjali.

Dr. Anton je bil naslednje dni povabljen v Idrijo in Logatec. V Logatcu je obiskal grob svojega bivšega nepozabnega tovariša in prijatelja dr. Aleksandra Gala-Petra. Zadnji dan svojega obiska v Sloveniji pa je bil gost občinskega odbora ZZB Nova Gorica. Tu so mu priredili sprejem v gostišču Kekc. Sprejema so se udeležili tudi trije bivši njegovi pacienti in to partizana Julij Gorian in Danilo Danev, ki sta bila ranjena na goriški fronti takoj ob razpadu Italije, in jima je dr. Anton amputiral levi nogi in Silvan Birska, ki se je tedaj komaj sedem let star deček ponesrečil z ročno bombo tako, da mu je odrezalo desno roko.

Na vprašanja Iva Gabrijelečiča, predstavnika ZZB Nova Gorica, je doktor Anton odgovoril takole:

Tovariš doktor, vaša življenjska pot je izredno zanimiva, zlasti za nas, ker poznamo vaše delo v partizanskem zdravstvu na Primorskem in na Gorenjskem. Kaj se je zgodi-

lo v vaši notranjosti, da ste se priključili slovenskim partizanom?

Odločitev, da sem se pridružil slovenskim partizanom, je bila posledica razmer, v katerih sem se znašel po 8. septembru 1943. Tedaj sem se srečal s partizanskimi enotami 3. operativne cone in spoznal sanitetnega referenta dr. Aleksandra Gala-Petra. Ko sem že dva dni nudil zdravniško in kirurško pomoč ranjenim partizanom, ki so prihajali iz bojev goriške fronte, me je dr. Peter v imenu komande Goriške divizije zaprosil, če se hočem pridružiti slovenskim partizanom. Po ugotovitvi, da je bila tedaj situacija težka, mnogo je bilo že ranjenih borcev in povrh tega še težko ranjeni, in dr. Peter kot zdravnik ne bi

zmogel sam rešiti težke naloge, ker ni mogel biti istočasno povsod prisoten, sem se odločil, da se pridružim slovenskim partizanom. Razumel sem tudi, da so bili partizani odločni borci, vedno pripravljeni junaško se braniti za osvoboditev svoje domovine. Tako sem v svojem osebnem prepričanju pristopil v boj za njihove cilje, ki so bili pravilni in dosledni za priboritev svobode.

Kaj mislite danes o vašem takratnem delu?

Moje presojanje je popolnoma pozitivno. Ponosen sem, da sem se udeležil in boril skupaj s slovenskimi partizani v njihovem boju za osvoboditev.

Kako ste se počutili med našimi borci? Kako so vas sprejemali oni?

Dr. Anton z ženo na Kekcu pri Novi Gorici

Počutil sem se kot brat med brati, zelo so me spoštovali zaradi mojega zdravniškega in kirurškega dela, kateremu sem se res posvečal z vso vneto.

Po končani vojni ste nadaljevali vojaško kariero v novi prenovljeni italijanski vojski in dosegli pomemben visoki čin oziroma položaj.

Ste imeli zaradi sodelovanja s slovenskimi partizani kdaj v povojnem času težave?

Nekaj težav je bilo, čeprav v nejasni in eklektični obliki. Pozneje pa je bilo moje sodelovanje s slovenskimi partizani cenjeno in nedvomno bi hitreje napredoval, če bi se ne izkazalo v škodo mojih kolegiov.

Kako gledate danes na vaše sodelovanje v osvobodilnem boju? Kakšne občutke imate, ko se vrnete v kraje, kjer ste se nekoč borili in zdravili slovenske partizane?

Zelo sem zadovoljen, da sem sodeloval v tem boju, ker sem vedno smatral, da je to pravičen boj za svobodo in neodvisnost, za te cilje se je bilo vredno žrtvovati in tudi umreti.

Kakšna so vaša občutja, ko se srečate z nekdanjimi ranjenci in osebjem, ki je sodelovalo z vami?

Vsakokrat, ko jih srečam, sem zelo ginjen in tudi ponosen. Ob srečanju s svojimi bivšimi pacienti je moja ginjenost vsakokrat večja. Srečen sem za sleheren uspešen kirurški poseg, ki sem ga opravil, če samo pomislím, v kakšnih nemogočih okoliščinah sem delal.

Ob srečanju s sodelavci doživljam zadovoljstvo, ki se ga ne da opisati z besedami. Povedati moram tudi, da je bilo vse osebje zelo tovariško z menoj, kar mi je dajalo poguma, da sem težave lažje premagoval. Najtežje pa mi je, da me ni na tem srečanju pričakal po- žrtvovalni in tovariški soborec in prijatelj dr. Aleksander Gala-Peter, ki je preminil pred letom dni. Z dr. Petrom sva namreč ramo ob ramo doživljala najtežje trenutke. Neizbrisno mi je ostal v spominu tudi bolničar Costanzo, ki je sodeloval z menoj pri najtežjih kirurških posegih vse do osvoboditve. Tudi on je umrl in to že davno, v prvih letih po vojni.

Za konec povejte, kako gledate na srečanje pripadnikov partizanskega zdravstva, ki se že tradicionalno sestajajo skoraj vsako leto?

Srečanje ranjencev in osebja bolnišnice Franje, kot tudi druga srečanja in proslave, ki jih organizirajo v zvezi s partizanskim zdravstvom, so po mojem mnenju najboljši način za prikaz vsem preživelim, kako je bil naš boj težak, poln odrekanih in žrtvovanja. Posebno so taka srečanja pomembna za povojne generacije, da bodo znale ceniti in ohraniti svobodo in mir.

Pred odhodom proti sončnemu Neaplju je v svojem pozdravnem nagovoru doktor Anton med drugim poudaril, da je zelo zadovoljen z obiskom v Sloveniji, in da se bo še vrnil, saj je Slovenija njegova druga domovina.

Ivo Gabrijelečič

otroka, ženo. Kaj sta onadva kriva, da bosta trpela vse življenje?»

Stane je nekaj trenutkov trmasto kimal. Nič ne razume, ničesar. Kot bi imeli Nemci pred očmi desko, ki jim zastre pogled. In tudi pamet!

»Gospa Hilda! Tudi jaz imamo mamo, brate, sestre. Tudi oni bodo trpeli, hudo jim bo za mano. Ta policist, kdorkoli, lahko najboljši človek med Nemci, je nosil orožje in branil nekaj, kar je slabo! Takih Nemcev je na milijone! Branijo, umirajo za nekaj kar je slabo. Če hočemo drug, boljši svet, živeti po svoje, nam ravno taki branijo. Kakšna je pot do svobode, do boljšega življenja? Da odstranimo tiste, ki nam to branijo! In to so nemški vojaki, policisti! Pustimo ob strani naciste, zagrizene fanatike, pustimo gestapo, eses. Zakaj teh Nemcev ne odstranijo? Če mislijo, da je to slabo? Mi smo začutili, da se nam pod Nemci, Italijani obeta slabo življenje, da nas hočejo udušiti. Zato smo se temu uprli. Za boljši svet se upiramo slabemu. Zakaj tega ne napravijo tudi dobri Nemci? Zakaj, gospa Hilda, tega ne napravi tudi vaš sin? Če je prepričan, da se vojskuje za slabo. Ali pa v to ni prepričan? Potem pač brani nekaj, za kar meni, da je vredno braniti, da mora braniti. Pot do lepšega, boljšega pa pelje preko vojakov, ki branijo slabo. Gospa Hilda, skušajte me razumeti: govorim trdo, kot človek pred smrtjo. Ni druge, lažje, lepše poti. Če bi bila, mi bi jo poiskali. Ker

jo ni, bodo mene, mladega ustrelili, da bodo drugi, srečnejši čakali lepše življenje.«

Gospa Hilda je jokala. Previjala mu je rano. Stane je gledal, kako spretno mu je ovijala povoj okrog roke. Morda je pa le razumela, je premišljal. Vsaj to, da bo lažje prenašala bolečino. Njej ne bo lahko. Tudi, če ji ne pade najmlajši sin. Dva svoja je že izgubila. Povrh vsega bodo izgubili še vojno. Žrtve se bodo izkazale brez haska, zaletavščina moža, ki so mu zaupali. Le zakaj? Kako so mogli? Vseeno bodo bridko prenesli poraz. Bolelo bi jih tudi, če bi z manj žrtvami izgubili vojno. Vendar začeli so, pozdravljali ali vsaj potihoma odobraval. Predvsem pa, kar je Stanija najhuje zjezilo – nihče od Nemcev se Hitlerju ni uprl. Nekaj posameznikov, vsi drugi trepečejo, čakajo, poslušajo sinove, može, ki se vračajo iz vojne, pripovedujejo, kako je vojna izgubljena. Vseeno se bijejo naprej! Ne verjamejo v zmago, bijejo se iz obupa, zaradi strahu pred grenkobo poraza?

Gospa Hilda mu je hotela pustiti svoj zavojček cigaret, vžigalice. Odkimal je in z glavo pomignil na hodnik, odkoder sta slišala korake stražarja. Žalostno se mu je nasmehnila, potem pa tiho šepnila.

»Verjemite, gospod Stani, res vam želim srečo. Da bi preživeli! Vi bi znali živeti v miru, čeprav ste tako drzno ubijali.«

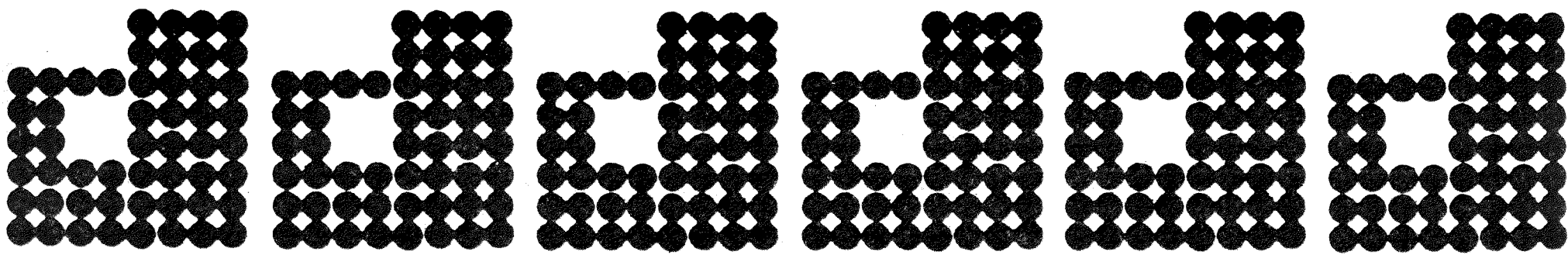
Poslavljal sta se s pogledom, ki je kazal, kako sta si na trenutke blizu, čeprav ju ločijo pošastne razdalje.

Njune misli se nikoli ne bi mogle ujeti. Vrag vedi, kaj je, kaj bi jima branilo? Vseeno je gospa Hilda napravila največ, kar je kot Nemka lahko. Več ne more. Potem ne bi bila več Nemka, ampak nekaj, kar bi vsi radi – drugačna Nemka, ki se slabemu pogumno upira, kot pogumno prenaša posledice nesmiselne vojne.

Modrujem, se je zalotil. Tako me spopada. Rekli so mu, v brigadi, da ima perspektivo. V to ni verjel, čeprav je bil prepričan, da lahko dobro opravlja vsako delo, ki zahteva precej pameti in nekaj dobre volje. Vseeno pa se je odločil, da gre raje na kirurško postajo za obveščevalca, čeprav so mu ponudili, da bi bil bataljonski sekretar Skoja. Nekako se mu ni dalo govoriti toliko ljudem hkrati. Z enim samim, z njim bi se prepiral, če bi bil pogovor zanimiv, jutra.

Policist je naduto vstopil. Njegov sovražen pogled je razumel. Ubil sem nekoga iz tvojega tropa. Zakaj bi me imel rad, saj si nemški policist. Z užitkom je ugledal, kako policist preverja, če mu gospa Hilda ni pustila malenkosti, ki je ni smel imeti. Tudi majhne britvice ne. Sam se ne sme pokončati, čeprav mu je smrt namenjena. Pokončan mora biti natanko tako, kot bodo odločili na gestapu. Ustreljen na tistem travniku ali cestnem ovinku, ki so ga določili, da bi pokazali ljudem, kako ne pustijo nekažnovano ubijati Nemcev. Deset ustreljenih za policista, pet za vermana, tovarniškega stražarja.

(Se nadaljuje)

DELO

Tiska časopise, revije,
knjige, publikacije,
razglednice, prospekte
in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje,
Ljubljana

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk,
lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji
slovenski dnevnik
»DELO«, Teleks, Naši
razgledi, revijo Avto,
revijo Stop, revijo
Jana, Zabavnik

HEMIČNA TOVARNA PODNART

64244 Podnart
telefon: (064) 70-111
telegram: Kemična Podnart
telex: 34550 yu ktp

- PREPARATI ZA
GALVANOTEHNIKO
- FOSFATIRANJE IN
BARVANJE KOVIN
- LABORATORIJSKE
KEMIČALIJE

KMETIJSTVO
INDUSTRIJA
TRGOVINA
GOSTINSTVO

SOZD **Hmezzad**
ŽALEC

z delovnimi organizacijami
Kmetijstvo Žalec
Kmetijski kombinat Šmarje
Kmetijstvo Ilirska Bistrica
Kmetijska zadruga Drava
Sadjarstvo Mirošan
Vrtnarstvo
Celjska mesna industrija
Celjske mlekarne
Export - import
Strojna
Gostinstvo - turizem
Notranja trgovina
KZ Savinjska dolina
Interna banka
Skupne službe

KOVINOSERVIS

LJUBLJANA
RUDNIK 81/2
TRGOČKI RAČUN 50101-801-23229
TELEFON (061) 21-634

**Izdelovanje
in
popravljanje
gostinske
opreme**

- izdelava in popra-
vila štedilnikov iz
nerjaveče pločevine
- gostilniški pulti
- delovne železne
omare in mize
- vse iz nerjaveče
pločevine

paloma

sodobna
higiena

žepni robčki

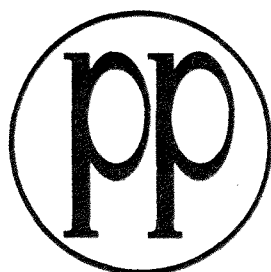
sladkogorska

JUTEKS
tekstilna
tovarna
žalec

naslov yu 63310 žalec
telefon (063) 710 840, 710 810
710 821, 710 844
direktor 710 858
vodja komercialne 710 733
računovodstvo 710 451
brazelj JUTEKS žalec
telex YU 33529 JUTEKS
zira račun 50750-801-19100
pri SDK žalec

Izdeluje kvalitetne
talne obloge.

Mesokombinat Perutnina Ptuj n. sol. o., Potrčeva
8, 62250 Ptuj, p. p. 660, telex 33128,

TOZD:
Perutninske farne
Mesna industrija

Tovarna krmil
PP Commerce
Servis

Obrat za kooperacijo
Ptujška tiskarna
Skupne službe

PIŠČANCI – JAJCA – ZAKLANA PERUTNINA – MESO – MESNI IZDELKI –
KRMILA – DIVJAČINA

**REMONT
GRADNJE ŽIRI**

ŽIRI

- komunalne storitve
- gradbena dela

SE PRIPOROČAMO!

Prišli so novi borci in spet je naša pest udarjala po sovražniku

Smrekarca iz Pirnič

Na koncu Zgornjih Pirnič, tam, kjer se začne razprostrati smledniški gozd, je na samoti v gostem gozdu romantična hišica, v kakršni bi lahko, recimo, bivali tudi palčki iz bajk. Pred in med vojno je stal pred hišo mogočen, košat hrast in daleč naokrog ni bilo ne njive ne sosed. Čas pa orje svoje brazde. Zdaj je poleg hišice njiva, nedaleč proč pa prvi sosed.

Tisto hišico sredi dišečega gozda sta pred vojno kupila Manca in Matevž

Šmarnogorska. To ime te čete danes le redkokdo še uporablja. Zgodovinarji hočejo, da je Rašiška, pa naj jim bo.

Na mojem rojstnem domu v Vikrčah, po domače pri Verliču, je bila partizanska javka in zbirališče materiala in hrane od prvega dne vstaje. S sestro Ivanka, ki je že pokojna, sva dobro sodelovali. K Verliču in k nam sta prihajala Janez Kalan-Kosec in Cveto Novak. Od 1941. leta naprej ni bilo terenca OF v tukajšnji okolici, da

in popolnoma izropali to naše borno kajžo. Celo poročni prstan in uro so mi sneli z roke...

V hiši sem zatekel nekdanjega sekretarja za smledniški okraj Jožeta Peklaja-Krištofa. »Pri Mancij je bila naša zlata javka. Če nas nekaj dni ni bilo, že nas je iskala po gozdu. Vedno nam je pomagala,« je dejal Krištof, ki pozna vse ljudi v okolici.

Pogovor sem usmeril na današnje življenje.

Zverinčkova, Šegova ali Pirčeva Marija, partizanka s Starih Žag

Vsi so ji rekli Mama

V januarju triinštiridesetega leta je že osivela in iz predvojnih dni zgarana Zverinčkova Mica (Šegova ali tudi Pirčeva mama) odrinila z Broda pri Novem mestu k partizanom. Njena življenjska zgodba nima kdovekoliko romantičnih trenutkov, ali so vsaj ostali skriti. Morda ji je bilo lepo, ko se je mlada Bločanka omožila komaj dve vasi naprej, na dolensko stran, k Zverinčkovi kmetiji. Njen mož, Franc Pirc, je bil že dvakratni vdovec s tremi otroki. Z Mico sta imela še štiri otroke. Vse bi

njih se je učil za komija, dekleta za trgovko, eden je hodil v gimnazijo...

Še preden se je vojna prav začela, je bilo v Šegovi hiši vse revolucionarno. Pri njih so se takoj v prvih dneh vojne že sestajali napredni novomeški in okoliški mladinci - terenci. Med njimi so bili tudi Viktor Avbelj-Rudi, Niko Šilih in drugi.

Mati Mica je še do zadnjega, dokler ni postalo prenevarno, prodajala suho robo, »zdumarca« so ji pravili. Vse sprenevedanje in spretno skrivanje revolucionarne dejavnosti

vendarle že šestdeset let. »Hoteli smo jo prepričati, da ji ni treba na dolgotrajne straže na opazovalnici, pa se ni dala prepričati. Hotela je deliti vse s svojimi soborci.

»Bila je vedno dobre volje in je znala potolažiti še tako žalostnega borca. Za vsakogar je našla pravišnjo besedo,« pravi tovariš Ivanov. Vedela je, da ima sinove pri partizanih in v zaporih, a učinkovala je tako, kot da so tudi vsi ostali borci okrog nje njeni sinovi in hčere.

»Odkar sem prišel k partizanom,« pripovedu-

Manca Kajzar-Smrekarca, rojena 1897. Hiša, ki jo vidimo v ozadju fotografije, je imela med vojno ilegalno ime Pri Smrekarju.

Šegova Mama s svojimi tremi sinovi, vsi oficirji Jugoslovanske ljudske armade, fotografirana v Kranju leta 1951.

Kajzar. Manca je delala v papirnici v Medvodah, bila je članica telovadnega društva Sokol in organizirana pri »tardečih«.

Matevž Kajzar in Lojze Kebe sta pred vojno skupaj delala v Tacnu in se tako dobro spoznala. Prišla je vojna in Kebe je spoznal, da je Kajzarjeva hiša sredi gozda kar pripravna za razne tajne sestanke. Hiše se je prijelo ilegalno ime pri Smrekarju, Manca pa je postala aktivistka Smrekarca.

»Dolgo nisem vedela, zakaj hodi Kebe k nam,« se spominja Manca. »Z Evgenom Juričem-Simnom, ki je bil 1943. leta komandir šmarske grupe varnostnoobveščevalne službe, sta 1941. in spomladi 1942. leta imela več sestankov. Organizirala sta trojke OF.

Prvi oboroženi partizan, ki je začel z orožjem in petokrako zvezdo na glavi zahajati v našo hišo, je bil Rožančev Marjan. Bil je v Rašiški četi, no, mi smo ji tedaj rekli

se kdaj ni oglašil v naši hiši. Na podstrešju je skrivaj spalo tudi po pet do deset ilegalcev oziroma borcev. Vhod na podstrešje je vodil tudi iz drvarnice. Imela sem dobre zveze z nemškimi orožniki in bila sem o vsem dobro obveščena. V naši hiši nikoli niso zalotili partizanov. Kuhala in prala sem jim. Včasih je bila kuhinja kar premajhna ha vse.

V naši hiši se je tri mesece zdravil vosovec Franc Pestotnik-Aljoš. K nam so pripeljali hudo ranjenega partizanskega intendanta Petra Zorman-Štefana iz Zapog. Ponoči so ga domobranci zvalili k nekemu kozolcu. Mislil je, da so tam partizani. Ušel jim je ves prestreljen in še danes ima hude posledice ran. V gozdu blizu hiše smo mu pripravili skrivališče. Šla sem po zdravnika dr. Arka v Šentvid. Oba je zdravil, Štefana in Aljošo.

Na jesen leta 1944 so prihrumeli domobranci

»Nikoli nisem mislila, da bom kdaj za to delo med NOB dobila borčevsko pokojnino. Po vojni sem šla spet delat v tovarno, nato sem bi štiri leta tajnica krajevnega odbora Pirniče. Veste, sem le starostno izčrpana, a z leti niso usahnile želje za klepet s tistimi, ki so bili med vojno v naši hiši. Rada gledam televizijo in se včasih hudo jezim, ko vidim in slišim, da ne gre vedno in povsod tako, kot si želimo. Bolj odločno bi morali naskakovati ovire in jih premagovati kot med vojno. Poglejte, včasih jih je v kakšnem boju veliko padlo, ta ali ona četa je bila razhajkana, borci lačni in razkropljeni. Pa so se spet skupaj dobili, prišli so novi borci in spet je naša pest udarjala po sovražniku. Nergačem pravim: položimo na mizo odprte karte in priznajmo, da še nikoli nismo živeli tako dobro kot danes.

**tekst in foto
Jože Vidic**

morda še kar nekako šlo, ko bi kmalu po rojstvu zadnjega otroka oče Pirc ne umrl. K sreči so otroci iz prvega zakona že odrasli, tako da so materi Mici ostali na skrbi še štiri nedorasli.

Stiri dolga leta se je sama mučila z gospodarjenjem na kmetiji, potlej je predala vse skupaj starejšemu posinovljencu in se s tremi otroki (enega je pustila pri babici) preselila v Gotno vas pri Novem mestu. Po letu dni podnajemniškega bivanja je Mica kupila hiško na Brodu pri Novem mestu. Bila je to hiša čisto ob Krki, iz blata grajena. Fantje so rastle in treba je bilo skrbeti za njihovo prehrano, obleko, šolanje in iskanje službe. Mati Mica je vse, kar je prislužila denarja, iztržila od prodaje suhe robe. Najprej je to delala tako, da si je naložila na rame jervas in po več dni hodila na okrog, dokler ni vsega prodala; kasneje je kupila par konj in potem je bilo nekoliko lažje.

V materini odsotnosti je fantom gospodinjala osemletna sestra. Eden

sti pri hiši pa je vendarle sčasoma postalo preveč nevarno, njeni fantje so bili že pri partizanih in zaporih. Zato ji kmalu ni bilo več ostati v tej negotovosti.

Januarja 1943. leta je torej odšla k partizanom, kjer je večino svojega dela prebila pri kuhinjskih kotlih in ob ledenomrzlem potoku, kjer je s skupino deklet pod vodstvom tovariša Ivanova kuhala hrano in prala perilo, obveze in drugo za ranjence.

»Na tone je bilo tega perila. Vse krvavo so prale v tistem ledenem potoku,« se spominja Maks Burger. Tovariš Ivanov (Ivan Mavrovič) pa ve povedati, da je nihče ni klical drugače kot naša Mama. »Tudi, če smo imeli sestanke in politične ure, se je rada oglašala k diskusiji in v zapisnik smo vedno zapisali: »Tovarišica Mama je rekla to in to...« Bila je izredno požrtvovalna. Mlada dekleta, ki jih je nekako vodila in jim bila v marsikateri stvari učiteljica, niso bila nič bolj okretna od nje, ki je imela

je njen sin dr. Pirc, me je obiskala enkrat še od doma. Prav dobro se ji je zdelo in smejala se je, ko je videla, da sem se poredil. To ji je govorilo, da nam ni tako zelo hudo.

»Gotovo se je še prav dobro spominjajo dr. Marjan Breclj, dr. Janez Milčinski, dr. Marija Jersova in cela vrsta zdravnikov, ki so prihajali k nam po material,« pravi tovariš Ivanov in še hudomušno doda: »Kar vprašajte jih, kako so se glasile njihove propustnice do Starih žag. Veste, kaj je pisalo? 'Od (denimo) Ljubljane do Ivanova', in to je pomenilo do naše postaje v Starih žagah in nikamor naprej.«

Vojno je Segova mama preživela, vrnili so se tudi njeni sinovi, in kakor je znala pred vojno držati pokonci in skupaj vso svojo otročad, kakor je pogumno skrbela za vsakdanji kruh, tako se je tudi po vojni vključila v družbenopolitično delo in bila aktivna vse do svoje smrti.

B. Ž. J.

Dolga je bila pot

Neuklonljiva – nepremagljiva – v spominu ljudstva večno živa. Takšno je posvetilo na plošči grobnice bratoma Jožetu in Ladju Letonja ob monumentalnem spomeniku padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v času narodnoosvobodilnega boja v Smartnem ob Paki. Številna imena, vklesana na spomeniku, pričajo o velikem odporu, ki ga je ljudstvo te vasice s svojimi zaselki pokazalo okupatorju. Močna politična razgibanost sega v predvojni čas.

Gostilna mojega očeta Ivana Letonje v Velikem vrhu je bila zelo priljubljeno shajališče naprednih ljudi. Tu so se srečevali rudarji iz Velenja, delavci in napredna mladina iz Šoštanja, Smartnega ob Paki in okoliških vasi, rudarji iz Zabukovice in drugi. V Smartnem ob Paki je bilo zelo aktivno sokolsko društvo, ki je prek svoje dokaj močno razgibane kulturne dejavnosti pridobivalo vedno več somišljenikov. Veliko vlogo o osveščanju ljudi so odigrali levo usmerjeni učitelji v tej vasi: Oskar Hudales, Mileva Zakrajšek, Jadviga Goleš, Avgust Rozman in njihove družine.

Moj oče je bil socialist, brata Jože in Lado pa sta bila že predvojna komunista. Tako so v naši gostilni večkrat zadonele pesmi: Kovači smo, Nabrusimo kose in druge.

Naša družina je bila na splošno poznana kot nacionalno in socialno zavedna. Zato smo takoj ob začetku okupacije doživeli okupatorjeve povračilne ukrepe. Zadnja leta pred okupacijo sta brata Jože in Lado živela in delala v Zabukovici oziroma Migojnicah pri Grižah, s sestro Berto pa sva služili v Šoštanju. Doma so bile še mlajše sestre Ela-Atena, Vera in Jana.

Na dan napada Nemčije na SZ, 22. junija 1941, bi naj prišla brata iz Zabukovice s svojimi tovariši domov, medve s sestro Berto pa naj bi organizirali Šoštanjčane, da bi se tako doma sestali. Zabukovčanov ni bilo, ker so se ta dan morali umakniti v ilegalo. Zato smo tudi mi kmalu odšli nazaj na vlak. Med potjo, dober kilometer od naše hiše, smo srečali skupino okrog 30 pripadnikov vermahta in nemških orožnikov, ki so bili na poti v našo gostilno. Tu so napravili osebno preiskavo pri vseh gostih, jih nato odslovili, gostilno pa zaprli. Imeli smo srečo, da smo prej odšli, ker smo imeli pri sebi tudi revolucionarne pesmi in letake, ki naj bi jih predali Zabukovčanom.

Julija 1941 je bila organizirana Savinjska četa, katere prvi komandir je bil moj brat Jože Letonja. Brat Lado je še en mesec ostal v polilegali, da je organiziral prvo povezavo med ilegalci in družinami, ki so bile pripravljene na sodelovanje. Konec julija 1941 je tudi on šel v ilegalo. Tako so se že junija in julija 1941 vključile v organizirano delo, poleg naše, še druge družine, med njimi: Turinekova iz Velikega vrha, Petračeva iz Govc, Irmanova iz Paške vasi, Zalesnikova, Potočnikova, Sp. Hriberska iz Skornega, Mogujeva in Klančnikova iz Slatin in še nekatere.

V Smartnem ob Paki je bila že pred vojno ustanovljena partijska celica, ki jo je vodil Franc Hribar. Brat Jože je bil sekretar partijske celice v Zabukovici, kjer je bil vključen tudi brat Lado. Ker je bila politična aktivnost komunistov in simpatizerjev že pred vojno dokaj močna, je bilo precej ljudi, ki so bili pripravljeni na organiziran odpor proti okupatorju in njihovim pomagačem. Precej teh sta brat Lado in sestra Ela-Atena takoj povezala v organiziran boj proti okupatorju.

Nekaj dni po odhodu brata Jožeta v ilegalo je sestra Ela-Atena vključila v organizirano delo tudi mene in sestro Berto ter njenega moža. V Šoštanju, kjer sva živeli, sva se precej družili z napredno mladino. V hiši trgovke in gostilničarke Marije Pletershek je bilo naše redno zbirališče. Poleg nosilcev naprednega gibanja v Šoštanju – Bibe Roka, Boža Mravljaka, Vrabčevih, Karla Destovnika-Kajuha se iz leta 1941 spominjam kot aktivnih sodelavcev v boju proti okupatorju še družin Kurnik, Frece, Topolovec, Jožeta in Francija Stvarnika, Betke Mazejeve, Francija Kasesnika in še drugih, katerih imen pa se žal ne spominjam.

Material, tj. hrano, obleko, odejo, sanitetni in toaletni material, smo največkrat spravljali pri trgovki Mariji Pletershek, dokler ga ni kdo odnesel k Irmanovim v Paško vas, Antoniji Hramcevi v Velikem vrhu, Zalesnikovim v Skornem, moji teti Heleni Letonjevi v Podgori, ki so to blago nato izročili partizanom, ko so prihajali na javke k njim. Redno zvezo med nami in partizani je vzdrževala tudi moja sestra Ela-Atena, ki nam je prinašala tudi naloge. Precej živil nam je brez živiliških nakaznic dajala tudi trgovka Marija Pletershek ali pa smo jih pri njej kupovali za že uporabljene odrezke živiliških nakaznic, ki smo jih dobivali od sodelavcev, zaposlenih v gostilnah.

Nemci so vedeli, da sta brata med organizatorji upora, in da so bile partizanske akcije in boji v tem okolišču tesno povezane z imenom Letonja, zato ni slučaj, da so Nemci že leta 1941 zaprli očetovo gostilno, in da so večkrat tedensko delali preiskave na mojem domu tako podnevi kot ponoči. Od vsega začetka okupacije je bila naša družina uvrščena med nezanesljive, nemškemu rajhu nenaklonjene osebe. Zato smo dobili tudi bele osebne izkaznice. To je pomenilo, da nismo bili zaščiteni od države, da nismo imeli nobenih pravic, da nismo dobivali živiliških nakaznic in nakaznic za tehnično blago, da se nismo mogli poročiti in imeti otrok, skratka bili smo brezpravni ljudje, predvideni za postopno iztrebljanje.

To je še bolj razplamtelo našo jezo in upornost in strah pred aretacijo, izselitvijo, zaporom in mučenjem je bil naš stalen spremljevalec.

Aretacije se hitro širijo

V začetku aprila 1942 je partizanska enota likvidirala nemškega privrženca in domačega izdajalca Močnika, Marijo Krevsovo, Ano Krenčkovno – vse iz Skornega, in če se ne motim, še enega ter izvedla še druge sabotažne akcije. Nekaj dni za tem so Nemci izvedli precej aretacij v širši okolici občine Smartno ob Paki. Aretirani so bili tudi oče Ivan Letonja in mačeha Marija in najmlajši sestra Vera in Jana. Sestra Ela-Atena je ob tej priložnosti pobegnila in se pridružila bratoma pri partizanih. Aretirane so bile tudi vse družine, ki so bile z nami v sorodu po očetovi družini, razen enega brata, mojega strica, ki je živel v Velenju. Nekaj mesecev za tem je bila aretirana še zadnja moja teta Helena Letonja, pri kateri so imeli partizani stalen dom. Bila je internirana v Rawensbrück, od koder se ni vrnila. Pri selitvi tega taborišča je na poti izginila in ni bilo o njej nobenih vesti več.

Oče je bil ustreljen 8. junija 1942 v Mariboru skupaj s svojim bratom Jožetom Letonjo – Zalesnikom iz Skornega in svojimi bratranci: Jakom, Tončem in Jožetom Letonjo, Ivanom Podvratnikom, Ferdom Staknetom. Skupaj je bilo takrat ustreljenih 42 talcev.

Za ustrelitev očeta in stricev sem zvedela v zaporu. Aretirali so me štiri dni po očetovi ustrelitvi. Vest o ustrelitvi mi je gestapovec Pirmanšek iz Šoštanja posredoval med zaslišanjem v Starem piskru v Celju. S polno mero naslade je razlagal, kako so očeta mučili v zadnjih dneh pred ustrelitvijo, in kako je moral oče sprejeti »plačilo za grehe sinov – banditov in za svojo zagrizenost«. S tem je vplival name psihično, ker me s pretepanjem niso mogli pripraviti do priznanja in izdajanja. Zbrala sem vso energijo, da nisem pokazala, kako me je vest prizadela in nisem dopustila, da bi zasliševalci videli učinek svojih metod mučenja.

Žene in drugi odrasli svojci ustreljenih so bili internirani v koncentracijska taborišča, večinoma prek zbirne baze Borl v Auschwitzu, od koder se – z redkimi izjemami – niso več vrnili. Nenasitna žrela fašističnih krematorijev so pogoltnila tisoče rodoljubov. V njih so postale pepel tudi moja mačeha Marija, teti Alojzija in Pavla Letonja.

(Se nadaljuje)

Bila je partizanska učiteljica

Skrb za izobraževanje mladine v času NOB pri nas je bila med bojem za nacionalno in socialno osvoboditev izjemna. Po razdelitvi naše- ga ozemlja so Nemci, Italijani in Madžari po 6. aprilu 1941 vpeljali svoj šolski sistem. Nemci in Madžari so na okupiranem ozemlju Štajerske, Gorenjske in Prekmurja takoj ukinili slovenske šole in uvedli nemški oziroma madžarski učni je-

Angela Bevk

zik. Italijani so pustili slovenski jezik le v šolah Ljubljanske pokrajine. Osvobodilna fronta je imela v svojem načrtu tudi skrb za slovensko kulturo, za široko izobraževanje ljudstva in za varovanje slovenskega jezika. Izvršni odbor OF je dal slovenski partizanski šoli s posebnim odlokom tudi zakonsko osnovo. Začeli so se sestanki učiteljev, na katerih so se seznanjali s temeljnimi načeli OF ter s tem, kako naj delajo pri pouku pa tudi zunaj šole.

Razmah slovenske šole po celotnem okupiranem ozemlju ni bil povsod enak. Osnovni pogoj za šolo je bilo osvobodeno ozemlje. Šele po kapitulaciji Italije se je razširila mreža partizanskih šol na Dolenjskem, Notranjskem, Primorskem ter nekoliko manj na Štajerskem in Gorenjskem.

Pot graditve nove slovenske šole v času NOB je bila ravno tako težka kakor boj sam. »Vse je bilo ena sama velika šola. Je bil pač čas takšen,« pravi Angela Bevk, ko sem jo prosila, naj nam pove nekaj o svojih doživetjih partizanske učiteljice. Potem se je zamislila in začela pripovedovati tam, kjer se začne zgodba vsakega človeka – pri rojstvu.

Angela je doma v Cerknem, kjer se je rodila leta 1905. Učiteljica je postala leta 1925 po študiju na slovenskem učiteljskem v Tolminu in z maturo v italijanski, ki jo je opravila v Vidmu. Začela se je učiteljska pot, ki je trajala celih štirideset let: Gornja Kanomlja, Godovič, Stopnik, Zelin, Zakriž, Gorje pri Cerknem in potem Toksana v srednji Italiji. »Ni bilo lahko,« pravi, »toda izbirati nisem imela kaj. Takrat so več slovenskih učiteljev premestili v italijanske pokrajine. Koder smo hodili, so nas nadzorovali. Sicer pa, moram reči, da sem prišla med dobre ljudi. »Maestra slava« so me imenovali. Konec maja 1943 so se začele počitnice in takrat sem prišla domov

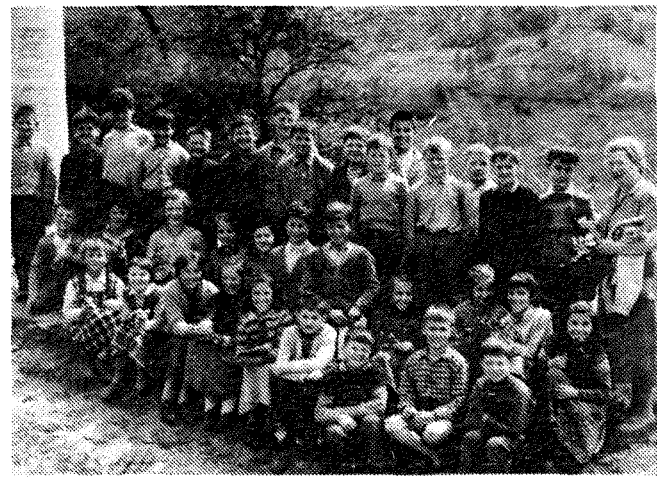
Nisem se več vrnila v Italijo. Septembra je kapitulirala.

Na komandi mesta, ki je delala po kapitulaciji Italije, smo se številni javili za delo na terenu. Ravno takrat je bila v pripravah otvoritev partizanske šole na cerkljanskem območju. Viktor Jereb kot šolski nadzornik, Milka Bevk, tovariš Jug in jaz smo bili poklicni učitelji. K našemu načrtu partizanske šole pa smo pridobili še nekaj študentov. Teden dni smo imeli na razpolago, da zberemo slovenske knjige in vse, kar bi pri pouku lahko koristilo.

Začelo se je šolsko leto 1943/44. Vsak dan sem hodila v Poljane, dobro uro hoda od Cerknega, kjer me je čakalo približno dvajset učencev, da za štiri ali pet ur sedijo v šolske klopi. S čim smo lahko razpolagali? V glavnem smo imeli tablo in kreda. Vse nam je prišlo prav: od starih avstrijskih učbenikov do italijanskih računice. Kak zemljevid sem sama narisala. Pomagali smo si z mladinskim tiskom, kot so bili na primer Mladi rod, Slovenski pionir, Mladina, Mla-

priprave, vpisovali učence v redovalnice in celo pisali šolsko kroniko. Šola v času NOB ni bila sama sebi namen, odmaknjena od ostalega življenja in dogajanja. Vključena je bila v razne takratne akcije in tekmovanja. To se je zlasti pokazalo potem, ko je bila marca 1944 zaradi manjše nemške nevarnosti ustanovljena partizanska šola tudi v Cerknem samem. Poleg mene sta tu poučevali Milka Bevk in Rozina Jeran.

Otroci vojne so bili pridni učenci in tudi bistri. Pot do šole je bila dolga, oni pa so bili slabo oblečeni in obuti. Pa vendar so prihajali. Tudi malice ni bilo, kot jo imajo otroci danes. Vojno so razumeli zelo resno. Če je bil blizu sovražnik, so bili prava obveščevalna služba. Starejši pionirji so nosili skrivna pisma partizanom. Sicer pa so se vsi vključevali v nabitne akcije za partizane. Najlepše je bilo nabiranje čajev za bolnišnico Franjo. Radi so poslušali pripovedi o Titu in tako so si želeli videti njegovo fotografijo. Dolgo je

Z učenci letnika 1948 je Angela preživela pet let. Fotografija je iz leta 1958/59, z učenci 4. razreda pred spomenikom v Cerknem

di puntar itd., ki so nam ga pošiljali s Kranjskega.

Za hip se je opravičila in izginila skozi vrata, potem pa se je vrnila in položila predme na mizo kupček knjig z orumenelimi platnicami, ki se jim je videlo, da so nekomu in nečemu nekoč koristile. »Če si hočete ogledati,« je dejala Angela. »Nekaj imam še spravljenih.« Prelistala sem računico A. Črtnice iz leta 1924, potem pregled zgodovine Slovencev Frana Zwitterja, prav za nimava pa se mi je zdela naša beseda – priročnik za mitinge 1945, ki ga je izdal propagandni odsek 9. korpusa NOV in POJ. »Jereb je rad prirejal igre,« je pripomnila Angela, ko sem vzela v roke besedilo za skeč Bedak in enodejanko Komandir Simon.

»Učili smo pač tako, kot smo znali,« je povzela besedo. »Težišče dela je bilo osredotočeno na jezikovni pouk, zlasti na branje slovenskih knjig. Spominjam se, kako smo jih včasih skupaj z učenci skrivali, če smo začutili, da je blizu nevarnost, saj če bi jih našel sovražnik, bi prav gotovo končale v plamenih. In čeprav smo poučevali v stalni negotovosti, smo učili po učnem načrtu, pisali

trajalo, preden smo prišli tudi do tega.

Cerkljani smo vedno radi peli. Še danes se spominjam, kako se je naša partizanska in narodna pesem razlagala med cerkljanskimi griči, kjer smo večkrat organizirali mitinge. Prihajala je mladina iz vseh okoliških krajev. Taka prisrčna srečanja so nosila vzpodbudo za nove dneve...

Tudi ti novi dnevi so prišli. Prišli so s svobodo. Angela Bevk je še naprej učila v Cerknem. Učence letnika 1948 je vodila od prvega do petega razreda. Pripovedovala jim je o vojni, o trpkih spominih, pa tudi o srečnih trenutkih. Poleg učiteljevanja je po vojni štiri leta vodila tečaj Rdečega križa. Bila je blagajničarka sindikata učiteljev in od leta 1949 tajnica prosvetnega društva, za svoje delo v Bevkovi knjižnici pa je dobila celo priznanje. Poleg tega se lahko pohvali z redom dela s srebrnim vencem, z zaslugami za narod s srebrno zvezdo in s priznanjem vseh primorskih občin za slovensko besedo v šoli med NOB.

Danes je upokojena, toda svoje dneve še vedno imenuje »delovni dnevi«.

Živa Drole

Vojna reže globoke zareze

Vojna, lakota in beda... Kako premalokrat pomislimo na dragoceno svobodo. Kolikokrat razmišljamo, da so jo morali naši ljudje zalivati s krvjo. Otroci svobode ne poznamo trpljenja in lakote. Tisti, ki so občutili grozote vojne, vedo, kako globoke rane pušča za seboj. Tudi moja teta ima bridke spomine na vojne dni.

Nekega dne je teta odnesla pismo iz Novakovega mlina na Col nad Budanjami. Padla je v nemško zasedo. Kot članica OF je imela vedno s seboj člansko izkaznico. Raztrgala jo je in koščke papirja vrgla v grapo. Nekdo pa jo je pri tem opazoval. Zbral je raztresene koščke in jih zložil tako, da so Nemci lahko spoznali, koga imajo pred seboj, in da

gre k partizanom. Odkrili pa so tudi pismo za partizane, ki ga je skrivala v nedrih.

Začela se je pot njenega trpljenja. Odpejali so jo v vipavske zapore. Vsak dan so jo pretepali, ker ni hotela izdati vaškega odbora OF. Molčala je. Potem je pristala v goriških zaporih, toda le za nekaj časa. Prepeljali so jo v Auschwitz v Nemčijo. Tam je bilo trepljenje še hujše. Od jutra do večera je delala v gozdu. Slabotne in bolehnne so popisali za sežig v krematoriju. K sreči je bila moja teta dovolj močna, da je lažje prenašala napore, pa tudi odporna je bila proti boleznim. Toda preveliko je bilo breme, hrane pa jim niso dali, da bi se lahko do

Kot najboljši prispevek o aktivistki v praznični številki našega časnika smo ocenili sestavek Valentine Poljšak z naslovom »Vojna reže globoke zareze«. Valentina, prejela boš knjižno nagrado. Čestitamo ti!

sitega najedli in se okrepili. Zbolela je za tifusom. Začeli so ji ispadati lasje.

Dnevi v taborišču so se vlekli počasi, kot da ne bo nikoli konca te more. In ko so že skoraj obupali, so prišli zavezniki. Svoboda. So res svobodni? Res lahko odidejo domov? Jih ne bo več pestila nemška krutost? Ne bo morda pritekel kdo za njimi in jim spet ukradel svobodo?

Teta se je vrnila leta 1945. Spet doma. Lasje so ji ponovno zrasli. Toda, ko se ji zbudi spomin na vojne dni, dobi njen pogled čuden trpeč izraz.

VALENTINA POLJŠAK, 6. b
OŠ Drago Bajc Vipava

Obiskala nas je Ela Peroci

V petek nas je obiskala. Kako smo bili veseli! Že takoj po prvi šolski uri smo odšli v dom JLA, kjer nam je Ela Peroci pripovedovala o svojem življenju. Prav zanimivo je bilo poslušati odgovore na naša radovedna vprašanja. Povedala nam je, da je za svojo knjigo Moj dežnik je lahko balon dobila Levstikovo nagrado.

Pa kako je bila vesela, ko smo ji ob slovesu podarili šopek pomladanskih rož, ki smo jih sami nabrali in vanj povezali vse naše najlepše želje.

DAMIJAN POLJŠAK
OŠ Drago Bajc, Vipava

Srečanje s pisateljico Branko Jurca

Obiskala nas je pisateljica Branka Jurca. Učenci smo jo spraševali o vojni, o njenem življenju in delu. Pripovedovala nam je, nekaj veselega, nekaj žalostnega. Bila je v italijanskem taborišču. Potem nam je povedala, da je učila, najprej v Mariboru drugi razred. Takrat je imela petinosemdeset učencev. Kar začudili smo se.

Poslovili smo se. Toda srečanja s pisateljico Branko Jurca ne bomo pozabili.

SIMON ŠKRLJ, 3. a
OŠ Drago Bajc Vipava

Za mamico

Petek je bil. Šla sem nabirat zvončke in trobentice za mamico. Šopek sem ji hotela podariti za njen praznik – dan žena. Potuhnjeno sem se vrnila domov, mama pa je kljub temu že odkrila mojo odsotnost. Vprašala me je: »Kje si pa bila?« Nisem takoj odgovorila. Ko pa me je drugič vprašala, sem potegnila izza hrbta roko, v kateri sem stiskala pomladno cvetje. Nasmehnila se je in me objela. Tisti trenutki so bili več kot besede, da se imava radi.

SNEŽANA RISTIČ, 3. a
OŠ Vipava

Partizanskim mamkam,
horam in aktivistkam
v 8. marec

Simona Petrovič 8. a
Maribor

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Žena, mati, borka, delavka

Žena-mati, zlata vez, ki tisočletja veže vsa ljudstva sveta v družine, majhne celice, ki tvorijo ljudstva, narode in vso človeško družbo. Prve človekove besede so izrečene materi, prve nežnosti in prvo otrokovo ljubezen pojanje mati. Središče družine je, vse hkrati: dom in toplota, varnost in hrana, zavetje in razumevanje, prijateljstvo in ljubezen, modrost in veselje, sonce in svetloba. In ko izroče svoje otroke življenju, trepečejo njihove roke in srca iz bojazni.

Prejšnji teden je na naše uredništvo prispelo pismo Petre iz Vinice. Takole piše: »Človeški rod ženejo naprej mnoga hotenja. Že davno si je hotel napraviti življenje udobno in lepo. Tedaj je tudi žena vzravnila hrbet, tudi ona je hotela sodelovati

Čestitamo za dan žena
O.Š. Jože Moškrič

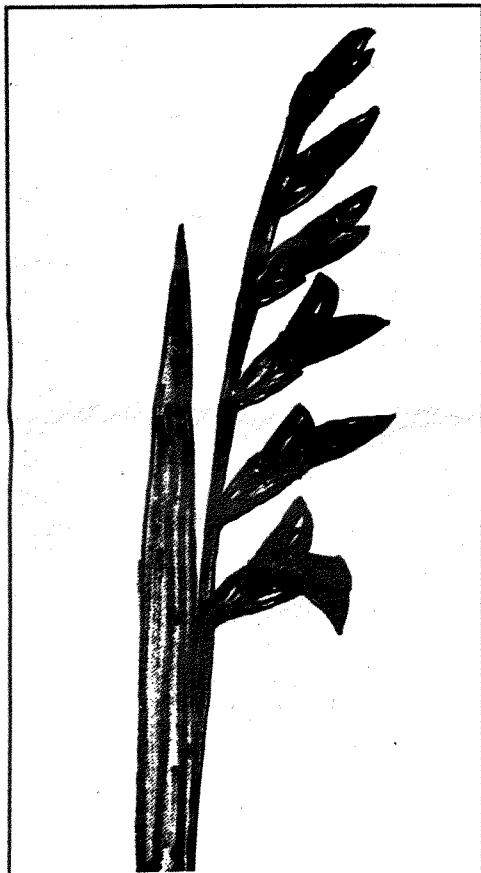
pri urejanju sveta; lahko bi napisala pesem, zajezila reko, postavila most; želela je spoznati stroj. Ves svet je onemel, ko je oblekla zdravniško haljo prva ženska, ko se je pred sodniki pojavila prva odvetnica, ko je stroj poglajala prva ženska roka.

Od takrat je minilo mnogo let. Potem se je svet vse manj čudil. In prišel je dan, ko si je žena obesila puško čez ramo in se borila proti tistemu, ki je hotel uničiti njen dom, smisel njenega življenja. In spet je prišel dan, ko je sovražnik podlegel. Uničila ga je velika ljubezen tistih, ki so bolj kot svoje življenje ljubili domovino. Toda dom je bil uničen. Treba ga je bilo znova postaviti. Mnogo moč je v boju izkrcavalo. Na njihova mesta so stopile žene in zidale. Žena, mati, borka, delavka.

Iz raznih krajev Slovenije je v teh dneh prispelo na naše uredništvo »cvetje« s čestitkami za vas, drage naše bralke; borke, aktivistke, partizanske mamice in graditeljice naše socialistične domovine.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJA

Vsem našim knjižkam
za dan žena

Albina Mober
iz Postojne

Borki za 8. marec

Borila si se za domovino – s stisnjenimi pestmi.
Borila si se za svoje otroke – z nočmi brez sna.
Borila si se za svobodo – vklenjena v okove nasilja.
Borila si se za nas, zato ti kličemo: »Hvala!«

Učenci osnovne šole
Peter Skalar, Bovec

Nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža že teče. Vse mlade ki radi vrtite pero, vabimo, da se vključite. Natančneje o tem pa preberite v 7. številki TV-15 na mladinski strani.

Od tekstilne delavke do revolucionarke in borke

Jordan ste se pisali? Ti so pa od Krke nekje doma, kajne? Potrdi mi. Rodila se je v Dvoru pri Žumberku. Natančneje v Jami. Oče je bil žagar, mama pa dninarka. Deset otrok!

Marijina revolucionarna pot se začne, skoraj bi lahko rekli, od dne, ko je zapustila domačo hišo in odšla v Zagreb v tekstilno tovarno. Da je postala delavka, je bilo nujno, saj je morala čimprej priti do lastnega zaslužka. Da pa je postala napredna in se navzela revolucionarnih idej, ji je v veliki meri pomagal stric Jordan, ki ji je tudi pomagal v Zagrebu najti službo.

Delo v tovarni, stavke v drugih tovarnah, solidarnost, Ursovi sindikati... Prava priprava za hude čase.

Leto 1941. Zagreb postane glavno mesto NDH. Marija je že leto dni v partiji. Enkrat s tovariši srečno uide iz ilegalne tiskarne, drugič jo reši sodelavka, pri kateri je stanovala. Pot iz prenevarnega Zagreba jo pripelje med hrvatske partizane. Banija – Goranski odred. Četrta ofenziva, tifus. Slike hitijo mimo priprtih oči.

»V Gozdu Javornici smo čepeli tifusarji in se potuhnili. Okrog so divjali boji. Peli smo: 'Javornice majko naša, ti nas čuvaš od ustaša...' Mnogo jih je tam pomrlo.

Spominjam se čudovite tovarišice Zdenke, mislim, da je bila Čehinja, profesorica. Bila je globoko čustveno navezana na Ivana Gorana-Kovačiča. 'Ko je bil Goran ranjen, mi je pripovedovala o njem, o tem, kako čudovit človek je, in kako je ta čas, sredi te nesrečne vojne kljub vsemu najlepši čas njenega življenja...'»

»Na nekem sestanku v Drežnici mi je tovarišica

Anka Berus dovolila, da se grem bojevat na slovensko stran. Na Kolpi me je čakala zveza – bila je tovarišica Zdenka Renko.«

Na zboru aktivistov na Pugledu je dobila Marija Jordan-Seka novo nalogo. Postala je članica okrožnega komiteja KPS za Kočevsko. Od tam jo je pot vodila v okrožni komite za Ribnico in nato v Belo krajino ter petiinstidesetega v Dalmacijo. Tam je delala kot članica Snosa med našimi predstavniki pri Unri.

»Osvoboditev sem doživela v Splitu. V Kaštelih. Mnogi so se smejali, rajali in se veselili. Jaz pa sem jokala in jokala. Boja s puškami je bilo konec, jaz pa sem se kar naenkrat zavedela, da se naše trdo delo šele začinja.«

Njena revolucionarna in delovna pot se nadaljuje – od članice okrožnega komiteja ZKJ v Mariboru do članice glavnega odbora AFŽ v Ljubljani. »Naše takratne glavne delovne naloge so veljale delovnim akcijam. Zato me danes boli, ko vidim, da se ta naš praznik žena spreminja v nekaj drugega, kot je bil njegov prvotni namen. Saj ni zrellost v pravici praznovanja, ampak v zavesti in hotenju po dobro opravljenem delu. Nič nimam proti, da se otroci spomnijo in tovarišci v šoli prinesejo na ta dan šopek rož. Prav je tudi, da moški delovnim ženskam izkažejo drobno pozornost. Toda ne tako, kot se je pri nas ponekod razpaslo! To nas, starejše borke boli in žali.«

Tri otroke je rodila Marija Ančikova. Bila je tudi bolna in zraven je bila še aktivna, kolikor je pri vsem delu zmogla. Še do nedavnega je bila blagajničarka pri krajevnem

odboru zveze borcev na terenu, kjer živi.

»Sedaj je moje poglavitno delo doma. Vsi otroci so že poročeni in imajo svoje družine. Mislim, da sem tudi tako, če pomagam njim in svojim vnučkom, še vedno družbeno koristna. Če jim vsaj deloma olajšam delo doma, sem prepričana, so lahko na svojih delovnih mestih mirnejši in lahko uspešneje delajo ter so tudi drugače družbenopolitično aktivni.«

Nekatere spomine na svoja partizanska leta je tudi zapisala in jih posvetila svojemu možu ob neki njegovi obletnici. »Tako bo ostalo zapisano tudi za moje otroke in njihove otroke. Čutim, da mi radi prisluhnejo, kadar nanese pogovor na narodnoosvobodilni boj...«

Komaj dobrega pol leta je minilo, odkar je izgubila svojega življenjskega tovariša. Zato je bolečina še preveč sveža in beseda ji ne gre iz ust, ko jo povprašam o tem, kako sta se spoznala.

»Nekega dne, bilo je še sredi vojne in boji vse naokrog, sva si obljubila, da se poročiva, če bova srečno prestala vojno. Tako se je tudi zgodilo. Vse življenje sva si ostala tovariša v dobrem in hudem.« Zato tudi ne razume, zakaj so mladi tako vzkipljivi, premalo razumevajoči eden za drugega. Revolucija, vojna in povojno delo so jo naučili spoštovanja do najbližjih in tudi ljudi nasploh in tako je vzgajala tudi svoje otroke.

Poprosim jo, naj spomine, ki jih je zapisala, ne ohranja le za svoje domače, pa me le postrani pogleda. Ne more se odločiti, da bi jih kje objavila. Morda pa jo bodo spodbudili prav njeni otroci? B. Ž. J.

Okenca in bolezenski dopusti

Informacija, ki je prišla s seje zveznega odbora sindikata delavcev v upravi, pravosodju in finančnih organizacij, je naravnost osupljiva: obiskovanje različnih okenc upravnih organov »poje« več delovnih ur kot bolezenski dopusti.

VJESNIK – 23. februarja 1980

Veljko Kovačević:

»Nikoli nisem, dobesedno nikoli, doživel, da bi v narodnoosvobodilni vojni kdo vprašal borca, kakšne narodnosti je. V vseh vojnih dneh – to trdim!«

SVIJET – 19. februarja 1980

Devize v starem papirju

Vsaka tona papirja, ohranjena in dostavljena do proizvajalca papirja, nadomešča tri kubične metre najkvalitetnejšega lesa ali skoraj 18 stebel štiridesetletnega gozda! Ali, pri predelavi lesa, zmanjša porabo električne energije in raznih kemikalij v proizvodnji papirja – celo za 50 odstotkov.

POLITIKA – 20. februarja 1980

Seminarji pa še kar naprej

Kar je bilo, je bilo, pravijo večni optimisti. A malo nenavadno je, če ti pride v teh »stabilizacijskih« časih v roke razpis dvomesečnega političnega tečaja za družbenopolitično usposabljanje tovarišic in tovarišev iz sindikalnih, mladinskih in samoupravnih organov organizacij združenega dela – v nekih toplicah. Cena penziona sicer ni kdove kako vrtočljiva (22.000 dinarjev na dan), toda za najmanj petdeset dni, kolikor bo trajal seminar, bo morala posamezna delovna organizacija odšteti kar lepe denarce.

7D – 21. februarja 1980

Komandirka Nataša

Strelna vrsta se je raztegnila. Februarsko jutro, koža se le stežka loči od puškega kopita. Vrsta juriša, rafali odzvanjajo...

– Juriš... odjekne komanda. Iz rovov skočijo – kite las, delavske jopice. Na čelu je dekle, pordečenega obraza, odločnega skoka.

To reportersko poročilo je bilo zabeleženo v letalskem zavodu Moše Stanojloviča iz Batajnice, na redni vežbi delavcev tega remontnega podjetja. Tu, na »fronti« se čestokrat potrjujejo, da so prav tako uspešni »vojaki«, kot so odlični delavci.

Energično vodstvo je zaupano komandirki najboljšega voda Nataši Babac. Ženski, ki po delovnem načrtu tega kolektiva za popravilo letal vodi vojaško enoto!

»Uniforma je del mojega dela,« govori mlada inženirka tehnologije. »Šele dve leti sem v tem kolektivu! Zelo sem srečna, ker sem začela delati

med letalci, ki gojijo izjemno tovarštvo in enotnost, delovno zagnanost in ljubezen do svojega dela. Kadar se dela z ljubeznijo, je razumljivo, da smo vsi pripravljeni tudi braniti rezultate svojega dela in se resno pripravljamo, da morebitnemu napadalcu pokažemo zobe.«

POLITIKA EKSPRES – 24. februarja 1980

0 milijarderjih

Skupščina občine Center v Zagrebu je Veljku Bulajiću, »zaslužnemu javnemu in kulturnemu delavcu in filmskemu režiserju velikih stvaritev« prodala teren za izgradnjo družinske hiše v Tuškancu, najlepšem delu glavnega mesta Hrvatske. Bulajić je pristal, da samo za ureditev tega zemljišča plača 38 milijonov starih dinarjev.

Ta odločitev je izzvala v Zagrebu različne odmeve. In Vjesnik je vprašal: »So nam res potrebna elitna naselja, v katerih bodo živeli samo izbrani?« Nekateri iz Centra so se branili, kako je bolje, da zemljišče dobi Bulajić, kot da gre na javno dražbo, saj se ve, »kdo ima denar (mislili so na privatnike), da kupi takšno zemljišče«. Branilci občinske odločitve so dodali, kako je neki modni ustvarjalec iz Tuškancev teh dneh ponudil svojo hišo za prodajo z začetno ceno 2,5 milijarde starih dinarjev.

Javilo se jih je devet, ki so jo hoteli kupiti.

NIN – 24. februarja 1980

Z inovacijami so – prihranili

Zahvaljujoč dobremu delu Biroja za inovacije, ki obstaja v zeniški železarni nekaj več kot leto dni, je za inovatorje tega kolektiva vse krajša pot od ideje do njene uresničitve. Biro je tako pred kratkim sprejel šest inovacij, z uporabo katerih bodo – tako govore računski strokovnjakov – v letu dni prihranili okoli 1,5 milijona dinarjev. Na ta način so delavci – ustvarjalci prispevali nemajhen delež k uresničevanju ekonomske stabilizacije v svoji osnovni organizaciji združenega dela.

OSLOBODJENJE – 19. februarja 1980

Nedelo – darilo za osmi marec

Nekateri kolektivi so, »zaklinjajoč se v stabilizacijo«, hkrati pripravljene, kadar gre za proslavo dneva žensk, zamižati na eno oko in svojim slavljenkam poleg cvetja pokloniti tudi – delovni dan.

VEČERNJE NOVOSTI – 19. februarja 1980

Slovenija in problem zaposlovanja

Pri skupnosti za zaposlovanje je ta hip registriranih 750.000 brezposelnih Jugoslovanov. V Sloveniji je vprašanje brezposelnih precej manj pereče, saj je odstotek brezposelnih manjši od evropskega povprečja. V naši republiki je zdaj okrog 10.000 ljudi brez dela, ne glede na to, da že dalj časa slovenskim organizacijam združenega dela primanjkuje kakih 13.000 delavcev, zlasti kovinarjev, gradbincev in drugih strokovnjakov. Če vzamemo izplačano vsoto denarja za nadurno delo v lanskem letu, se izkaže, da Slovenija pravzaprav sploh »ne pozna« problema zaposlovanja.

7D – 7. februarja 1980

Člani Okrožnega odbora OF Novo mesto, marec 1945; med njimi Marija Jordan-Ančik, Ada Krivic in Marija Brilej